

Ruimtelijke distributie van graffiti-vrijplaatsen in Nederland

Universiteit Utrecht

Begeleider: Irina van Aalst (I.vanAalst@uu.nl)

4-10-2019 Utrecht

Door: Dennis Bonsen (5960576)

Inhoudsopgave

H1: Inleiding	3
Probleemstelling en maatschappelijke relevantie	3
Wetenschappelijke en sociaalgeografische relevantie	3
Doelstelling	4
<i>Hoofdvraag en deelvragen</i>	5
Methodologie en opzet scriptie	5
H2: Theoretisch kader	6
Wat is graffiti?	6
Wat is Street-art?	6
Morele geografie	7
Illegale graffiti	7
Legale graffiti	10
Mobiliteit	11
Mobiliteit en graffiti-vrijplaatsen	13
Vooronderstellingen	15
H3: Methoden	17
Onderzoeksgebied en onderzoekspopulatie	17
H4: Resultaten	20
Het verschil tussen graffiti en street-art	20
Mobiliteit	23
Illegale graffiti	27
Legale graffiti	34
Graffiti-vrijplaatsen	36
H5: Conclusie	58
Aanbevelingen	63
Reflectie	65
Literatuurlijst	66
Bijlagen	70
<i>Bijlage 1: Begrippenlijst</i>	70
<i>Bijlage 2: Gesloten graffiti-vrijplaatsen in Leiden</i>	73
<i>Bijlage 3: Topic-list en Analyse-schema</i>	75
Topic-list	75
Analyse-schema	76

H1: Inleiding

In de afgelopen 8 jaar dat ik mij bezighoud met graffiti, werd het mij duidelijk dat er bijzonder weinig rekening wordt gehouden met de wensen van graffitischrijvers in gemeentelijk beleid. Toch werd er in 2016 een motie aangenomen in de gemeente Rotterdam (Gemeenteraad Rotterdam, 2016). De gemeenteraad van Rotterdam stelde dat ze in elke wijk een graffiti-vrijplaats wilde gaan plaatsen omdat dit veel schoonmaakkosten bespaarde, maar tegelijkertijd ook een publieke voorziening aan de lokale bevolking biedt om hun creativiteit te kunnen uiten. De gemeente van Rotterdam ging met de motie deze alternatieve oplossing voor illegale graffiti niet uit de weg. Dit terwijl er in 2018 in Leiden twee graffiti-vrijplaatsen gesloten zijn (Bijlage 2). In reactie op het sluiten van deze graffiti-vrijplaatsen ben ik een vereniging van graffitischrijvers begonnen in Leiden, genaamd “De Openbare Kunst Leiden”. Met deze vereniging proberen we de graffiti uit de taboesfeer te halen door in open contact te staan met de gemeente, evenementen te organiseren en graffiti-vrijplaatsen te promoten. Het is opmerkelijk dat sommige graffiti-vrijplaatsen wel succesvol zijn (voor zowel de gemeente als de graffiti-gemeenschap) en andere graffiti-vrijplaatsen niet. Als achterhaald kan worden waarom sommige graffiti-vrijplaatsen wel slagen en andere niet, kan dit belangrijke informatie bieden aan de maatschappij om het plaatsen graffiti-vrijplaatsen in het vervolg beter te laten verlopen.

Probleemstelling en maatschappelijke relevantie

Veel gemeenten hebben last van de overlast en schoonmaakkosten dat illegale graffiti hen oplevert. Graffiti is gecriminaliseerd en wordt ook op deze manier bestreden door middel van boetes, taakstraffen en celstraffen voor de graffitischrijvers. Echter is er recentelijk een andere kijk op de bestrijding van illegale graffiti opgekomen, namelijk legale graffiti. De gemeenteraad van zowel Rotterdam als 's Hertogenbosch zijn met dit nieuwe paradigma van illegale graffiti-bestrijding akkoord gegaan en hebben hier al circa €120.000 mee bespaard (Gemeenteraad Rotterdam, 2016; Gemeenteraad 's Hertogenbosch, 2016). De oplossing voor een bestaand probleem is in die zin dus al gevonden. Echter slagen deze graffiti-vrijplaatsen niet altijd. Dit terwijl de maatregel hetzelfde blijft. Het enige wat veranderd is de lokale graffiti-gemeenschap en de locatie, kwaliteit en bereikbaarheid van de graffiti-vrijplaats. Deze factoren zijn dus wellicht van invloed op het wel of niet slagen van een graffiti-vrijplaats. Toch wordt er binnen de politiek ook weinig aandacht besteed aan de wensen vanuit de graffiti-gemeenschap. Binnen de politiek ligt de nadruk nog steeds op de voordelen die het de gemeente oplevert op het gebied van ‘street-art toerisme’, de creatieve industrie en lagere schoonmaakkosten (McAuliffe, 2012b). Door in dit onderzoek aandacht te besteden aan de graffiti-gemeenschap kan er dus niet zozeer gezocht worden naar een nieuwe oplossing maar meer naar hoe de bestaande oplossing, namelijk graffiti-vrijplaatsen, het best geïmplementeerd kan worden. Daarbij rekening houdend met de ervaringen, wensen en mobiliteit van graffitischrijvers.

Wetenschappelijke en sociaalgeografische relevantie

Het merendeel van dit onderzoek is gebaseerd op de werken van McAuliffe (McAuliffe & Iveson, 2011; McAuliffe, 2012a; McAuliffe, 2012b; Iveson et al., 2014; McAuliffe, 2015). McAuliffe heeft in totaal 5 onderzoeken gedaan naar graffiti. Zijn werk is vooruitstrevend. In tegenstelling tot andere (etnografische) onderzoeken (Brighenti, 2010; Haworth, Bruce & Iveson, 2013; Gorsek, 2004; Brewer, 1992), observeert McAuliffe niet alleen de graffitischrijvers en graffiti, maar behandelt ook de diversiteit binnen de subcultuur en het systeem waarbinnen de subcultuur functioneert. Dit creëert een completer en minder eenzijdig beeld van graffitischrijvers en graffiti.

Dit in tegenstelling tot de meest geciteerde onderzoeken betreffende graffiti (Ley & Cybriwsky, 1974; Castleman, 1982; Macdonald, 2001), die allen illegale graffiti onderzoeken. Alleen McDonald (2001) behandelt kort legale graffiti, door middel van interviews met de graffiti community in Londen en New York, over wat hun visie op legale graffiti is. Van de meest geciteerde wetenschappelijke

bronnen is dit ook de recentste. Ook in de wetenschappelijke literatuur wordt dus duidelijk dat het paradigma betreffende graffiti in de loop der tijd is veranderd van iets wat uitsluitend illegaal is, naar een breder, opener paradigma dat rekening houdt met de verscheidenheid binnen de graffiti subcultuur. Het is belangrijk dat de verscheidenheid binnen de graffiti subcultuur behandeld wordt, het kan namelijk desastreuze gevolgen hebben wanneer incomplete onderzoeken in beleid worden opgenomen. Dit blijkt bijvoorbeeld uit 'the war on graffiti' (Iveson, 2009; Iveson, 2010).

Ook al is het werk van McAuliffe completer en genuanceerder, ontbreekt bij McAuliffe de concretisering van zijn resultaten. Er zal in dit onderzoek getracht worden de resultaten, en dan met name op het gebied van legale graffiti en graffiti-vrijplaatsen, te concretiseren op een manier dat er later beleid op gemaakt zou kunnen worden.

De resultaten van McAuliffe zullen vergeleken worden met de empirische resultaten uit dit onderzoek. Dit is nodig omdat de onderzoeken van McAuliffe alleen in Australië zijn uitgevoerd. Het kan zijn dat er in Nederland andere resultaten gevonden worden en daarmee één of meerdere onderzoeken van McAuliffe niet zouden gelden voor graffiti buiten Australië, en specifiek, in Nederland. Ook zullen de resultaten uit dit onderzoek vergeleken worden met verschillende Nederlandse onderzoeken naar graffiti (Moeskops, 2017; Van Loon, 2009 & 2011). Samengevat, zullen er bepaalde vooronderstellingen geformuleerd worden op basis van eerder onderzoek. Deze vooronderstellingen zullen vergeleken worden met de resultaten uit dit onderzoek.

Veel van de onderzoeken verricht op het gebied van graffiti zijn sociaalgeografisch van aard, of hebben raakvlakken met de sociale geografie (stadsgeografie, algemene sociale wetenschappen). Dit komt vanwege de ruimtelijke invalshoek die graffiti onvermijdelijk met zich meebrengt. Ook voor dit onderzoek is zowel de beoefening van graffiti als de distributie van graffiti-vrijplaatsen ruimtelijke verdeeld en is dus een uiterst geschikt onderwerp voor een sociaalgeografisch onderzoek. Samengevat kan dit onderzoek met een sociaalgeografische invalshoek de wetenschappelijke literatuur verrijken, vooral op het gebied van legale graffiti en graffiti-vrijplaatsen, wat in andere onderzoeken wel behandeld wordt, maar niet centraal staat.

Doelstelling

Het doel is om te achterhalen wat volgens Nederlandse graffitischrijvers de ideale ruimtelijke distributie van graffiti-vrijplaatsen is, welke eisen Nederlandse graffitischrijvers aan graffiti-vrijplaatsen stellen en wat hun ruimtelijke mobiliteit is. Graffiti is namelijk bij uitstek ruimtelijk verdeeld en uit eerder onderzoek is gebleken dat ruimtelijke mobiliteit een grote rol speelt bij graffiti (McAuliffe, 2012a). Mobiliteit bestaat uit ruimtelijke mobiliteit, sociale mobiliteit en beleidsmobiliteit. Wat deze driedeling in mobiliteit inhoud zal nader worden uitgelegd in hoofdstuk 2. Volgens McAuliffe (2012a) speelt leeftijd een grote rol bij mobiliteit. Veel jonge graffitischrijvers zullen namelijk geen rijbewijs of auto hebben en zullen daarom veel meer baat hebben bij een graffiti-vrijplaats die op fietsafstand van zijn/haar huis vandaan is zodat zij daar hun sociale en culturele functie kunnen vervullen. Het is van belang om te achterhalen wat een goede 'vuistregel' is betreffende de ruimtelijke distributie van graffiti-vrijplaatsen omdat, als deze distributie afgestemd wordt op de behoeften en de ruimtelijke mobiliteit van de graffitischrijvers, dit gemeenten veel geld zal schelen en de kwaliteit en effectiviteit van graffiti-vrijplaatsen gemaximaliseerd wordt (Gemeente Rotterdam, 2016).

Met bovengenoemde 'vuistregel' wordt bedoeld dat het van belang is om te weten of de graffiti-gemeenschap liever een aantal grote graffiti-vrijplaatsen, zoals de NDSM-werf in Amsterdam met honderden vierkante meters aan muren, of een heleboel kleine graffiti-vrijplaatsen, zoals viaducten en fietstunnels, of een combinatie-variant tussen deze twee extremen, zal prefereren. Als deze preferentie achterhaald kan worden, kan een strategie bepaald worden die voor beide partijen (overheidsinstanties en graffitischrijvers) voordelig is.

Het is van belang om ook naar de wensen van de graffitischrijvers te kijken betreffende de kwaliteit van de muur. Als de kwaliteit van de graffiti-vrijplaatsen volgens de graffiti-gemeenschap slecht is, dan wordt hier ook minder of geen gebruik van gemaakt en kan dit het ruimtelijk distributiepatroon mogelijk verstoren (Van Loon, 2009).

Ook is het van belang te achterhalen welk percentage graffitischrijvers illegaal graffiti spuit en waarom zij dat doen. Op deze manier kan de effectiviteit van graffiti-vrijplaatsen beter in beeld gebracht worden. Hypothetisch gezien zou het kunnen dat een grote meerderheid van de graffitischrijvers illegaal graffiti spuit vanwege andere beweegredenen dan het ontbreken van een graffiti-vrijplaats in de directe omgeving, dan zal daarmee de effectiviteit en de waarde van graffiti-vrijplaatsen afnemen.

Samengevat, is het uiteindelijke doel om wetenschappelijke kennis over graffiti en graffitischrijvers uit Nederland aan te bieden aan de wetenschappelijke gemeenschap in lijn met de onderzoeken van McAuliffe en het nieuwe wetenschappelijke paradigma omtrent graffiti. Dit zal gedaan worden door empirische data toe te voegen aan eerdere onderzoeken naar dit onderwerp, in zekere zin functioneert dit onderzoek als zijnde een casestudy. Ook zal er advies aan gemeenten gegeven worden waarin de behoeften en mobiliteitsmogelijkheden van de graffiti-gemeenschap een plek hebben gekregen.

Hoofdvraag en deelvragen

Hoofdvraag:

Wat is volgens Nederlandse graffitischrijvers de ideale ruimtelijke distributie van graffiti-vrijplaatsen in Nederland?

Deelvragen:

1. Beoefenen Nederlandse graffitischrijvers graffiti overwegend legaal of illegaal en waarom heeft één van deze opties de voorkeur?
2. Welke invloed heeft de mobiliteit van Nederlandse graffitischrijvers op het bezoeken van graffiti-vrijplaatsen?
3. Wat zijn de ervaringen van Nederlandse graffitischrijvers met geslaagde en gesloten graffiti-vrijplaatsen?
4. Wat zijn volgens Nederlandse graffitischrijvers de minimumeisen aan de locatie en kwaliteit van een graffiti-vrijplaats om deze als geschikt te beschouwen voor regelmatig bezoek?

Methodologie en opzet scriptie

De hoofdvraag zal beantwoord worden door middel van de 4 deelvragen en door de respondenten te vragen naar de kwantiteit van graffiti-vrijplaatsen in Nederland. Mobiliteit (deelvraag 2) heeft invloed op de mogelijkheid tot het gebruik van graffiti-vrijplaatsen, hierover zal in hoofdstuk 2 meer verteld worden. De andere drie deelvragen hebben betrekking op de kwaliteit van graffiti-vrijplaatsen en de frequentie van het gebruik van graffiti-vrijplaatsen. Dit komt omdat, bij het bepalen van de ideale ruimtelijke distributie van graffiti-vrijplaatsen, de effectiviteit van graffiti-vrijplaatsen als bestrijdingsmiddel tegen illegale graffiti een belangrijke rol speelt. Hypothetisch gezien, kan een ruimtelijke verdeling wel ideaal zijn maar als de kwaliteit van alle graffiti-vrijplaatsen dermate slecht is dat niemand er gebruik van maakt, is het voor de graffitischrijvers en gemeenten alsnog verre van ideaal. De hoeveelheid graffitischrijvers die uitsluitend illegaal te werk gaan heeft ook invloed op deze effectiviteit.

Hieronder zal er, in hoofdstuk 2, eerst verantwoording worden afgelegd voor het gebruik van de term 'graffitischrijver', gevolgd door algemene informatie over graffiti en daarna zullen de kernthema's van het onderzoek behandeld worden. Daarna, in hoofdstuk 3, zullen de methoden uitgebreider worden uitgelegd. Dit wordt logischerwijs gevolgd door de resultaten en de conclusie.

H2: Theoretisch kader

In het theoretisch kader zullen allereerst de definities van graffiti en street-art worden behandeld. Daarna zal kort de morele geografie van graffiti besproken worden. Daaropvolgend zullen de verschillende vormen van graffiti behandeld worden, uitgesplitst naar legale en illegale graffiti. Tot slot zal mobiliteit in relatie tot verschillende vormen van graffiti besproken worden. Hieruit zullen een aantal vooronderstellingen worden geformuleerd.

Wat is graffiti?

Het Griekse werkwoord 'graphein' betekent graveren, schrijven of krassen (Annika, 2009; McDonald, 2013). Dit woord is later geëvolueerd in het Latijnse woord 'graffiare', dit betekent ook krassen of krabben (Annika, 2009; McDonald, 2013). Het hedendaagse woord graffiti stamt af van het Italiaanse woord graffito wat 'kleine kras' betekent, het meervoud van dit woord is het Italiaanse 'graffiti' (etymologiebank.nl, 2009). Het Van Dale woordenboek definieert graffiti als "met viltstift of spuitbus aangebrachte figuren of teksten op muren enz." (Van Dalen, 2019a). Binnen de graffiti-cultuur zijn een heleboel termen ontstaan om verschillende typen graffiti en aan graffiti gerelateerde fenomenen aan te duiden. Deze termen zullen in deze scriptie gebruikt worden, de begrippenlijst dient hierbij als naslagwerk (Bijlage 1).

Wat is Street-art?

Etymologisch gezien is er geen verschil tussen graffiti en street-art (Annika, 2009). Echter heerst er, binnen de graffiti-gemeenschap en in de samenleving als geheel, onenigheid over deze twee termen. Met name graffitischrijvers die in de jaren 70 en 80 tijdens de opkomst van graffiti in Nederland actief waren, ook wel de 'old-school' genoemd, zijn merendeel van mening dat graffiti bestaat uit letters en dat 'street-art' alle kunst omvat die wel in de openbare ruimte wordt aangebracht maar niet uit letters bestaat (Mocomuseum, z.d.; Beeldbalie, z.d.; Koopman, 2008; McDonald, 2001). Ook zijn er graffitischrijvers die zelfs legaal geplaatste letters als street-art benoemen. Zij zijn namelijk van mening dat graffiti bij uitstek illegaal gezette letters moeten zijn (McDonald, 2001). Gemeenten en professionele 'street-artists' gebruiken vaak liever de term 'street-art'. Dit is omdat alle negatieve connotaties die met graffiti geassocieerd kunnen worden, dan worden vermeden (McAuliffe, 2012a & 2012b). In de wetenschap worden deze termen door elkaar gebruikt of er wordt één van de twee termen gekozen (McAuliffe, 2012a & 2012b; Van Loon 2009 & 2011; Moeskops, 2017). Dit wordt gedaan omdat het in de wetenschap enkel van belang is dat het onderzoeksonderwerp kunst in de openbare ruimte betreft. De inhoud van de kunst (letters of afbeeldingen) en de wijze van het aanbrengen op de muur (legaal of illegaal en het medium) is wel van belang, maar het is belangrijker om deze groep mensen als geheel te bestuderen in plaats van hen op te splitsen in verschillende groepen (Moeskops, 2017). Zoals McAuliffe (2012b) het zegt:

The differentiation of graffiti and street art is often arbitrary. Street art, like graffiti, is more often than not done without permission (i.e., illegal) and often practiced by people who are or have been involved in the graffiti subculture. (...) the sometimes arbitrary separation of graffiti from street art by metropolitan agencies has allowed an embrace and even valorisation of the power of 'street art' to activate space, at a time of increasing criminalisation of 'graffiti'. (p. 190)

Voor het gemak zal vanaf hier uitsluitend gebruikt gemaakt worden van de termen 'graffiti' en 'graffitischrijvers', tenzij de term 'street-art' specifiek genoemd wordt in een bron die in het theoretisch kader behandeld wordt. Dit wordt gedaan om verwarring te voorkomen en zinsopbouw gemakkelijker te laten lopen. Ook is het zo dat 'street-art' en 'street-artists' officieel geen Nederlandse woorden zijn (Van Dalen, 2019b). Wanneer in deze scriptie de termen 'graffiti' en 'graffitischrijvers'

gebruikt worden, dan worden daarmee alle vormen van legale en illegale kunstvormen of creatieve uitlatingen in de openbare ruimte bedoeld, ongeacht het medium of de inhoud.

Morele geografie

Voordat er dieper ingegaan zal worden op het onderwerp graffiti in relatie tot de sociale geografie is het belangrijk stil te staan bij de ethiek die onvermijdelijk te maken heeft met de illegale zijde van de graffiti subcultuur. In het bijzonder zal de morele filosofie behandeld worden. Deze morele filosofie wordt gekoppeld aan de ruimte en valt dus onder de noemer 'morele geografie' (Smith, 1997; McAuliffe, 2012b).

De morele geografie gaat over de normatieve opvattingen van de maatschappij en het 'gebruik' en 'misbruik' van bepaalde ruimtes binnen deze maatschappij. Ruimtes in de maatschappij worden gecontroleerd door de politie om het 'gebruik' van de ruimtes te waarborgen en het 'misbruik' te verdrijven (McAuliffe, 2012b). Normatieve opvattingen, die zijn vastgelegd in de wet, bepalen wat 'gebruik' en 'misbruik' van bepaalde ruimtes is (Creswell, 1996).

Deze normatieve opvattingen worden echter pas zichtbaar als ruimtes 'misbruikt' worden. Pas wanneer morele grenzen overschreden worden, wordt pas duidelijk wat 'gebruik' en 'misbruik' is (McAuliffe, 2012b). Of zoals Matless (2000) het stelt: "moral codes are revealed when their limits are transgressed" (p. 523). Met andere woorden, men kan alleen voor of tegen graffiti zijn, als graffiti bestaat. Zonder graffiti kunnen wetten die graffiti verbieden niet bestaan.

McAuliffe (2012b) koppelt de morele geografie aan graffiti als volgt:

For example, the criminalisation of graffiti writers is bound to the presence of a dominant moral code concerning property rights. The misuse of property by graffiti writers is thus understood as normatively unacceptable, as the wrong thing to do. Yet this transgression of right and wrong, the thrill of doing something that is risky and illegitimate, drives graffiti practice (their collective morality of behaviours), and through this a shared moral justification is constructed that devalues property rights in lieu of the needs of graffiti writers to 'get up'. As I hope to show below, the narrative production of the graffiti writer as purely a transgressive moral subject is not wholly adequate. Graffiti writers and street artists often exhibit complex understandings of their practices as they tread the line between legal and illegal, between good and bad and right and wrong in their graffiti practices (see Kramer, 2010). (p. 4)

De dichotomie tussen legale graffiti als 'gebruik' van specifieke locaties in de openbare ruimte en illegale graffiti als 'misbruik' van de openbare ruimte, laat zien dat illegale graffiti niet als 'normaal' wordt beschouwd. Hier kan men ook uit afleiden dat de morele code omtrent graffiti in de loop der jaren veranderd is. Sinds de komst van graffiti-vrijplaatsen is de morele code betreffende graffiti veranderd van 'nooit en nergens' naar 'soms en alleen hier'.

Nu de ethische discussie rondom graffiti behandeld is, zal eerst ingegaan worden op de algemene geschiedenis van moderne graffiti, waaronder de motivaties voor het beoefenen van graffiti, en daarna zal graffiti in combinatie met mobiliteit behandeld worden.

Illegale graffiti

Moderne graffiti is ontstaan als illegale beweging in New York in en Philadelphia in de jaren '60. Het is vanuit de Oostkust van de Verenigde Staten verder verspreid en vervormd. In de jaren '80 is graffiti overgekomen naar Europa (Koopman, 2008; Van Loon, 2009).

Graffiti vervormde zich van 'tags' naar 'throw-ups', van 'throw-ups' naar 'pieces'. Graffiti werd destijds nog op een erg analoge manier verspreid door middel van kopietjes en fysiek werk in de stad (Koopman, 2008). Het gebrek aan contact met andere graffiti-stijlen resulteerde in het feit dat elke stad

of gebied zijn eigen stijl ontwikkelde. Sommige graffitischrijvers bleven zich bezighouden met 'tags' en andere graffitischrijvers kregen door dat ze hun letters dikker konden maken met speciale 'caps'. Op deze manier ontstond de eerste 'piece'. Nieuwe ontwikkelingen bleven door het gebrek aan contact gevangen in hun eigen gebied. Mobiliteit is dus, net als nu, een grote factor in de ontwikkeling van graffiti (McAuliffe, 2012a; Van Loon, 2009).

Moderne Graffiti is pas in het afgelopen decennium naar de rest van de wereld aan het verspreiden. Dit komt mede dankzij Europese en Amerikaanse graffitischrijvers die deze andere landen bezoeken om daar graffiti te beoefenen (Ironlak, 2015; Kels 6, 2015; BSP clothing, 2017; Peng xin, 2010; JUST DO HIT, 2017; Valjakka, 2013;).

Fig.3: 'Philly Wicked' style (Philadelphia, VS). Gekenmerkt door de hoge letters met een korte bovenkant en lange onderkant. (JAYdoubleA, 2009; graffiti.org, z.d.;; Gottlieb, 2004)

Fig.4: 'Cholo writing' (Los Angeles, VS) Gekenmerkt door wisseling van lijndikte en lijnen die eindigen in een scherpe punt. Vanwege het wisselen van lijndikte is in Los Angeles vrij vroeg de 'piece' ontwikkeld. (Atlas, 2005; Last, 2015)

Motivaties

Om de vooronderstellingen voor de eerste deelvraag, en in mindere mate ook voor de 3de en 4de onderzoeksvraag, te bepalen zullen ook de motivaties voor het beoefenen van graffiti behandeld worden. De motivaties voor het beoefenen van illegale graffiti lopen ver uiteen. Men gaat er vaak vanuit dat graffitischrijvers graffiti beoefenen omdat zij verveeld zijn, dingen willen vernielen of geen respect hebben voor andermans eigendom (Halley & Young, 2006). Echter beginnen de meeste graffitischrijvers met graffiti omdat ze in de kunst van het graffitischrijven geïnteresseerd zijn en op zoek zijn naar vrienden met dezelfde interesses (Halsey & Young, 2006). Graffitischrijvers halen ze trots, plezier en erkenning uit hun werk (Halsey & Young, 2006). Bij een minder groot aantal graffitischrijvers werd verveling en rebellie wel als motivatie gevonden (Halsey & Young, 2006).

Moeskops (2017) vond grotendeels dezelfde resultaten. Ook bleek bij sommige

graffitischrijvers de adrenalinekick van het illegaal schrijven en het hebben van een creatieve uitlaatklep ook een belangrijke motivatie voor het beoefenen van graffiti (Moeskops, 2017). Verder bleek uit het onderzoek van Moeskops (2017) dat veel graffitischrijvers graffiti beoefenen vanuit politieke of levensbeschouwelijke overtuigingen. Deze overtuigingen zijn meestal maatschappijkritisch van aard en ze uiten verzet tegen modernisering, het kapitalisme, regelgeving, gezag, commercie en reclame (Moeskops, 2017).

Van Loon (2011) heeft op basis van zijn onderzoek een driedeling gemaakt van het typen graffitischrijvers die zich, in ieder geval in Nederland, voordoen. Dit zijn de 'graffitikunstenaar', de 'Knight', en de 'Bomber'.

Een graffitikunstenaar is iemand die alleen maar of voor het merendeel legaal werk verricht, na jarenlang illegaal zijn/haar ervaring met graffiti op te bouwen. Ze hebben een grote passie voor graffiti en maken er soms zelfs hun beroep van. Omdat ze hun 'pieces' zetten op graffiti-vrijplaatsen zijn voor hen de foto's van hun werk het belangrijkste aangezien deze 'pieces' snel overgeverfd worden. Door middel van foto's wordt hun werk vereeuwigd. Egale muren op drukbezochte plekken zijn de plekken die het meest gewaardeerd worden door dit type graffitischrijver. Wanneer een graffitikunstenaar toch illegaal spuit kiest hij/zij voor plekken die niet vaak schoongemaakt worden, zoals bijvoorbeeld elektriciteitskastjes. Ook worden risicovolle en zwaarbewaakte plekken vermeden door de graffitikunstenaar omdat hij/zij absoluut niet gepakt wil worden. Ten slotte is de graffitikunstenaar principieel tegen het spuiten op particuliere objecten.

Een 'Knight' is iemand die ervaren is met graffitischrijven en hier aan verslaafd is. Dit type graffitischrijver is continu op zoek naar nieuwe plekken, maakt talloze schetsen, praat met andere graffitischrijvers, zoekt inspiratie op internet en observeert rangeerterreinen. In tegenstelling tot de graffitikunstenaar, die graag bij een algemeen publiek bekend wil worden is het doel van de 'knight' om bekend te raken bij andere graffitischrijvers en vrienden. Om dit te bereiken spuit hij/zij illegaal en het liefst op treinen en metro's. De voorkeur voor treinen en metro's komt omdat zijn/haar piece dan aan een groot publiek wordt getoond, de verf goed dekt op staal, er door de hoge schoonmaakfrequentie altijd plek is en omdat de zware beveiliging een extra 'kick' geeft aan het verven. 'Knights' zijn meer gefocust op hun 'style', dat wil zeggen het uiterlijk van hun 'pieces' met nadruk op de letter-structuur. Risicovolle plekken met veel bewaking en een grote kans om opgepakt te worden zijn gewilde locaties dit type graffitischrijver. Op deze manier krijgt hij respect van zijn doelgroep (andere graffitischrijvers) omdat dit getuigd van lef. 'Knights' reageren wisselend op plekken die vaak schoongemaakt worden. De één geeft er niks om en de ander zal sneller voor een 'tag' gaan dan een 'throw-up' omdat dat minder verf kost. Af en toe kiest de 'Knight' voor een rustiger, minder spannende plek, namelijk een muurtje langs het spoor, waar je "bijna kan barbecueën 's nachts" of een graffiti-vrijplaats. Ze verven met name op graffiti-vrijplaatsen om te oefenen of om in contact te komen met andere graffitischrijvers. 'Knights' stellen nauwelijks eisen aan de kwaliteit van graffiti-vrijplaatsen maar vinden wel dat er veel te weinig van zijn.

Ten slotte is er de 'Bomber'. Dit type graffitischrijver is relatief onervaren en wordt gedreven door de kick van het illegaal schrijven maar lijkt er, in tegenstelling tot de 'Knight', niet aan verslaafd te zijn. Hij of zij beschouwt graffiti meer als een 'hobby' en een 'bijding' dan als een groot onderdeel van zijn/haar leven. Bij de 'Bomber' gaat het met name om de actie van het schrijven zelf dan om het contact met andere graffitischrijvers of de bekendheid. Ook is hij/zij totaal niet bezig met het verbeteren van de 'style' of schoonheid van zijn werk. Wel zijn deze schrijvers illegaal heel actief, met name op het gebied van 'tags'. Ook zijn treinen één van de favoriete plekjes van de 'Bomber' maar verft hier minder vaak dan de 'Knight'.

In deze zeer gedetailleerde indeling van Van Loon (2011) worden graffitischrijvers met andere motivaties, zoals bijvoorbeeld graffiti met een politieke boodschap, achterwege gelaten. Het is

belangrijk om andere onderzoeken, zoals bijvoorbeeld die van Halsey & Young (2006) en Moeskops (2017) ook mee te nemen in de vooronderstellingen.

Legale graffiti

Mondiaal

Legale graffiti vindt plaats op openbare graffiti-vrijplaatsen. Deze zijn verspreid over de hele wereld en worden met name gebruikt door graffitischrijvers. Onder graffitischrijvers is de website 'Legal-walls' een welbekend hulpmiddel voor het vinden van legale plekken (Legal Walls, z.d.). Net als bij Openstreetmap gebruikt deze website open-source data, vergelijkbaar met internetfora (Openstreetmap, z.d.). Legale plekken die gesloten zijn, worden door de community als gesloten of 'onveilig' verklaard om andere graffitischrijvers te laten weten dat deze plek niet meer legaal is. De betrouwbaarheid van de website valt te betwisten, maar het geeft als enige website een globaal beeld van de beschikbare legale plekken op een mondiaal schaalniveau.

Wat duidelijk wordt, wanneer de verdeling van graffiti-vrijplaatsen op mondiaal niveau bekeken wordt, is dat graffiti-vrijplaatsen onevenredig ruimtelijk verdeeld zijn (Legal-Walls, z.d.). De meeste graffiti-vrijplaatsen zijn te vinden in Europa, de Verenigde Staten, Canada en Australië. Hele continenten zoals Afrika, Zuid-Amerika en Azië zijn grotendeels leeg op de kaart. Dat er relatief weinig graffiti-vrijplaatsen in Afrika, Zuid-Amerika en Azië zijn betekent echter niet dat daar geen graffiti plaatsvindt. Het betekent alleen dat er door overheden geen legale plekken zijn aangewezen om graffiti te beoefenen.

Men zou kunnen stellen dat er wel graffiti-vrijplaatsen in Afrika, Zuid-Amerika en Azië kunnen zijn, maar deze niet op grote schaal of op de website Legal-walls (Legal Walls, z.d.) bekend zijn vanwege geheimhouding, gebrek aan informatie of, in het geval van China, vanwege 'the great firewall'.

Ook is het zo dat andersoortige manieren, die overheden gebruiken om graffiti te controleren of te sturen, niet op deze website staan aangegeven. De gemeente van Melbourne, Australië, heeft een groot gedeelte van de stad 'legaal' gemaakt (City of Melbourne, z.d.). In de ogen van de gemeente van Melbourne betekent 'legale street-art' dat graffitischrijvers een aanvraag moeten doen voor een stuk muur en deze vervolgens mogen beschilderen. Dit proces vergt echter een aanmelding bij de gemeente van 13 pagina's en administratiekosten van \$110 (McAuliffe, 2012a) en vervult hiermee niet dezelfde functie als een graffiti-vrijplaats, waarbij de muren op elk moment ter beschikking staat voor de lokale bevolking. In dit onderzoek wordt een graffiti-vrijplaats niet gedefinieerd als 'een plek waar legale graffiti (of street-art) zich bevindt, zoals de gemeente van Melbourne het zou definiëren. Echter, de definitie voor een graffiti vrijplaats die in dit verslag aangehouden zal worden is "Een plek waar, binnen de aangewezen grenzen, de normaliter illegale praktijk graffiti, legaal is." (McAuliffe, 2012a; McAuliffe, 2012b). Dit houdt in dat de activiteit van het graffiti aanbrengen op een muur niet vooraf goedgekeurd hoeft te worden door een overheidsinstantie. De eerdergenoemde vorm van legale graffiti, zoals die in Melbourne wordt gehandhaafd, is zeker een alternatief op de graffiti-vrijplaats, het komt alleen weinig in Nederland voor en zal daarom voor dit onderzoek minder relevant zijn.

Wat overigens opvalt op de website van de gemeente van Melbourne, is dat er een heel duidelijk verschil wordt opgelegd tussen 'graffiti' en 'street-art'. Volgens de gemeente van Melbourne is 'graffiti' illegaal en 'street-art' legaal. Dit is een voorbeeld van de al eerdergenoemde overheidspartijen die zich willen distantiëren van de negatieve associaties die de term 'graffiti' met zich meebrengt.

Lokaal

Een graffiti-vrijplaats is dus een openbare plek, waar de muren een canvas vormen voor de lokale bevolking. Toch hebben de graffiti-vrijplaatsen verschillende betekenissen voor verschillende mensen. McAuliffe (2012a) legt dit als volgt uit:

For the writers themselves, legal graffiti walls are problematic, as the performative power of graffiti resides for many writers in the illegal act itself. Ferrell (1996) and MacDonald (2001) have focused on the centrality of social deviance and the necessity of the illegal act in the understanding of graffiti sub-cultures. In sub-cultural relations, graffiti writers accrue fame and respect among other writers through their daring escapades; risk-taking behaviour and the breaking of laws become significant ways through which graffiti writers move up the hierarchy towards recognition and respect by their peers. Within these sub-cultural framings, the legal wall appears as a contradiction, undermining subcultural relations built around respect. Thus, doing 'legals' appears as a highly contested practice somewhat marginalised in the ethnographic graffiti literature. In contrast, this research has found that legal sites play a significant role in the maintenance of graffiti sub-cultures and that legal work by graffiti writers helps in the conceptualisation of the graffiti writer as artist, set in context with the present success of creative cities discourses and the subsequent revaluing of creativity in the city. (p. 523)

Deze verscheidenheid in de perceptie van verschillende typen graffitischrijvers komt dus voort uit de motivaties voor het deelnemen aan de graffiti subcultuur. Een graffitischrijver die graffiti beoefend uit interesse in de kunstvorm zal een andere perceptie hebben over graffiti-vrijplaatsen dan een graffitischrijver die graffiti beoefend vanwege de adrenaline-rush van illegale graffiti.

De algemene perceptie van de graffiti-subcultuur wordt echter ook veranderd door de aanwezigheid van graffiti vrijplaatsen. Dit komt omdat graffiti-vrijplaatsen een focus op stijl en vaardigheid promoten in plaats van risico en kwantiteit. Graffiti-vrijplaatsen helpen daarbij met het normaliseren van graffiti als een productieve praktijk en als kunstvorm (McAuliffe, 2012a).

Graffitischrijvers, die legaal of illegaal hun vaardigheden in de visuele kunst en hun behendigheid met de spuitbus verbeterd hebben, maken soms de overstap naar legale producties in opdracht. Dit kan op canvas, op houten panelen, in gebouwen of in de openbare ruimte plaatsvinden. Als het werk wordt gezet op canvas, panelen of in gebouwen verschilt dit weinig van de traditionelere kunstvormen buiten het feit dat het medium anders kan zijn, namelijk de spuitbus. De 'murals' die in de openbare ruimte in opdracht worden gemaakt worden gefinancierd door gemeenten of private partijen en worden gebruikt voor ofwel de esthetische waarde, ofwel gentrificatie, ofwel als afweermiddel tegen illegale graffiti (Craw et al., 2006). Craw et al. (2006) hebben ontdekt dat graffitischrijvers deze murals respecteren en illegale graffiti nam af na het aanbrengen van de mural.

Mobiliteit

In dit onderzoek zal er gefocust worden op de huidige mobiliteit van graffitischrijvers. Om het begrip mobiliteit beter te begrijpen zullen de verschillende vormen van mobiliteit uiteen gezet worden. Deze verschillende vormen van mobiliteit zijn ruimtelijke mobiliteit, sociale mobiliteit en beleidsmobiliteit (McAuliffe, 2012a).

Ruimtelijke mobiliteit

De ruimtelijke mobiliteit van (onder andere) graffitischrijvers wordt beïnvloed door leeftijd (McAuliffe, 2012a). Wanneer het onderwerp mobiliteit behandeld wordt, is het belangrijk onderscheid te maken tussen de mobiliteit van jonge mensen en volwassenen. Uit onderzoek is namelijk gebleken dat jongeren 'beschermd' worden door de autoriteiten en 'helicopter parents', waardoor hun ruimtelijke

mobiliteit, al dan niet met goede bedoelingen, ingeperkt wordt (Barker et al., 2009; Benwell, 2009; Harker, 2009; Holdsworth, 2009; Malone, 2002; McAuliffe, 2012a; Pain and Smith, 2008). Ter illustratie, een jong persoon wordt beschermd door autoriteiten door middel van een verbod op autorijden voor personen onder 18 jaar. De motivatie voor deze regel is dat wij, als maatschappij, het onverantwoordelijk vinden om jonge mensen auto te laten rijden en hen en andere weggebruikers willen beschermen. Een neveneffect van de regel is dat de ruimtelijke mobiliteit van jonge mensen beperkt wordt omdat deze jongeren dan alleen nog maar gebruik kunnen maken van andere vervoersmiddelen zoals bijvoorbeeld de fiets en het openbaar vervoer. In het geval van 'helicopter parents', kan het zo zijn dat ouders hun kinderen verbieden om zelfstandig naar vergelegen plekken te reizen, of dit alleen mogen op bepaalde tijdstippen (overdag). Wat precies een 'vergelegen plek' is, verschilt per ouder. Ouders doen dit om hun kinderen te beschermen, ze willen niet dat hen iets overkomt. Een neveneffect hiervan is dat jongeren een beperkte ruimtelijke mobiliteit krijgen opgelegd door hun ouders.

Ruimtelijke mobiliteit heeft ook invloed op de mate van sociale inclusie of exclusie. Reiskosten, de afstand tot voorzieningen, opgelegde restricties op bewegingsvrijheid en toegang tot voorzieningen treffen jongeren disproportioneel en kan leiden tot sociale uitsluiting (Skelton, 2000; Valentine, 1996). Dit geldt in het bijzonder voor jongeren die minder sociaal-normatief gedrag vertonen. Logischerwijs is het gebrek aan toegang tot graffiti-vrijplaatsen voor graffitischrijvers een vorm van sociale uitsluiting. Jonge graffitischrijvers worden hier disproportioneel door getroffen, in verhouding tot oudere graffitischrijvers. Jongere graffitischrijvers zullen bijvoorbeeld minder of geen gebruik kunnen maken van een auto of van het openbaar vervoer. In het geval van een auto is dit logisch aangezien mensen die jonger zijn dan 18 jaar geen auto mogen rijden. In het geval van het openbaar vervoer is dit gebonden aan sociaaleconomische status. Dit in tegenstelling tot de oudere graffitischrijvers die over het algemeen een hogere mobiliteit hebben en genoeg inkomen hebben om ofwel met de auto ofwel met het openbaar vervoer naar graffiti-vrijplaatsen te reizen. Dit is een algemene gegeneraliseerde regel, en het is in specifieke instanties mogelijk dat een oudere graffitischrijver minder ruimtelijke mobiliteit heeft dan een jongere graffitischrijver. Een voorbeeld hiervan kan zijn dat een jongere graffitischrijver toegang heeft tot een studenten-reisproduct en een oudere graffitischrijver minder besteedbaar inkomen heeft door zijn/haar sociaaleconomische status.

Sociale mobiliteit

Sociale uitsluiting kan ook ontstaan door een gebrek aan sociale mobiliteit. In tegenstelling tot ruimtelijke mobiliteit gaat het hier niet om verplaatsing in de ruimte maar om de informatie die nodig is om zich te kunnen verplaatsen in de ruimte. Wanneer een graffitischrijver bijvoorbeeld geen netwerk heeft van andere graffitischrijvers is het soms lastig om graffiti-vrijplaatsen te vinden. Zoals al eerder vermeld is 'Legal-Walls' (Legal-Walls, z.d.) niet altijd een even betrouwbare bron en wordt veel informatie binnen de graffiti-subcultuur nog steeds grotendeels mondeling overgebracht. Zonder een netwerk aan andere graffitischrijvers, kan een graffitischrijver wel veel ruimtelijke mobiliteit hebben, en ondanks dat alsnog geen toegang hebben tot graffiti-vrijplaatsen. Buiten dit specifieke voorbeeld zijn zelf-uitsluiting, gebrek aan informatie, een gebrek aan educatie en een gebrek aan gemeenschapsgevoel factoren die sociale mobiliteit beïnvloeden. Ook een laag sociaaleconomische status, al dan niet gekoppeld aan leeftijd, heeft invloed op sociale mobiliteit (McAuliffe, 2012a). Wanneer een graffitischrijver bijvoorbeeld geen treinticket of smartphone (sociale media) kan betalen, is het voor de graffitischrijver ook lastiger, maar niet onmogelijk, om een netwerk aan graffitischrijvers op te bouwen. Ook speelt beschikbare vrije tijd een belangrijke rol bij sociale mobiliteit een graffitischrijver met een gezin en een fulltime baan zal minder sociale mobiliteit hebben dan een graffitischrijver die alleenstaand is en een parttime baan heeft (McAuliffe, 2012a; Cass et al., 2005).

Belangrijk om te onthouden is dat sociaaleconomische status van invloed is op zowel ruimtelijke mobiliteit als sociale mobiliteit

Beleidsmobiliteit

Beleidsmobiliteit heeft twee vormen. Ten eerste, is er de mobiliteit van het beleid zelf. Wanneer een succesvolle vorm van beleid wordt aangenomen door een gemeente, kan dit beleid zich verspreiden naar andere gemeenten. Naar welke gemeenten dit beleid zich verspreid en met welke snelheid hangt af van de gemeenten en het beleid in kwestie (McCann & Ward, 2011).

Ten tweede, de invloed dat het desbetreffende beleid heeft op ruimtelijke en sociale mobiliteit. Een voorbeeld hiervan is bijvoorbeeld dat 65+'ers en gepensioneerden met een laag inkomen van gratis (of korting op) openbaar vervoer te voorzien, zoals op verschillende plekken in Nederland het geval is (9292, 2019). Een ander voorbeeld kan zijn wanneer een stad zich profileert als 'graffiti-vriendelijke' stad door middel van beleid. Dan zal dit beleid invloed uitoefenen op de sociale mobiliteit van graffitischrijvers op verschillende schaalniveaus (McCann & Ward, 2011; McAuliffe, 2012a). Als er bijvoorbeeld, door middel van beleid, een graffiti-vrijplaats wordt geopend in Amsterdam kan dit de sociale mobiliteit van graffitischrijvers bevorderen, oftewel de mogelijkheid van personen om contact te leggen met andere personen en daarmee hun netwerk te vergroten. De lokale graffitischrijvers met een beperkte ruimtelijke mobiliteit kunnen door het plaatsen van deze hypothetische vrijplaats in contact worden gebracht met graffitischrijvers met een grotere ruimtelijke mobiliteit, eventueel zelfs op mondiaal schaalniveau. Dit komt omdat deze plek dan een 'sociaal knooppunt' wordt binnen de graffiti subcultuur.

Mobiliteit en graffiti-vrijplaatsen

Graffiti is bij uitstek ruimtelijk verdeeld en het is daarom logisch om mobiliteit bij het onderwerp te betrekken. Graffiti territorialiseert namelijk de openbare ruimte. Verticale oppervlakken worden 'geclaimd' door graffitischrijvers, al dan niet voor een tijdelijke periode. Hiermee laten zij anderen weten dat zij daar geweest zijn en zij deze plek zullen verdedigen door het werk van iedereen die over hem/haar heen gaat 'uit te roeien' (door te krassen). De mobiliteit van graffiti, de mogelijkheid om overal op te duiken, trotseert de normatieve opvattingen van de moderne stad (McAuliffe, 2012a).

Dickens (2008) benadrukt echter de verandering die graffiti is ondergaan, naarmate de kunstvorm zich van muren en treinen naar kunstgalerijen verplaatste. Deze zogenaamde 'street-art' of 'post-graffiti' stroming wordt gewaardeerd door lokale overheden en is in strijd met de inmiddels ouderwetse opvatting over graffiti, als zijnde niet wenselijk in de moderne stad. Als gevolg van deze sociale veranderingen, maar ook door beleidsmobiliteit en de toegenomen waardering voor graffiti als kunstvorm is het fenomeen 'legale graffiti' ontstaan (McAuliffe, 2012a).

Toch blijft het beeld van graffiti als iets 'onwenselijks' bestaan wanneer naar de plaatsing van graffiti-vrijplaatsen wordt gekeken. Graffiti-vrijplaatsen worden vaak gevestigd op plekken die ver verwijderd zijn van woningen en bedrijven (McAuliffe, 2012a; Austin, 2001). Het logisch gevolg hiervan is dat graffiti-vrijplaatsen in dunbevolkte gebieden geplaatst worden en daarom slecht te bereiken zijn. Hierdoor neemt de effectiviteit van de graffiti-vrijplaats als preventiemiddel tegen illegale graffiti af. Dit komt omdat er geen rekening wordt gehouden met de ruimtelijke mobiliteit van de lokale graffitischrijvers.

De plaatsing van graffiti-vrijplaatsen, in een locatie die voor de lokale autoriteiten het meest geschikt lijkt, is een poging van de lokale autoriteiten om graffiti te binden aan één plek in de ruimte en het daarmee te verdrijven van plekken waar het 'niet wenselijk' is. Echter is het zo dat deze graffiti-vrijplaatsen 'knopen' zijn in het 'web' van legale en illegale graffiti. Een poging om graffiti te binden

aan één plek en daarmee 'onwenselijke' graffiti te voorkomen, blijkt niet altijd effectief. Graffiti-vrijplaatsen zijn dus open ruimtes (Malone, 2002) zonder harde grenzen (zie Figuur 1).

Figuur 1: De opgelegde grenzen die door gemeente (Zoeterwoude-Rijndijk) worden vastgesteld worden niet gerespecteerd of gehandhaafd. Onder de afbeelding van de groene kat zijn de restanten van de mededeling van de gemeente 'hier geen graffiti' te zien. Ook wordt de graffiti en street-art binnen de 'legale' grenzen niet gerespecteerd door andere schrijvers. Zowel tussen de graffitischrijvers onderling en tussen de graffitischrijvers en de gemeente zijn harde grenzen moeilijk vast te stellen. (Bron: Bonsen, 2020)

Uit het onderzoek van McAuliffe (2012a) is ook gebleken dat na het sluiten van een graffiti-vrijplaats, jongere graffitischrijver disproportioneel worden getroffen. Zij hebben namelijk nog niet de ruimtelijke mobiliteit om een vervanging voor de gesloten graffiti-vrijplaats te vinden. Dit in tegenstelling tot de oudere graffitischrijver, die makkelijker gebruik kunnen maken van andere graffiti-vrijplaatsen die verder van hun woonplaats verwijderd zijn. Ook de sociale mobiliteit van de jongere graffitischrijvers wordt aangetast door het sluiten van graffiti-vrijplaatsen. De oudere graffitischrijvers vertrekken namelijk naar verder gelegen graffiti-vrijplaatsen, waardoor de jongere graffitischrijvers 'achtergelaten' worden. Het contact tussen de oudere en de jongere generatie graffitischrijvers kan mogelijk verdwijnen en als gevolg daarvan op de lange termijn ook de sociale conventies binnen de graffiti subcultuur, die nog steeds grotendeels mondeling worden doorgegeven.

Vooronderstellingen

Aan de hand van dit theoretisch kader kunnen een aantal dingen voorondersteld worden. Namelijk dat graffitischrijver graffiti beoefenen vanuit een verscheidenheid aan redenen (Halsey & Young, 2006; Van Loon, 2011; Moeskops, 2017). Een aantal van deze motivaties zijn: Interesse in graffiti, het op zoek zijn naar vrienden met dezelfde interesses, trots, plezier, erkenning, verveling, rebellie, adrenaline-kicks (alleen bij illegale graffiti), creatieve uitlaatklep, politieke of levensbeschouwelijke overtuigingen, verslaving en bekendheid.

Dat de graffitschrijvers binnen de graffiti-subcultuur niet eensgezind zijn blijkt uit meerdere dingen, namelijk dat verschillende graffitischrijvers ofwel legale graffiti, illegale graffiti of een verhouding tussen deze twee vormen van graffiti beoefenen, wat een logisch gevolg is van het hebben van andere motivaties voor het beoefenen van graffiti, maar ook dat er veel onenigheid is over de termen 'graffiti' en 'street-art'.

Over graffiti-vrijplaatsen kan voorondersteld worden dat deze plekken een focus op stijl en vaardigheid promoten in plaats van een focus op risico en kwantiteit, zoals het geval is bij illegale graffiti. Illegale graffiti richt zich met name op het verspreiden van iemands naam (kwantiteit) en daarbij het liefst op risicovolle plekken. Dit wordt gedaan om bekendheid op te bouwen binnen de graffiti-gemeenschap. Legale graffiti richt zich met name op esthetische waarde, stijl en kwaliteit. Dit komt met name omdat graffiti-vrijplaatsen hier mogelijkheid toe geven. Meerdere uren tijd besteden aan een piece op een illegale locatie is erg lastig vanwege het risico om opgepakt te worden. Of graffitischrijvers gebruik maken van graffiti-vrijplaatsen hangt dus ook af van zijn/haar motivaties voor het beoefenen van graffiti.

Ook kan voorondersteld worden dat het controleren van graffiti door middel van graffiti-vrijplaatsen erg moeilijk is. Regels op graffiti-vrijplaatsen zijn moeilijk te handhaven en worden ook niet altijd nageleefd. Ook de locaties van de graffiti-vrijplaatsen hinderen de effectiviteit van deze plekken. Graffiti-vrijplaatsen worden vaak ver weg van woningen en bedrijven gevestigd om deze gebouwen te beschermen. Echter, juist omdat graffiti-vrijplaatsen ver van woningen en bedrijven worden gevestigd zijn ze slecht bereikbaar en neemt de effectiviteit van de graffiti-vrijplaats als bestrijdingsmiddel tegen illegale graffiti af. Lokaal beleid en beleidsmobiliteit heeft hier invloed op.

Ook worden er soms graffiti-vrijplaatsen gesloten. Dit heeft met name een negatief effect op de ruimtelijke en sociale mobiliteit van de jongere graffitischrijvers. Ook wordt hiermee de mondelinge doorgeve van de sociale conventies binnen graffiti-subcultuur belemmert, zowel op het gebied van gedragscodes als op het gebied kunstzinnige vaardigheden.

Betreffende de eisen aan de kwaliteit van graffiti-vrijplaatsen kan voorondersteld worden dat muurstructuur en bereikbaarheid belangrijke factoren zijn.

Ook kan er vooronderstelt worden dat jongere mensen over het algemeen een lagere ruimtelijke en sociale mobiliteit hebben dan volwassenen, hieruit kan afgeleid worden dat jongere graffitischrijvers minder toegang hebben tot graffiti-vrijplaatsen. Correcte informatie over de huidige status en locatie van graffiti-vrijplaatsen is erg belangrijk om de sociale mobiliteit te vergroten. De graffiti-gemeenschap is grotendeels zelf verantwoordelijk voor het voorzien van de juiste informatie betreffende graffiti-vrijplaatsen door middel van 'Legal-Walls' (Legal-Walls, z.d.). Echter is dit internetforum niet in het hele land te vertrouwen en is men afhankelijk van lokale connecties om erachter te komen welke graffiti-vrijplaatsen wel legaal zijn en welke niet (meer). Met name nieuwe/jonge (legale) graffitischrijvers zullen last hebben van dit gebrek aan informatie aangezien zij nog geen groot netwerk zullen hebben opgebouwd om als vervanging voor 'Legal-Walls' (Legal-Walls, z.d.) te dienen. Ook is sociaaleconomische status en de hoeveelheid vrije tijd van invloed op de ruimtelijke en sociale mobiliteit van graffitischrijvers. Verder heeft ook lokaal beleid (betreffende graffiti) effect op de ruimtelijke en sociale mobiliteit van graffitischrijvers.

H3: Methoden

Kwalitatieve onderzoeksmethoden lijken het meest geschikt voor dit onderzoek en deze methode lijkt haalbaar. Door middel van diepte-interviews kunnen de deelvragen meer in de diepte worden besproken om hier een duidelijker beeld van te krijgen. Dit onderwerp leent zich niet voor kwantitatieve onderzoeksmethoden omdat er geen database bestaat met alle Nederlandse graffitischrijvers en de deelvragen zijn moeilijk volledig te beantwoorden in enquête-vorm. Voor de diepte-interviews zal wel gekozen moeten worden voor een gemakssteekproef. Dit komt omdat graffitischrijvers over het algemeen graag anoniem willen blijven, waardoor zij moeilijk te vinden zijn. Er is al een netwerk opgebouwd en deze potentiële respondenten zijn te bereiken. Dit betekent wel dat de steekproef niet aselekt is. Dit heeft logischerwijs gevolgen voor de betrouwbaarheid van het onderzoek. De betrouwbaarheid van het onderzoek zal minder betrouwbaar zijn als bij een aselekt steekproef.

Voor de interviews zal gekozen worden voor semigestructureerde interviews. De structuur van de interviews zullen gebaseerd zijn op de deelvragen, zodat aan elke graffitischrijver soortgelijke vragen worden gesteld. Hierdoor kunnen de antwoorden van de graffitischrijvers gemakkelijker met elkaar vergeleken kunnen worden. Voor de semigestructureerde interviews zal gebruik gemaakt worden van een 'topic-list'. De topic-list en het bijbehorende analyse-schema zijn te vinden in Bijlage 3. Alle respondenten zullen geanonimiseerd worden om hun identiteit te beschermen.

De empirie van het onderzoek zal bestaan uit de individuele ervaringen en kennis van de respondenten. Deze zullen met elkaar vergeleken worden in de daarvoor meest geschikte format zoals een tabel, grafiek of in de lopende tekst, eventueel aangevuld met ondersteunend beeldmateriaal aangeleverd door de respondenten. De interviews zullen vergeleken worden met de bestaande (Nederlandse) literatuur, om vervolgens hieruit een conclusie te kunnen trekken. Deze conclusie zal de basis vormen voor het advies aan gemeenten.

Onderzoeksgebied en onderzoekspopulatie

Er zullen uitsluitend Nederlandse graffitischrijvers geïnterviewd worden, omdat het bezoeken van graffitischrijvers in het buitenland om interviews af te nemen praktisch gezien onmogelijk is. Ook kan betwijfeld worden of graffitischrijvers bereid zijn om een telefonisch interview af te geven als er mogelijk gepraat gaat worden over criminele activiteiten.

Het onderzoeksgebied is afhankelijk van de mobiliteit van de graffitischrijvers in kwestie. Sommige graffitischrijvers kunnen bijvoorbeeld alleen graffiti beoefenen in een straal van 10 kilometer. Andere graffitischrijvers kunnen misschien wel graffiti beoefenen binnen een straal van 10.000 kilometer. Het zou kunnen zijn dat graffitischrijvers met een hoge mobiliteit ook graffiti in het buitenland hebben beoefend. Het is relevant om te weten hoe de ervaringen met legale en/of illegale graffiti in het buitenland waren, omdat zij in het buitenland misschien succesvolle graffiti-vrijplaatsen hebben bezocht. Het onderzoeksgebied is dus niet gebaseerd op de woonplaats van de respondenten maar op de graffiti-vrijplaatsen die zij bezocht hebben.

In dit onderzoek is gebleken dat het onderzoeksgebied een mondiaal schaalniveau bereikt, zoals te zien in figuur 2. De verste locatie bezocht door een respondent is Nieuw-Zeeland met een hemelsbrede afstand van circa 18.000 kilometer. Toch blijft het onderzoeksgebied enigszins geconcentreerd op Europa, aangezien twee van de verste locaties, Wolgograd en Nieuw-Zeeland, bezocht zijn door dezelfde respondent.

Internationaal

- Antwerpen
- Berlijn
- Parijs
- Marseille
- Rome
- Split
- Valencia
- Sevilla
- Bulgarije
- Libanon
- Wolgograd
- Nieuw-Zeeland

Figuur 2: Kaart van locaties waar respondenten graffiti beoefend hebben, uitgezoomd op mondiaal niveau.

Wanneer er ingezoomd wordt op Nederland en België, is te zien dat sommige delen van het land niet bezocht zijn door de respondenten, zoals te zien in figuur 3. Hele provincies zoals Overijssel, Flevoland, Drenthe, Zeeland en Gelderland worden niet gerepresenteerd door deze groep respondenten. De verdeling van de bezochte locaties onder de respondenten zal in Hoofdstuk 4 behandeld worden onder het kopje ‘Mobiliteit’.

Nationaal

- Katwijk aan Zee
- Zoeterwoude- Rijndijk
- Utrecht
- Amsterdam
- Haarlem
- Den Haag
- Rotterdam
- Apeldoorn
- Amersfoort
- Eindhoven
- Roosendaal
- Tilburg
- Heerlen
- Maastricht
- Leeuwarden
- Groningen

Figuur 3: Kaart van locaties waar respondenten graffiti beoefend hebben, ingezoomd op Nederland.

De samenstelling van de groep respondenten is te zien in figuur 4. Uit de 10 respondenten is er 1 vrouw geïnterviewd. Dit is dus disproportioneel weinig wanneer men de algehele populatie bekijkt. Echter is het zo dat graffiti hoofdzakelijk door mannen wordt beoefend en een verhouding 1:9 is representatief voor de graffiti-gemeenschap (Moeskops, 2017). Ook is het zo dat vrouwen in recentere jaren een steeds groter wordend aandeel krijgen binnen de graffiti-gemeenschap (Vermeulen, 2015).

Alle respondenten komen uit Leiden of de directe omgeving van Leiden. Dit gebied is ook het gebied waar de respondenten de meeste kennis over hebben. Wel hebben veel respondenten in het verleden buiten dit gebied gewoond, sommigen zelfs in het buitenland. De jongste respondent is 16 en de oudste respondent is 49. Bijna alle respondenten beoefenen zowel legale als illegale graffiti. 4 uit de 10 respondenten heeft toegang tot een auto. Eén van de respondenten (respondent 8) wilde zijn woonplaats niet vermelden. Dit is een van de respondenten die zich hevig op illegale graffiti focust.

Respondent nummer	Woonplaats	Eerdere woonplaatsen	Leeftijd	Geslacht	Arbeidsstatus	Verhouding legaal/illegaal	Vervoersmiddel(en)
1	Leiden	N.V.T.	21	Vrouw	Werkend	95% legaal 5% illegaal	Fiets en openbaar vervoer
2	Zoetermeer	N.V.T.	44	Man	Werkend	95% legaal 5% illegaal	Openbaar vervoer en carpool
3	Sassenheim	Bollenstreek, Leiden, Verenigde Staten	40	Man	Werkend	50% legaal 50% illegaal	Auto
4	Leiden	Gouda	22	Man	Werkend	50% legaal 50% illegaal	Fiets
5	Voorhout	Friesland, Amsterdam	25	Man	Werkend	80% legaal 20% illegaal	Lopend, openbaar vervoer, auto
6	Leiden	Den Haag, Israël, Midden-Oosten	41	Man	Werkend	100% illegaal* Met uitzonderingen op specifieke locaties (Amsterdam en in het buitenland)	Lopend, fiets
7	Roelofarendsveen	Amsterdam, Nieuw-Vennep	16	Man	Scholier	100% legaal* Heeft één keer illegaal graffiti beoefend.	Fiets, openbaar vervoer
8	NB	NB	26	Man	Werkend	2% legaal 98% illegaal	Lopend, fiets, openbaar vervoer, auto
9	Leiden	Zoeterwoude	26	Man	Werkend	95% legaal 5% illegaal	Fiets, auto
10	Leiden	N.V.T.	49	Man	Werkend	100% legaal* Met uitzondering van het buitenland.	Fiets, openbaar vervoer

Figuur 4: Tabel van persoonskenmerken. NB = Niet beantwoord; NG = Niet gevraagd.

H4: Resultaten

In dit resultatenhoofdstuk zullen de volgende onderwerpen aan bod komen: Het verschil tussen graffiti en street-art; mobiliteit; illegale graffiti; legale graffiti en graffiti-vrijplaatsen.

In de transcripties van de interviews staat soms [tekst] tussen vierkante haakjes. Deze tekst is ofwel een notitie ter verduidelijking van een onderwerp ofwel een onderwerp of woord wat gecensureerd is om de identiteit van de respondenten te beschermen.

Het verschil tussen graffiti en street-art

Het verschil tussen 'graffiti' en 'street-art' is nog altijd onduidelijk en controversieel. In hoofdstuk 2 is er verantwoording afgelegd voor het gebruik van de term 'graffiti' en 'graffitischrijver' in deze scriptie. Dit is met name gedaan om verwarring te voorkomen en de scriptie taal technisch te laten kloppen. Toch is het niet verantwoord om de term 'street-art' niet te behandelen in deze scriptie. Daarom is er aan elke respondent gevraagd wat zij het verschil vinden tussen 'graffiti' en 'street-art'. Het is interessant om te weten wat de mensen die 'graffiti' en/of 'street-art' maken van deze termen vinden, in plaats van wat de 'buitenwereld' over deze termen vindt. Drie respondenten gaven aan dat zij geen sterke mening hebben over het verschil tussen deze twee termen, zij vinden dat er ofwel geen verschil is ofwel dat het verschil zo miniem is dat het bij elkaar hoort. Respondent 3 (Sassenheim, 40) zei dat hij vindt dat graffiti per definitie illegaal en street-art legaal is, de inhoud van het kunstwerk maakte hem voor de rest niet uit. Respondent 4 (Leiden, 22) vindt dat graffiti letters zijn en street-art alles omvat wat geen letters zijn, ongeacht of het werk legaal of illegaal wordt gezet. Beide respondenten hebben een hele sterke mening over het verschil tussen 'graffiti' en 'street-art' en beide meningen staan haaks tegenover elkaar.

Verder zijn er ook nog respondenten met een 'genuanceerdere' mening. Wat goed aansluit op het antwoord van respondent 4 is het antwoord van respondent 6.

Respondent 6 (Leiden, 41):

"Graffiti is voor mij echt alleen maar met spuitbussen aan de gang zijn. Ook zijn er een soort van regels heb ik het idee. Qua pieces, qua tags, wat bij de scene hoort. Veel 'crews' zie ik om me heen. Je hebt ook wel 'lonely wolves', maar spuitbussen in een bepaalde scene, waar toch wel een bepaalde vrijheid is om te doen wat je wilt, maar er zijn toch ook wel regels heb ik het idee. Street-art is qua techniek ook wel heel anders. Dan heb je het over stencils, die maakt je thuis, en dan ga je het ergens opspuiten. Maar je hebt thuis alles al gemaakt en dat [Street-art] doe je alleen maar op straat. Je hebt veel meer technieken, paste-ups kan je maken, sommige mensen plakken beeldjes op de muren. Eigenlijk alles wat je kan bedenken, dat kan je eigenlijk wel ophangen. Dat zie ik dan meer als street-art."

Dennis Bonsen:

"Dus bij jou gaat het echt om het medium? De spuitbus versus andere dingen?"

Respondent 6 (Leiden, 41)

"Ja, ook wel de scene is anders, de mensen heb ik het idee. Ik ken allebei de scenes wel en Street-art hangt toch wel dichter tegen de kunstwereld aan. (...). Graffiti is meer afzetten, Hip-hop cultuur, punk en anarchie die zich tegen de gevestigde orde tegen de muren op spoten."

Dennis Bonsen:

"Dus het verschil tussen graffiti en Street-art zit ook veel in de mensen?"

Respondent 6 (Leiden, 41):

“Ja, precies. Ik ken echt heel veel Street-artists uit Berlijn en Parijs en die zijn ook echt met ateliers bezig. Heel veel Street-artists willen ook wel erkend worden als ‘officieel’ kunstenaar. Bij graffiti is dat er soms ook wel maar veel minder. Tenminste, dat is mijn idee.”

Dennis Bonsen:

“En zie jij jezelf als graffitischrijver of als Street-artist? Ik gok Street-artist, maar...”

Respondent 6 (Leiden, 41):

“Ook niet, want ik vind graffiti ook leuk. Vroeger heb ik ook een jaar alleen graffiti gedaan, maar ik vind het allemaal leuk.”

In eerste instantie is respondent 6 (Leiden, 41) het dus eens is met respondent 4 (Leiden, 22) graffiti zijn letters en street-art is alles wat dat niet is. Ook vindt respondent 6 dat het medium (spuitbussen versus andere middelen) hier een rol in speelt. Wanneer respondent 6 met respondent 3 (Sassenheim, 40) vergeleken wordt, komt naar voren dat respondent 3 vindt dat graffiti illegaal en street-art legaal is. Toch stelt respondent 6 in ieder geval voor een gedeelte street-art te beoefenen, dit terwijl hij nagenoeg al zijn werk illegaal doet. Ook deze twee meningen over het verschil tussen graffiti en street-art staan dus haaks tegenover elkaar. De paste-ups van respondent 6, die overigens geen letters bevatten en niet met spuitbus worden gezet, worden in principe als graffiti gezien door respondent 3. Meerdere respondenten zijn het eens met respondent 4 en 6.

Respondent 6 geeft ook aan dat de mensen die graffiti beoefenen en de mensen die street-art beoefenen van elkaar verschillen. Hij zegt dat mensen die graffiti doen over het algemeen deel uitmaken van de hiphop of punk cultuur of anarchist zijn. Hiertegenover staat dat street-artists vaker ‘serieuzer’ bezig zijn om carrière te maken in kunstwereld. Toch blijkt uit een antwoord van respondent 10 dat dit niet zo eenzijdig in elkaar zit.

Respondent 10 (Leiden, 49):

“Voor mij is er absoluut verschil. Wat overeenkomt is dat mensen vooral van graffiti naar street-art gaan. En als ze daar eenmaal zitten, gaan ze ook nooit meer terug. Maar er zijn ook mensen die street-art maken en in het weekend gewoon ergens een piece aan het maken zijn. Dus in die zin is er een overlap. Maar het verschil is voor mij dat graffiti altijd letters is. Soms een character erbij.”

(...)

Dennis Bonsen:

“Dus het verschil zit hem in de inhoud, maar de overeenkomst zit hem in dat het vaak door dezelfde mensen wordt gedaan?”

Respondent 10 (Leiden, 49):

“Ja. Sommige street-artists verven ook treinen, maar dan met een andere naam. Dus dat zijn wel dezelfde gasten.”

Dennis Bonsen:

“Die hebben een soort dubbelleven?”

Respondent 10 (Leiden, 49):

“ja, ze hebben twee hobby’s. Street-art en graffiti.”

Respondent 10 definieert hier ‘graffiti’ als zijnde letters en ‘street-art’ als zijnde al het andere, net als veel andere respondenten. Maar buiten dit kan hieruit opgemaakt worden dat de harde claim die

respondent 6 maakte, over dat 'graffiti' en 'street-art' ook een andere cultuur is, gedeeltelijk ontkracht worden, aangezien sommige mensen dus beide kunstvormen tegelijkertijd beoefenen, net als respondent 6 zelf ook doet overigens. Op dit gebied kan dus ook niet iedereen over één kam worden geschoren. Echter heeft respondent 2 hier een 'oplossing' voor:

Respondent 2 (Zoetermeer, 44):

"Ja, kwantiteit is bij graffiti natuurlijk het grootste ding. Omdat jongens hun naam willen opbouwen door middel van 'in your face, gewoon bam' 'Dat is mijn naam, dat is mijn naam, dat is mijn naam'. En bij street-art is het meer van 'ik maak een leuke afbeelding of een stencil en dat zet ik dan hier ergens of ik maak een grote commissie met een grote afbeelding of een grote kop erop'. Dat spreekt de mensen natuurlijk wel sneller aan dan graffiti, het gekrabbel op de muur en dat soort dingen."

Respondent 2 stelt hier dat het cultuurverschil tussen graffitischrijvers en street-artist zit in het verschil tussen de focus op kwantiteit versus kwaliteit. Eerder gaf respondent 10 al aan dat sommige mensen zowel street-art als graffiti doen, met andere pseudoniemen. Men zou dus kunnen aannemen dat cultuurverschil wellicht een factor is in het verschil tussen graffiti en street-art, maar dat één persoon aan beide culturen tegelijkertijd mee kan doen. Dit kan bijvoorbeeld gedaan worden door één naam heel veel te schrijven (kwantiteit) en tegelijkertijd een 'street-art carrière' te beginnen waar het om de kwaliteit draait, met een ander pseudoniem. Graffiti en street-art zijn dus niet wederzijds exclusief.

Andere respondenten vinden dat het verschil tussen 'graffiti' en 'street-art' niet ligt bij de maker maar bij de toeschouwer.

Respondent 8 (Man, 26):

"Nou ja, street-art wordt vaker gedaan met stencils, dat soort dingen. Het is vaker in opdracht. Graffiti gebeurt ook in opdracht, maar minder. Street-art zijn vaker plaatjes en afbeeldingen en dat heeft verder geen tijd nodig om erachter te komen wat de betekenis is of wat het plaatje betekent en graffiti is vaker onleesbaar waardoor mensen er moeite voor moeten doen. En mensen willen er geen moeite voor doen want ze kijken er amper naar en als ze ernaar kijken vinden ze het bij voorbaat al lelijk. En street-art is bijvoorbeeld een rat of een beestje of een personage en dat is in 1 seconde te herkennen en dan wordt het vaker als leuk ervaren."

Dennis Bosen:

"Omdat het wat meer bij de 'popular culture' hoort?"

Respondent 8 (Man, 26):

"Nee, gewoon omdat het maatschappelijk geaccepteerd is. Omdat het herkenbaar is, wordt het eerder mooi gevonden. Omdat mensen zo gewoon zijn. Iets wat onbekend is, iets wat niet snel begrepen kan worden is vaak eng."

Ook hier komen meningen naar voren die al eerder benoemd zijn. Namelijk dat graffiti illegaal is en street-art legaal en dat street-art vaak afbeeldingen zijn. Ook komt hier de frustratie naar boven dat street-art vaker mooi, of minder eng, wordt gevonden omdat het herkenbaarder is. Dit in tegenstelling tot graffiti waar mensen 'moeite' voor moeten doen om het te begrijpen. Daarom wordt dit volgens de respondent 8 (26) niet geaccepteerd in de maatschappij. Hij stelt dat de toeschouwers ook een rol speelt in het definiëren van graffiti en street-art. Dit is ook waar, dit zijn geen termen die alleen binnen de subcultuur gebruikt worden, maar in de hele maatschappij. Een definitieve conclusie trekken over wat precies graffiti en wat precies street-art is, kan dus niet getrokken worden. Belangrijk om te onthouden is dat van alle respondenten die hierboven behandeld zijn er ook 3 respondenten waren die geen mening hadden over het verschil tussen graffiti en street-art, zij vonden deze kunstvormen

(vrijwel) hetzelfde. Kortom, er is heel veel onenigheid over deze twee termen. Wat wel gesteld kan worden is dat de factoren illegaliteit, het medium, het onderwerp, cultuur en de focus op ofwel kwantiteit ofwel kwaliteit potentieel een rol spelen in het onderscheid tussen graffiti en street-art.

Mobiliteit

Uit figuur 5 (zie de volgende pagina) kan worden opgemaakt dat met name de oudere respondenten van 40 jaar en ouder de meeste internationale locaties hebben bezocht. De enige respondenten jonger dan 40 die een internationale locatie hebben bezocht zijn respondent 5 (Voorhout, 25) en Respondent 9 (Leiden, 26). Beide respondenten hebben geen locaties buiten Europa bezocht. Ook de ruimtelijke mobiliteit van respondent 5 en 9 is dus minder groot dan de ruimtelijke mobiliteit van de respondenten die 40 jaar of ouder zijn. Ook hebben respondent 1 (Leiden, 21) en respondent 4 (Leiden, 22) beiden Antwerpen bezocht, echter is het zo dat Antwerpen vanuit Leiden 75 kilometer korter is dan bijvoorbeeld Maastricht. Zij hebben dus, net als andere respondenten onder de 40 jaar, een beperktere ruimtelijke mobiliteit. De twee uiterste respondenten zijn respondent 10 (Leiden, 49) en respondent 7 (Roelofarendsveen, 16). De oudste respondent, respondent 10, heeft Nieuw-Zeeland als verste locatie opgegeven. De jongste respondent, respondent 7, heeft als verste locatie Amsterdam opgegeven. Zoals beschreven in hoofdstuk 2, is de invloed van leeftijd op ruimtelijke mobiliteit hier goed te zien (McAuliffe, 2012a). Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16) is wel bereid het verst te fietsen voor het bezoeken van een graffiti-vrijplaats, in verhouding tot alle andere respondenten. Dit is niet geheel toevallig, de dichtstbijzijnde graffiti-vrijplaats voor respondent 7 (Roelofarendsveen, 16) is al 50 minuten fietsen.

Ter verduidelijking, wanneer aan respondenten gevraagd werd hoe ver ze bereid waren om te reizen voor het bezoeken van een graffiti-vrijplaats, ging het om de afstand waarbij ze de vrijplaats zouden verkiezen boven (dichterbij) illegaal graffiti beoefenen. Ook ging het hier om het regelmatig gebruik. Veel respondenten gaan meerdere keren per week verven, over het algemeen wat meer in de zomer dan in de winter. Speciale uitstapje of vakanties naar bijvoorbeeld Groningen, Maastricht, of het buitenland tellen hierbij niet mee in de maximale afstand die zij bereid zijn af te leggen.

Wanneer de vervoersmiddelen van alle respondenten bekeken worden, wordt snel duidelijk dat maar vier respondenten toegang hebben tot een auto. Respondent 2 (Zoetermeer, 44) zegt dat hij weleens meerijdt met vrienden. Voor de rest gaat iedereen lopend, met de fiets of met het openbaar vervoer. Er lijkt geen samenhang te zijn tussen het vervoersmiddel en andere factoren.

Respondent nummer	Woonplaats	Leeftijd	Verhouding legaal/illegaal	Vervoersmiddel(en)	Grootte netwerk van andere graffitischrijvers	Jaren actief	Maximale reisafstand naar graffiti-vrijplaats	Verst bezochte locaties
1	Leiden	21	95% legaal 5% illegaal	Fiets, openbaar vervoer	25	NG	NG	Antwerpen
2	Zoetermeer	44	95% legaal 5% illegaal	Openbaar vervoer, carpool	>100	30	NG	Berlijn
3	Sassenheim	40	50% legaal 50% illegaal	Auto	>100	NG	NG	Valencia
4	Leiden	22	50% legaal 50% illegaal	Fiets	20	NG	30 minuten fietsen	Antwerpen
5	Voorhout	25	80% legaal 20% illegaal	Lopend, openbaar vervoer, auto	>100	14	NG	Eindhoven, Heerlen, Roosendaal, Leeuwarden, Duitsland, Bulgarije
6	Leiden	41	100% illegaal* Met uitzonderingen op specifieke locaties (Amsterdam en in het buitenland)	Lopend, fiets	40 tot 50	4	30-40 minuten fietsen	Amsterdam, Heerlen, Berlijn, Parijs, Libanon
7	Roelofarendsveen	16	100% legaal* Heeft één keer illegaal graffiti beoefend.	Fiets, openbaar vervoer	20	6	1 uur fietsen	Zoeterwoude-Rijndijk, Alphen aan den Rijn, Katwijk aan Zee, Amsterdam
8	NB	26	2% legaal 98% illegaal	Lopend, fiets, openbaar vervoer, auto	NB	NG	15 minuten lopen	Leeuwarden, Tilburg, Limburg, België
9	Leiden	26	95% legaal 5% illegaal	Fiets, auto	20 tot 30	14	NG	Amsterdam, Utrecht, Rotterdam, Groningen, Marseille
10	Leiden	49	100% legaal* Met uitzondering van het buitenland.	Fiets, openbaar vervoer	20 tot 30	35	NG	Wolgograd, Sevilla, Rome, Split, Sevilla, Nieuw-Zeeland

Figuur 5: Tabel van persoonskenmerken met betrekking tot mobiliteit. NB = Niet beantwoord; NG = Niet gevraagd.

Ook lijkt er geen samenhang te zijn tussen leeftijd en/of jaren actief zijn en de sociale mobiliteit (netwerk) van de respondenten. Van de drie respondenten die een netwerk van boven de 100 andere graffitischrijvers hebben, zijn er twee boven de 40, de derde is 25. De andere graffitischrijvers van boven de 40 hebben respectievelijk een netwerk van 40 tot 50 graffitischrijvers (respondent 6) of een netwerk van 20 tot 30 (respondent 10). Ook het aantal jaren actief zijn lijkt geen invloed te hebben op de grootte van het netwerk van de respondenten. Wat wel interessant is, is dat respondent 1 (Leiden, 21) en respondent 4 (Leiden, 22) beiden zeiden dat zij een “groot” netwerk hebben, echter als de absolute aantallen worden bekeken, blijkt al snel dat zij één van de kleinere netwerken hebben, dit kan mogelijk komen door sociale uitsluiting als gevolg van hun leeftijd en/of vervoersmiddelen en het hevig gebruik maken van dezelfde graffiti-vrijplaats in Zoeterwoude-Rijndijk. Dit hevig gebruik van dezelfde graffiti-vrijplaats kan ook een gevolg van beperkte vervoersmiddelen zijn. Zoals later in dit hoofdstuk behandeld zal worden blijkt namelijk dat graffiti-vrijplaatsen een rol spelen als ontmoetingsplek en veel graffitischrijvers maken nieuwe contacten wanneer ze graffiti-vrijplaatsen bezoeken.

Samengevat, is er geen duidelijk samenhang tussen leeftijd en sociale mobiliteit, zoals de literatuur wel suggereerde (McAuliffe, 2012a). Twee respondenten, respondenten 1 (Leiden, 21) en 4 (Leiden, 22), hebben samen met respondent 7 (Roelofarendsveen, 16) de laagste sociale mobiliteit (netwerk), dit zijn ook de jongste respondenten. Dit hangt mogelijk samen met hun leeftijd en toegang tot vervoersmiddelen. Echter hebben respondenten 9 (Leiden, 26) en 10 (Leiden, 49) vergelijkbare netwerken met respondenten 1, 4 en 7, namelijk tussen de 20 en 30 personen. Respondenten 9 en 10 zijn ouder en respondent 9 heeft zelfs toegang tot een auto. Respondenten 9 en 10 hebben daarentegen wel veel verdere locaties (in het buitenland) bezocht dan de eerdergenoemde jongere respondenten 1, 4 en 7. Het is dus lastig om hier een definitieve conclusie uit te trekken en wellicht zijn er andere factoren die hierop invloed uitoefenen.

Over lokaal beleid betreffende graffiti-vrijplaatsen wisten de meeste respondenten niet veel te vertellen, ze waren er onbekend mee en hebben niet uitgezocht wat het lokale beleid in hun gemeente is. De respondenten die in Leiden wonen wisten wel wat het lokale beleid betreffende graffiti-vrijplaatsen is, namelijk dat er geen zijn maar dat er een aantal jaar terug wel twee zijn geweest. Deze twee vrijplaatsen zijn in 2018 gesloten (Bijlage 2). Dit heeft mogelijk invloed gehad op de sociale

mobilititeit van meerdere respondenten (respondenten 1,4 en 7). Deze gesloten graffiti-vrijplaatsen zullen later in dit hoofdstuk behandeld worden. Over beleidsmobilititeit, het ontstaan van beleid, is wel wat meer duidelijkheid gekomen aan de hand van de interviews. Het ontstaan van graffiti-vrijplaatsen kan gebeuren op één van de volgende manieren. Ofwel door het creëren van ‘gedoogzones’ ofwel door ‘officiële legalisatie’. Respondent 2 is een graffitischrijver uit Zoetermeer die in contact is met de gemeente over het beleid betreffende graffiti-vrijplaatsen, hierover had hij het volgende te zeggen:

Dennis Bonsen:

“Wat is het lokale beleid betreffende graffiti in Zoetermeer?”

Respondent 2 (Zoetermeer, 44):

“Wij hebben twee legale muren [Graffiti-vrijplaatsen] waar we gebruik van mogen maken en we worden nog weleens ingehuurd voor wat grotere opdrachten en dat soort dingen.”

Dennis Bonsen:

“Die opdrachten worden dan vanuit de gemeente aangestuurd?”

Respondent 2 (Zoetermeer, 44):

“ja, vanuit de gemeente wordt het ook gesteund. Maar het is niet zo dat ze een heel beleid erop hebben zodat ze meer plekken kunnen aanwijzen. Er wordt elke keer per keer gekeken. En dan hebben we natuurlijk twee ‘hall of fames’ [Graffiti-vrijplaatsen] die onderhouden worden door de gemeente, die halen de spullen op, lege blikken, dat soort dingen.”

Uit dit interview kan opgemaakt worden dat een gemeente zoals Zoetermeer een ‘afwachtende’ houding heeft, geen overkoepelend beleid heeft en het ontstaan van graffiti-vrijplaatsen vergt een actieve houding van lokale graffitischrijvers. In die zin is er dus sprake van een ‘bottom-up’ structuur. Respondent 6 (Leiden, 41) heeft een ander voorbeeld benoemd:

Respondent 6 (Leiden, 41):

“Nou, je hebt een mooi voorbeeld, namelijk Heerlen. Die gemeente heeft het helemaal omgedraaid en die hebben street-art, zij noemen het dan street-art, omarmd. Ze hebben een heleboel mensen uitgenodigd en toen hebben ze geprobeerd hun stad op te pimpen door gewoon goede kunstenaars uit te nodigen en volgens mij heeft het een heel positief effect. Er komen veel mensen naar kijken, de gemeente denkt ook aan de kassa en de promotie van de gemeente, dus dat is voor de gemeente dan fijn. Maar het is ook fijn voor veel mensen die van kunst houden. En ook voor mij, ik heb toen de gemeente benaderd. Die hebben mij doorverwezen naar de street-art organisatie. Dus dat is heel anders dan in Leiden. Je hebt in ieder geval gewoon communicatie met de gemeente. En de stad is het decor. Je kan allerlei tochten maken.”

Sommige gemeenten, zoals Heerlen, hebben een proactieve houding tegenover ‘street-art’. Zij jagen mogelijkheden na en bieden mogelijkheden aan graffitischrijvers en street-artists. Dit lijkt dus meer op een ‘top-down’ beleid. Een derde manier waarop graffiti-vrijplaatsen zich vormen is de ‘gedoogzone’. Respondent 10 (Leiden, 49) had daar het volgende over te vertellen:

Dennis Bonsen:

“En hoe waren graffiti-vrijplaatsen in die landen geregeld? Als je het op een wat grotere schaal bekijkt, dat het anders was qua beleid. Of was het een beetje vergelijkbaar met Nederland?”

Respondent 10 (Leiden, 49):

"Ja, het is wel een beetje vergelijkbaar. Bijvoorbeeld in Kroatië, in Split, daar heb je een enorm lange muur en 'nobody cares'. Het is daar wel "Nou, ga daar maar staan". Wat misschien het verschil is, dat wij in Nederland het organiseren. De gemeente besluit om een plek aan te wijzen als graffiti-vrijplaats. Maar bijvoorbeeld in Split, bijvoorbeeld in Sevilla, daar ontstaat gewoon iets. Langs de rivier, daar zijn een paar super lange muren. Dat is ook niet het formaat van een paar meter. Maar dat is gewoon 300 tot 400 meter. Het staat er al, laat maar lekker staan. Het zijn meer veronachtzaamde muren waarvan ze dan op een gegeven moment denken van "het zal wel". Maar het is niet zo dat de gemeenteraad heeft besloten om die muren te gedogen."

Figuur 6: De 'gedoogzone' in Split, Kroatië.

Hier komt de derde manier van het creëren van een vrijplaats naar boven. Plekken waar al zoveel graffiti is dat het niet meer gehandhaafd kan worden, worden in een zekere zin dus als 'legaal' of 'gedoogd' beschouwd. Hier kunnen graffitischrijvers overdag urenlang staan om een uitgebreide piece neer te zetten, zonder dat zij zich hoeven druk te maken om gepakt te worden. Het voordeel voor respondent 10 (Leiden, 49) was dat deze plekken ook nog eens in het buitenland waren. Hij legde uit dat hij van tevoren opzoekt hoe hoog de boetes zijn in het desbetreffende land, zodat hij weet wat hem te wachten staat. Mocht het zo zijn dat hij toch aangehouden zou worden, zou hij alleen de boete moeten betalen zonder dat dit invloed heeft op zijn Nederlandse VOG. Ook is er nog een vierde variant op de graffiti-vrijplaats. Echter kan betwijfeld worden of dit in de categorie graffiti-vrijplaats valt aangezien sommige werken beschermd worden en je toegang moet betalen om binnen te komen. Respondent 6 (Leiden, 41) vertelt hier meer over.

Respondent 6 (Leiden, 41):

"(...). Maar in Berlijn heb je de Teufelsberg, dat is een oude spionnen-post van de Amerikanen. Dat is nu verlaten en echt supergaaf. Dat is wel een gedoogzone."

Dennis Bonsen:

“Maar daar werkt het dus ook een beetje hetzelfde als op de NDSM? Je gaat naar de persoon van wie die muur is en je vraagt of het kan?”

Respondent 6 (Leiden, 41):

“Nou, je moet er ook toegang betalen, dus er zit een soort organisatie omheen. Daar zitten ook echt hele grote namen, die dingen zitten er echt al jaren. Daar mag je echt niet aankomen.”

Dennis Bonsen:

“Dus het wordt ook wel een beetje beschermd door hun?”

Respondent 6 (Leiden, 41):

“Ja, klopt. Maar er zijn daar ook wel boefjes en badboys die daar 's nachts hun werk doen.”

(...)

Dennis Bonsen:

“En die Teufelsberg, is dat ook echt bedoeld als street-art/graffiti plek? Of is het bedoeld als museum voor dat Amerikaanse spionnen ding?”

Respondent 6 (Leiden, 41):

“Ja, goede vraag. Je hebt mensen die komen echt voor de geschiedenis, Koude oorlog, Spy-bases, dat soort dingen, dat is echt wel spannend. En dat zie je ook wel op foto's op Instagram bijvoorbeeld. Maar de meeste mensen zien toch ook wel de street-art, je hebt ook een hele club die alleen maar daarvoor komt. En die zijn dan ook verbaast dat er echt heel veel te zien is.”

Samengevat komen er in Nederland dus twee verschillende vormen van beleidsmobiliteit betreffende graffiti en street-art voor: 'bottom-up' en 'top-down'. In het buitenland komen er ook 'gedoogzones' voor. Deze gedoogzones kwamen vroeger in de jaren '80 ook voor in Nederland (Koopman, 2008). Ook komen er in het buitenland 'gereguleerde graffiti-vrijplaatsen' voor. Of deze laatste variant in de categorie graffiti-vrijplaats geplaatst kan worden valt te betwijfelen aangezien er 's nachts ook illegale graffiti wordt aangebracht. Illegale graffiti op een graffiti-vrijplaats is een contradictio in terminis.

Illegale graffiti

Aan alle respondenten is gevraagd waarom zij illegale graffiti beoefenen. De beweegredenen van de respondenten liggen ver uiteen en stammen vaak uit hun jeugd. Veel respondenten gaven ook aan dat een motivatie voor het beoefenen van graffiti meer uit gewoonte is, het is ooit ontstaan en vanuit daar is het een levensstijl geworden. Bijna alle respondenten zijn tijdens hun middelbare-schoolperiode begonnen met graffiti. Hieronder zullen deze beweegredenen voor het beoefenen van illegale graffiti behandeld worden. Respondent 8 heeft één van de meer 'extremere' visies op illegale graffiti. Hij verft 98% illegaal, waaronder op treinen en op de muren langs het spoor.

Dennis Bonsen:

“Waarom doe je illegale graffiti?”

Respondent 8 (26):

“Ik weet niet man, het is meer een gewoonte geworden nu.”

Dennis Bonsen:

“En waar is het dan begonnen?”

Respondent 8 (26):

“Om toch iets te doen wat niet mag en jezelf terug te zien. Maar ook, en dat gevoel heb ik nog steeds wel een beetje, om je zelf een beetje te distantiëren van de maatschappij. Van het klootjesvolk en de schapen in deze samenleving. Dat iedereen altijd maar om acht uur naar werk gaat, om vijf uur klaar is en een uur gaat sporten, gaat eten, goede tijden kijken, het nieuws kijken en naar bed gaan. En de volgende dag weer, en de dag erna weer. En dan is het vrijdag, hebben ze een verjaardag. Zaterdag, moeten ze voetballen, gaan ze naar een kinderverjaardag. Zondag zijn ze vrij, “O, het regent”, we gaan niks doen.”

Dennis Bonsen:

“Dus het is ook een beetje in verzet tegen moderniteit?”

Respondent 8 (26):

“Ja, kijk, ik vind het gewoon vet dat als ik 's ochtends, bijvoorbeeld op een donderdagochtend, als ik vrij ben, en ik heb de avond ervoor een ‘bak’ geverfd of een andere spot geverfd en je gaat je foto's maken en er rijdt een trein voorbij met allemaal mensen die naar hun werk toe gaan. Die rijden dan wel langs jouw piece, wat jij die nacht hebt gedaan, terwijl zij al lagen te slapen omdat ze weer moeten werken.”

Dennis Bonsen:

“Om een beetje anders te zijn?”

Respondent 8 (26):

“Ja, en ook gewoon om een klootzak te zijn. Dat is het gewoon met taggen.”

Dennis Bonsen:

“Maar het is dus niet vanwege een gebrek aan vrijplaatsen?”

Respondent 8 (26):

“Nee, dat heeft er geen flicker mee te maken. Ik ben zo niet begonnen en ik kan wel begrijpen dat zo'n [graffitischrijver], bijvoorbeeld, dat hij dat wel heel erg heeft. Hij woont midden in [stad] en hij moet helemaal naar [Locatie] fietsen om daar een legale piece te zetten, ook als het regent. Dan zou ik het begrijpen als hij zou gaan taggen in de stad. En dat het dan verder escaleert, dat heb ik nooit gehad. Waar ik vandaan kom hadden we echt drie vrijplaatsen en één daarvan was de grootste van Nederland, toentertijd. Die is nu wel weg.”

Dennis Bonsen:

“Daar ging je dan ook niet verven?”

Respondent 8 (26):

“Nee, ik had daar niks mee. Nooit gehad.”

(...)

Dennis Bonsen:

“Het illegale is ook een beetje waar het om draait voor jou?”

Respondent 8 (26):

“Ja. Vooral het doen en het ongezien doen. En het ongezien weggkomen. Maar ook de ‘life-hacks’ die je ervoor gebruikt. Met een spoor sleutel of met een veiligheidshesje aan. Als jij maar een sleutel hebt en een oranje hesje aan hebt, loop je zo het spoor op. Er kunnen 300 man

om je heen staan die er niks mee te maken hebben, maar niemand gaat er wat van zeggen. Omdat je zo'n jasje aan hebt en zo'n sleutel hebt."

Figuur 7: De illegale kant van graffiti. Het oranje veiligheidsjasje lijkt tegenstrijdig, maar het is juist de ideale camouflage voor op de het spoor. (Bron: Respondent 8)

Respondent 8 is één van de vele graffiti-schrijvers die graffiti doet omdat het illegaal is. Net als een aantal anderen vertelt hij dat graffiti een gewoonte is geworden voor hem. Waar het begon was uit een frustratie tegen de maatschappij en moderniteit. Dit speelt ook nu nog een grote rol. Het onderzoek van Moeskops (2017) gaf soortgelijke resultaten en respondent 8 is wellicht in de groep respondenten van dit onderzoek de 'outlier', maar hij is zeker niet de enige in de gehele graffiti subcultuur. Ook geeft hij aan dat hij geen behoefte heeft aan graffiti-vrijplaatsen. Er kan dus nu al aangenomen worden dat de effectiviteit van graffiti-vrijplaatsen als bestrijdingsmiddel tegen illegale graffiti geen 100% is. Iemand met soortgelijke beweegredenen, maar een andere kijk op illegale graffiti, is respondent 5 (Voorhout, 25, 80% legaal):

Dennis Bonsen:

"Waarom doe je illegale graffiti?"

Respondent 5 (Voorhout, 25):

"Ja, ik weet eigenlijk niet meer zo goed waarom ik het nu nog doe, eerlijk gezegd. Gewoon voor de kick denk ik. Maar waar het begon voor mij is wel een hele sterke reden. Ik ben vroeger eigenlijk op elke school gepest. (...). En toen ben ik op hele jonge leeftijd met graffiti begonnen. Ik was 11 jaar. Het was heel vet, ik zag oude gasten, waar ik naar op keek, die gaven me respect voor wat ik maakte. En in 'graff' was je iemand. Ik schreef toen nog [Pseudoniem] in plaats van wat ik nu schrijf. En als [Pseudoniem] had ik heel veel zelfvertrouwen, want ja, je was iemand, je had status. En als ik dan weer terugging naar mijn eigen zelf, ja, geen zelfvertrouwen. Ik werd elke dag gepest, soms zelfs opgewacht omdat je anders bent. Het werd een alter-ego. Daar is het begonnen en dat is ook lang voor mij zo door gegaan. Het is alleen de laatste jaren dat dat niet meer om die reden is. Maar ik kan er ook niet meer mee stoppen."

(...)

Dennis Bonsen:

“Als je een ideale graffiti-vrijplaats mag bedenken, en dan mag je zelf bepalen waar het is, hoe het eruit ziet, wat er allemaal is. Zou dat verandering brengen in hoe je, met name illegaal, graffiti doet? Zou je daardoor minder illegaal gaan doen?”

Respondent 5 (Voorhout, 25):

“Ja, maar dat heb ik je bij meerdere vragen uitgelegd. Als de gelegenheid niet in de buurt is, dan ga ik illegaal.”

Dennis Bonsen:

“Dus het is zo dat graffiti onderdeel van je leven is geworden, maar niet per se illegale graffiti?”

Respondent 5 (Voorhout, 25):

“Vroeger wel. Vroeger was ik wel een baldadig jochie. Ik had mijn frustraties. Ik ben op mijn 17^e bij mijn ouders eruit geschopt. Kwam op straat te staan voor meer dan 3 jaar. Ja, wat ga je doen? Als het hele systeem tegen jou is, je kunt niet eens een daklozen-uitkering krijgen, weet je wel, fuck het systeem dan. Dan ga ik ook rebelleren toch. Dat is wel een ding geweest.”

Dennis Bonsen:

“Dus er zat ook een beetje politieke frustratie achter?”

Respondent 5 (Voorhout, 25):

“Niet zo zeer politiek. Maar ik had zoiets, als toch niemand mij helpt, waarom zou ik dan nog gaan nadenken over respect voor de publieke ruimte? Dat raak je gewoon kwijt, als toch niemand je helpt. Vroeger deed ik veel illegale ‘graff’ uit frustratie en agressie. Ik denk dat je het zo misschien nog wel het beste kunt verwoorden.”

Dennis Bonsen:

“En die frustratie en agressie speelde alleen bij de illegale graffiti mee?”

Respondent 5 (Voorhout, 25):

“legale graffiti is voor mij ook gewoon therapie, net als tekenen. Wat ik je eerder ook zei, als er een graffiti-vrijplaats in de buurt is, en ik voel me 's avonds gefrustreerd, dan ga ik gewoon naar een vrijplaats, boeit me ook niet. Daarvoor hoef ik niet per se illegaal te gaan.”

Hier is duidelijk iemand aan het woord met een heftig verleden. Maar acceptatie vanuit de graffiti-gemeenschap gaf hem ook zelfvertrouwen. Net als bij respondent 8 (26) zijn frustratie en agressie voor hem belangrijke beweegredenen om illegale graffiti te doen. Echter, in tegenstelling tot respondent 8 (26), gaat het bij hem niet meer om de illegaliteit, of de actie van het illegale, maar om de kunst. Beiden hebben vergelijkbare motieven, echter heeft respondent 5 (Voorhout, 25) de illegale graffiti gedeeltelijk achtergelaten en zegt hij het alleen te doen als er geen legale gelegenheid in de buurt is. Motivaties zoals vriendschap, frustratie en agressie zijn terugkerende motivaties.

Maar ook andere factoren zoals bekendheid, creativiteit en het opfleuren van de omgeving spelen een rol in het beoefenen van illegale graffiti. Ook het gebrek aan vrijplaatsen lijkt een rol te spelen wanneer aan respondenten gevraagd wordt of zij minder/geen illegale graffiti meer zouden bij een plaatsing van een graffiti-vrijplaats bij hun in de buurt. Hieronder een voorbeeld.

Dennis Bosen:

“Waarom beoefen je illegale graffiti?”

Respondent 4 (Leiden, 22):

“Waarom? Ja, dat is gewoon vet. Als je ergens loopt, en je ziet je naam staan en het staat er al lang of op een mooie plek, weet je wel? Ja, dat is gewoon vet.”

Dennis Bosen:

“Maar waarom specifiek illegaal? Waarom niet legaal?”

Respondent 4 (Leiden, 22):

“Er is geen legale plek. Dus, er is geen legale plek, niemand die het ziet in Zoeterwoude.”

Dennis Bosen:

“Dus je wilt ook dat je naam gezien wordt?”

Respondent 4 (Leiden, 22):

“Ja, je wilt gezien worden. Anders kan je het net zo goed binnen gaan doen, toch?”

Dennis Bosen:

“En als je jezelf een cadeau mocht geven, en je mocht een, voor jou ideale, graffiti-vrijplaats laten bouwen. Zou dat dan verandering brengen in je kijk op legale en illegale graffiti? Zou je daardoor je gedrag veranderen?”

Respondent 4 (Leiden, 22):

“Als je de ideale spot zou krijgen. Ja, dan zou ik het nog wel illegaal doen, maar wel minder.”

Dennis Bosen:

“Oké, dus je verhouding is nu 50/50, en wat zou de verhouding worden als die ideale plek er zou komen?”

Respondent 4 (Leiden, 22):

“Als die plek er is, kan je beter iets heel vets neerzetten waar mensen lang naar kijken, in plaats van alleen maar tags in de stad.”

Dennis Bosen:

“Dus zou dat dan richting de 90/10 gaan? Of?”

Respondent 4 (Leiden, 22):

“Ja, zo iets. Dat kun je wel zeggen.”

Respondent 4 (Leiden, 22) wil graag dat zijn werk gezien wordt, dat is een van de redenen waarom hij illegale graffiti beoefent. Een graffiti-vrijplaats zou veel verandering brengen in zijn gedrag, in tegenstelling tot, onder andere, respondent 3 (Sassenheim, 40) die wel meer legale graffiti zou gaan beoefenen na het plaatsen van een graffiti-vrijplaats, maar niet minder illegale graffiti. Dat illegale graffiti soms alleen als ‘last resort’ wordt gekozen door respondenten wordt geïllustreerd door respondent 9 (Leiden, 26).

Respondent 9 (Leiden, 26):

“Om te laten weten dat je er bent geweest. (...). Ik vind het gewoon vet om iets moois neer te zetten op een plek waar het ook past. Ik heb niet zo veel met het rond ‘bomben’, want op sommige plekken staat het gewoon fucking lelijk. En dan zie ik toch liever een mooie schone muur bij één of ander modern gebouw. Maar als jij een vet hoekje hebt en dat is helemaal vervallen of weet ik veel wat, dan is het tof om er ook een pieceje tegen aan te plakken. Dan is illegaal leuk.”

Dennis Bonsen:

“Dus je bent ook wel heel selectief in je illegale werk?”

Respondent 9 (Leiden, 26):

“Met mijn plekjes wel ja. Ik heb nooit zoiets van “ik ga nu verven en het maakt me geen reet uit waar”. Dan kijk ik altijd wel eerst even of het er ook zou staan.”

(...)

Dennis Bonsen:

“Maar, nu doe je bijvoorbeeld veel legaal, maar zowel nu als vroeger is of was het dus niet zo dat je illegaal ging verven omdat er geen vrijplaatsen in de buurt waren?”

Respondent 9 (Leiden, 26):

“Daar is het wel mee begonnen. (...). Het enige wat je hebt is een fiets, of je moet gaan lopen. Dan ga je met een rugzak op naar Zoetermeer in de hoop dat je het vindt. En dan moet je je ding nog gaan staan doen, maar dan ben je wel al anderhalf uur aan het fietsen geweest. Dus ja, nee, dan heb je toch zoiets van “Dan pak ik liever een illegaal muurtje ergens dichterbij, wat een kwartier fietsen is of zo”. En uiteindelijk is dat nog vetter, want dat blijft nog langer staan ook.”

Dennis Bonsen:

“Maar nu speelt dat dus niet meer echt een rol?”

Respondent 9 (Leiden, 26):

“Nee, nu speelt het niet. (...). Nu kom ik in heel Nederland binnen anderhalf uur. Dus dat maakt niet echt meer uit. Zoetermeer is nu ook maar een kwartiertje. Maar ik snap wel dat de mensen die geen auto hebben dan toch liever dichterbij een plek willen hebben of anders illegaal dingen gaan doen.”

Respondent 9 (Leiden, 26) ging dus net als respondent 5 (Voorhout, 25) gedeeltelijk uit noodzaak illegaal graffiti doen. Zij verschillen alleen in het feit dat respondent 5 (Voorhout, 25) illegale graffiti gedeeltelijk ‘ontgroeit’ is, terwijl respondent 9 een grotere mobiliteit heeft gekregen door het ter beschikking hebben van een auto. Hierdoor heeft hij meer mogelijkheden om legale graffiti te beoefenen. Dit is ook terug te zien in de verhoudingen legaal/illegaal werk van deze respondenten. Respondent 5 (Voorhout, 25) doet 80% van zijn werk legaal, respondent 9 (Leiden, 26) doet 95% van zijn werk legaal. Ook zijn er nog respondenten met andere redenen waarom zij illegale graffiti beoefenen. Hierbij komt het vooral neer op de ervaring van het illegaal graffiti beoefenen. Respondenten 1 (Leiden, 21) en 7 (Roelofarendsveen, 16) vallen in deze categorie.

Dennis Bonsen:

“Maar je doet dus ook wel illegaal? Waarom doe je dat? Doe je dat omdat er geen vrijplaatsen zijn in Leiden? Of doe je dat vanwege andere redenen?”

Respondent 1 (Leiden, 21):

“Bij mij was het vooral om uit te proberen of ik het wat vond, en ik vind het helemaal niks.”

(...)

Dennis Bonsen:

“En waarom vind je het niks?”

Respondent 1 (Leiden, 21):

“Omdat ik het op het moment van het doen, vind ik het helemaal kut, omdat ik helemaal gestrest ben. Het geeft me geen kick, het geeft me gewoon puur stress.”

Dennis Bonsen:

“Zou je meer of minder legaal werk gaan doen als hier een ideale graffiti-vrijplaats in de buurt zou komen?”

Respondent 1 (Leiden, 21):

“Meer sowieso, dan is het dichterbij, dus dan heb je korter de tijd nodig om ergens te komen, en weer weg te gaan.”

Dennis Bonsen:

“Zou je dan de illegale graffiti ook helemaal afzweren?”

Respondent 1 (Leiden, 21):

“Ja”

Dennis Bonsen:

“Waarom beoefen je illegale graffiti?”

Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16):

“Ja, ik wilde het een keer uitproberen. Iedereen zegt altijd dat die ‘kick’ heel leuk is. En dat is ook wel echt zo, het is wel een vet gevoel. Maar ik wilde het een keer uitproberen en ik ga het vast ook wel nog een keer doen. Maar ik zou ook nooit op treinen willen verven, dat durf ik niet. En ik ben nu nog minderjarig dus ik loop nu nog geen kans op hele grote straffen, wel een taakstraf volgens mij, maar geen strafblad. Maar ik denk niet dat ik dat ooit ga doen op een trein, misschien nog wel op een muurtje of zo.”

Zowel respondent 1 als respondent 7 deden beide illegale graffiti om het uit te proberen. Respondent 1 beviel het niet, respondent 7 wel. Beide hebben een hevige focus op legale graffiti en het lijkt er niet op dat illegale graffiti hen erg trekt, ook al zegt respondent 7 het nog wel een keer te willen doen, doet hij het niet erg lijken dat hij na één keer ‘geobsedeerd’ is door illegale graffiti.

Samengevat, lopen de motivaties voor het beoefenen van illegale graffiti sterk uiteen. Motivaties zoals vriendschap, bekendheid, frustratie (op de maatschappij), agressie, therapeutische werking, adrenaline-kicks, zelfvertrouwen, creativiteit en het opfleuren van de omgeving zijn aan bod gekomen. Maar het lijkt dat het voor veel mensen die al langer aan graffiti doen met name een gewoonte is geworden, een levensstijl waar ze niet meer vanaf kunnen/willen komen.

Ook is er een verschil te zien tussen de mensen die bereid zijn in ieder geval een gedeelte van hun illegale werk op te offeren voor legale graffiti, in het geval van een plaatsing van een graffiti-vrijplaats. Anderen zeggen dat zij hun illegale graffiti nooit op zouden offeren voor legale graffiti, ook niet als er een graffiti-vrijplaats bij hen in de buurt komen. Er is dus een verschil tussen de mensen die illegale graffiti (gedeeltelijk) uit 'noodzaak' doen, en de mensen die graffiti doen omdat het illegaal is. In deze groep respondenten zijn de mensen die illegale graffiti (gedeeltelijk) uit 'noodzaak' doen in de meerderheid.

Legale graffiti

Sommige respondenten beoefenen alleen illegale graffiti, maar het merendeel van de respondenten beoefent, in ieder geval voor een gedeelte, ook legale graffiti. Aan iedere respondent is gevraagd wat hun beweegredenen zijn voor het beoefenen van legale graffiti. Veel respondenten vertellen dat zij legale graffiti doen omdat ze dan rustig de tijd kunnen nemen voor het maken van een piece zonder zich zorgen te maken om politie. Respondent 5 (Voorhout, 25) beschrijft het als volgt:

Respondent 5 (Voorhout, 25):

"Sowieso, het is een kunst voor mij. Maar het is ook gewoon een therapie voor mij. Als ik bezig ben dan denk ik alleen aan die lijnen en die kleuren en niet aan de stress die ik op dat moment in mijn hoofd heb. Maar het is daarnaast, qua legaal en wat ik in mijn boeken en canvassen doe, ook echt iets vets creëren. Gewoon een andere dimensie of zo."

Uit dit antwoord van respondent 5 (Voorhout, 25) kan worden opgemaakt dat legale graffiti echt dient als een meer 'traditionelere hobby', als tijdverdrijf en als vorm van escapisme. Het merendeel van de respondenten geeft ongeveer dezelfde antwoorden, namelijk dat ze het leuk vinden om het rustig aan te doen en echt te focussen op de kunst van het graffiti schrijven. Ook combineert respondent 7 (Roelofarendsveen, 16) het nog met een andere hobby:

Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16):

"Ik wil gewoon graag verven en ik wil graag de tijd nemen om te verven. Ik wil veel kleuren. Ik wil vier of vijf uur daar kunnen staan, lekker op mijn gemakje alles bijwerken wat ik wil. Om te oefenen ook. En dan kan ik ook filmen want ik maak video's, ik vind het namelijk ook leuk om video's te bewerken. Dat is ook gewoon een hobby. En daar [in Zoeterwoude-Rijndijk] kan ik gewoon rustig filmen met mijn GoPro."

Ook zijn er graffiti schrijvers die legale graffiti zien als een manier om zichzelf te ontwikkelen of nieuwe dingen uit te proberen. Zij zien legale graffiti als een manier om kwalitatieve vooruitgang te boeken in hun kunst. Ook vinden deze respondenten dat het gemak van legale graffiti hier heel erg bij helpt.

Respondent 6 (Leiden, 41, 100% illegaal):

"Eerlijk gezegd denk ik dat ik wel meer legaal zou gaan doen. Het zou me inspireren omdat er dan zo'n mooie muur in de buurt is, om dan toch meer mooie pieces te maken. En het hoeft niet per se graffiti te zijn. Maar bijvoorbeeld ook dat grote 'sticker' design van mij, om bijvoorbeeld even een andere compositie te maken."

Dennis Bonsen:

"Dus je zou in ieder geval wel een gedeelte van je illegale werk inleveren daarvoor?"

Respondent 6 (Leiden, 41, 100% illegaal):

"Ja, want soms is het ook een onwijs gedoe. Je moet nadenken, plannen, soms moet je echt super ver omfietsen om camera's te vermijden, zodat niemand weet dat ik er ben. Ik wil ook niet twee keer door dezelfde security of politiewagen worden gezien. Dus dan ga ik

helemaal omrijden. En als het gewoon kan, legaal, nou ja, tasje inpakken en gaan. Ik wil niet altijd die 'thrill' hebben. Dus ik vind het ook superrelaxed om gewoon iets moois te maken."

Respondent 8 (26) werd ook gevraagd waarom hij legale graffiti deed. Hij doet echter maar 2% legaal werk en de illegaliteit van graffiti is wat hem drijft om graffiti te beoefenen. Zijn antwoord wijkt af van de rest.

Dennis Bosen:

"Maar je zegt dat je dus ook wel legaal geverfd hebt. 2%. Waarom doe je dat dan?"

Respondent 8 (26):

"Om technisch beter te worden en sneller te verven. (...). En vooral in de zomer voor de gezelligheid, weet je wel, kratje bier erbij, barbecue mee."

Dennis Bosen:

"Dus je vindt beiden toch wel leuk dan, legaal en illegaal. Maar waarom is die verhouding dan zo scheef?"

Respondent 8 (26):

"Ja, want je kan ook barbecueën en zuipen in een park en daarna de snelweg op."

(...)

Respondent 8 (26):

"En tot voorheen kwam dat ook omdat ik nooit echt veel geld had. Dus alles wat ik opspoot wilde ik wel illegaal doen want dan blijft het gewoon langer staan."

Dennis Bosen:

"Anders vond je het zonde van je verf?"

Respondent 8 (26):

"Ja. (...)."

Ook al komt het antwoord van respondent 8 (26) wel overeen met de andere respondenten wanneer hij het over redenen heeft om legale graffiti wel te beoefenen, namelijk om te focussen op de kwaliteit en voor de gezelligheid, heeft hij ook redenen om legale graffiti niet te doen, namelijk omdat hij gezelligheid en graffiti ook uit elkaar kan houden en omdat hij dit een verspilling van zijn verf vindt. Hij vindt het zonde van zijn verf omdat zijn pieces nooit lang blijven staan op graffiti-vrijplaatsen. Over dit fenomeen kan respondent 10 (Leiden, 49) wat meer vertellen.

Dennis Bosen:

"Dus de focus is van 'visibility' naar de kwaliteit van het werk gegaan?"

Respondent 10 (Leiden, 49):

"Ja, en ook het proces van het maken ervan. (...). Maar er is ook echt maar beperkte ruimte, dus waarom zou je iemand het kwalijk nemen als hij over je heengaat? Ik ga ook over gasten heen waarvan ik denk "dat is echt een mooie piece" maar ik ga er wel lekker overheen. En dat heeft te maken met dat er geen plek is. Maar er is sowieso te weinig plek, al maakt de gemeente 20 vrijplaatsen. Na een jaar staan ze allemaal vol. Maar sommige mensen doen er moeilijk over als je over ze heen gaat, maar het is wel algemeen geaccepteerd dat het wel gebeurd."

Graffiti-vrijplaatsen

Om het onderwerp graffiti-vrijplaatsen overzichtelijk te behandelen wordt dit onderwerp opgedeeld in verschillende subgroepen, gebaseerd op de topic-list. Er is veel overlap tussen de onderwerpen. Dit komt met name door de gemixte inhoud van de antwoorden van de respondenten. De verschillende subgroepen die binnen het onderwerp graffiti-vrijplaatsen behandeld zullen worden zijn: graffiti-vrijplaatsen als ontmoetingsplekken, ervaringen met graffiti-vrijplaatsen, hoeveelheid vrijplaatsen door heel Nederland, graffiti-vrijplaatsen in eigen woonplaats en ervaringen met geslaagde en gesloten graffiti-vrijplaatsen.

Graffiti-vrijplaatsen als ontmoetingsplekken

In hoofdstuk 2 werd al benoemd dat graffiti-vrijplaatsen ook een sociale functie vervullen (McAuliffe, 2012a). Alle respondenten waaraan gevraagd is of ze graffiti-vrijplaatsen zagen als ontmoetingsplekken, zieden allen ja, zelfs de graffitischrijvers die het merendeel illegaal te werk gaan. Zelfs graffitischrijvers die vrijwel nooit op graffiti-vrijplaatsen komen, zeggen dat deze plekken een sociale functie vervullen. Respondent 5 (Voorhout, 25) heeft een idee waarom dit zo kan zijn.

Dennis Bonsen:

“Zie jij een graffiti-vrijplaats ook als ontmoetingsplek?”

Respondent 5 (Voorhout, 25):

“Ja, tot een bepaald punt wel denk ik. Het is niet zo dat je er elke dag heen kunt gaan en dat je er mensen tegen komt. Maar het wel zo dat ik op hofjes [graffiti-vrijplaatsen] veel van mijn vrienden heb ontmoet. Dat is zeker wel een ding.”

Dennis Bonsen:

“Dus het heeft ook wel een beetje een sociale functie?”

Respondent 5 (Voorhout, 25):

“Ja, voor een hele specifieke groep mensen, maar het heeft zeker wel een functie daarin. Hoe ga je anders andere graffitigasten ontmoeten uit je omgeving? Het zijn geen mensen die hun gezicht en telefoonnummer op internet zetten.”

Respondent 5 (Voorhout, 25) stelt hier dat graffiti-vrijplaatsen een sociale functie vervullen vanwege de anonimiteit binnen de graffiti subcultuur. Graffitischrijvers koppelen hun persoonlijke informatie en hun ‘graffiti-carrière’ niet op het internet. Het internet, wat in de rest van de samenleving op vele vlakken sociale functies heeft overgenomen, speelt dus minder een rol bij het ontmoeten van andere schrijvers. Deze sociale functies worden hierdoor geforceerd om ‘terug te vallen’ op ‘primitievere’ manieren, namelijk elkaar in levende lijven ontmoeten.

Graffitischrijvers leren elkaar dus kennen op graffiti-vrijplaatsen, maar graffitischrijvers leren ook andere graffiti-vrijplaatsen kennen door andere graffitischrijvers. Dat blijkt uit het interview met respondent 7 (Roelofarendsveen, 16). Hij vertelde het volgende nadat hij hiervoor kort had verteld dat het vinden van graffiti-vrijplaatsen op sites van gemeenten erg lastig bleek te zijn:

Dennis Bonsen:

“Dus het was in het begin wel een beetje lastig voor je om plekken te vinden?”

Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16):

“Ja, vooral dat.”

Dennis Bonsen:

“En ging dat beter nadat je wat lokale schrijvers had ontmoet?”

Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16):

“Ja, ik ben eerst in Zoeterwoude wezen verven, en ik heb daar echt heel vaak geverfd. Toen ben ik een keer in mijn eentje naar Alphen aan de Rijn geweest. Maar dat is ongeveer even ver fietsen, (...). Dat was ook wel een leuk plekje om te verven. En vlak daarna heb ik met [Graffitischrijver] afgesproken om naar de NDSM te gaan in Amsterdam. (...).”

Dennis Bonsen:

“Dus door dat contact met [graffitischrijver] kwam je bij de plek terecht?”

Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16):

“Ja, eigenlijk wel. (...).”

Dennis Bonsen:

“En hoe heb je die plek in Katwijk ontdekt dan? Ook via via?”

Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16):

“Nee, die heb ik wel zelf opgezocht. Lang geleden heb ik onderzoek gedaan op internet naar alle legale plekken in de buurt.”

Dennis Bonsen:

“En wat voor websites waren dat dan?”

Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16):

“Op Legal-walls.net en random artikelen op het internet.”

(...)

Dennis Bonsen:

“En zie jij een graffiti-vrijplaats ook als ontmoetingsplek?”

Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16):

“Ja, ik heb iedereen die ik ken qua graffiti op legale plekken ontmoet. Dat zorgt ook weer voor nieuwe contacten en zo, nieuwe vrienden.”

Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16) geeft aan dat hij graffiti-vrijplaatsen vindt door middel van het internet, en dan uitsluitend via on-officiële sites zoals ‘Legal-walls’ (Legal-walls, z.d.) en nieuwsartikelen. Dit geeft de noodzaak van toegang tot informatie en een hoge sociale mobiliteit (netwerk) aan om graffiti-vrijplaatsen te vinden. Eerder in hetzelfde interview gaf respondent 7 (Roelofarendsveen, 16) al aan dat graffiti-vrijplaatsen niet vermeld staan op de websites van gemeenten. Naast dat graffitischrijvers andere graffitischrijvers leren kennen op graffiti-vrijplaatsen en graffitischrijvers door andere graffitischrijvers andere graffiti-vrijplaatsen leren kennen, en op deze manier dus hun sociale mobiliteit (netwerk) vergroten, dienen graffiti-vrijplaatsen ook als plekken waar graffitischrijvers die elkaar al kennen kunnen socializen. Respondent 9 (Leiden, 26) verteld hier meer over.

Dennis Bonsen:

“Zie je een graffiti-vrijplaats ook als ontmoetingsplek?”

Respondent 9 (Leiden, 26):

“Ja.”

Dennis Bonsen:

“Heb je veel schrijvers die je kent daar ontmoet?”

Respondent 9 (Leiden, 26):

“Ja, wel redelijk veel. Als je op een zaterdag naar een muur gaat, het is lekker weer, dan kom je daar altijd wel iemand tegen. Dan ga je vanzelf een praatje staan maken. Maar het is ook leuk als je met een hele vriendengroep er heen gaat. Barbecue, radio en dan zit je er gewoon chill. Beetje socializen en doen.”

Dennis Bonsen:

“Dus waar andere mensen een park of een café zouden bezoeken, gaan schrijvers naar een legale muur?”

Respondent 9 (Leiden, 26):

“Ja. Net als in Katwijk, dan neem je gewoon je strandstoel mee en dan chill zitten in de zon en een beetje verven. En praten met iedereen die langskomt.”

Graffiti-vrijplaatsen dienen in de graffiti-gemeenschap dus als plek om te socializen en vervult hiermee de sociale functie die voor andere mensen in cafés, restaurants of parken zou plaatsvinden. Echter, is een graffiti-vrijplaats niet een plek waar uitsluitend gescocialized wordt tussen graffitischrijvers onderling.

Respondent 10 (Leiden, 49):

“Ja, ik kom met regelmaat mensen tegen op dat soort plekken. Sowieso ga je er soms met anderen naartoe, dan ontmoet je elkaar daar. Maar ook andere gasten die daar aan het werk zijn, die je of nog nooit gezien hebt, of al een hele lange tijd niet gezien hebt. Daar kan je dan een beetje een gemeenschappelijk achtergrond mee afstemmen. Er komen ook weleens ‘normale’ mensen langs. Ik ben een sociale gast, ik maak een praatje met die mensen, ik vertel ze dat ik het al 30 jaar doe. En dat is gezellig. Die mensen vinden dat leuk. Die kinderen houden je spuitbus vast zodat ze een leuke foto hebben voor thuis. Ik vind dat wel leuk.”

Dennis Bonsen:

“Dus het is niet alleen schrijvers onderling maar ook met de omgeving?”

Respondent 10 (Leiden, 49):

“Ja. Ik vind het gezellig als andere mensen ook bezig zijn met iets te doen. Of ze nou hun hond aan het uitlaten zijn of dat ze daar aan het skaten zijn of aan het voetballen.”

Uit het interview met respondent 10 (Leiden, 49) kan opgemaakt worden dat er op graffiti-vrijplaatsen niet alleen gescocialized wordt tussen graffitischrijvers onderling maar ook met voorbijgangers. Hij stelt ook dat, vroeger toen er nog geen graffiti-vrijplaatsen waren, deze sociale functie van graffiti-vrijplaatsen bestonden in de vorm van regelmatige legale opdrachten op rolluiken op de Haarlemmerstraat in Leiden en in ‘gedoogzones’.

Ervaringen met graffiti-vrijplaatsen

Aan de respondenten is ook gevraagd wat hun ervaringen zijn met graffiti-vrijplaatsen over het algemeen. Hierbij gaat het om de kwaliteit, niet de kwantiteit, dit is later apart gevraagd.

Dennis Bonsen:

“Wat zijn je ervaringen met graffiti-vrijplaatsen? En dan niet per se in je eigen omgeving, maar overal waar je geweest bent. En dan gaan we het eerst even hebben over de kwaliteit.”

Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16):

“NDSM [in Amsterdam] is echt de perfecte plek om te verven. Dat is een bakstenen

muur, sommige mensen vinden dat vervelend maar ik niet. In Zoeterwoude is het dan een gladde muur, maar daar heb ik ook niet echt problemen mee, het werkt gewoon prima met een achtergrondje rollen. NDSM is ook super goed te bereiken, want het zit één gratis bootvaart van Amsterdam Centraal vandaan. Dan heb je overal graffiti. En toen ik daar een keer ging verven stond het rond een uur of 1 helemaal vol. En er waren ook nog mensen die [Graffitischrijver] nog kende. Dus dat was echt de perfecte ervaring, het was supergezellig.”

Dennis Bonsen:

“Dus de wat grotere graffiti-vrijplaatsen vind je leuk?”

Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16):

“Ja, niet per se groter maar dat je met meerdere mensen aan het verven bent, ook mensen die je niet kent.”

Respondent 2 (Zoetermeer, 44):

“Berlijn is echt totaal anders, we waren in het Mauerpark op een zondag. Dat is ongeveer even groot als het Zuiderpark in Den Haag. Echt heel groot. En daar is elke zondag een soort vrijblijvend festival met bandjes en Dj’s, breakdancers, stand-up comedians, noem het maar op. Alles komt daar samen op zondag. In dat park is een heuvel en daar staat een heel groot stuk van de Berlijnse muur nog, en daar mag je dan op verven. Dus ja, wat is mooier om een weekend af te sluiten dan daar nog even een piece te zetten als je toch in Berlijn bent.”

Dennis Bonsen:

“Dus dat is ook echt een culturele hot-spot geworden?”

Respondent 2 (Zoetermeer, 44):

“Dat is echt een culturele hot-spot, ja. Mede door dat park natuurlijk. Dat is natuurlijk een tweewerking. We hebben ook nog geprobeerd op een andere plek te verven in Berlijn, maar dat werd ons ten zeerste afgeraden omdat wij niet heel veel mensen in Berlijn kenden. Als je dan op een spot [graffiti-vrijplaats] gaat staan dan wordt eraf geslagen.”

Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16) hecht waarde aan verschillende factoren bij graffiti-vrijplaatsen. Ten eerste, de muurstructuur en de bereikbaarheid. Maar ook, het feit dat andere mensen er ook aan het werk zijn. Dit is voor zowel respondent 7 (Roelofarendsveen, 16) als respondent 2 (Zoetermeer, 44) een belangrijke factor in de voorkeur voor graffiti-vrijplaatsen. De sociale functie van een graffiti-vrijplaats komt dus wederom aan bod. Dat er veel andere mensen aanwezig zijn op de graffiti-vrijplaats, hoeft niet altijd positief te zijn, zoals Respondent 2 (Zoetermeer, 44) vertelt.

Respondent 2 (Zoetermeer, 44):

“(…). We hadden vroeger ook geen graffiti-vrijplaatsen, dus het kon ook niet anders. Als ik op een graffiti-vrijplaats wilde verven dan moest ik naar Rotterdam, Beverwaard in Zuid, weetje. Dat was niet te doen.”

Dennis Bonsen:

“Daar ging je dan heen met het openbaar vervoer?”

Respondent 2 (Zoetermeer, 44):

“Ja, dan moest je met de trein en dan stond je daar tussen de hoeren en de junks en dat soort shit allemaal. Dus als je dat ging doen, ging je daar niet voor de gein even naar toe. Je ging daar wel heen met een ‘crew’ om iets tofs te maken, maar je wilde wel zo snel mogelijk wegwezen.”

De ervaring van respondent 2 (Zoetermeer, 44) was in zekere zin het tegenovergestelde van de ervaring van respondent 7 (Roelofarendsveen, 16). De dichtstbijzijnde graffiti-vrijplaats was slecht te bereiken en hij voelde zich daar zo onveilig dat hij nooit in zijn in eentje ging.

Deze twee voorbeelden zijn de twee uitersten van alle respondenten. Het merendeel van de respondenten zegt over het algemeen tevreden te zijn met de kwaliteit van graffiti-vrijplaatsen in Nederland, maar de meesten hebben ook wel een aantal verbeterpuntjes. Deze verbeterpuntjes zijn echter niet van heel groot belang, lijkt het. Hieronder een aantal voorbeelden.

Respondent 4 (Leiden, 22):

“De meeste [Graffiti-vrijplaatsen] zijn goed. Je hebt baksteen-muren, maar ook gladde tunnels. De meeste zijn goed verlicht. Ook niet allemaal. Het is erg verschillend per plek. Maar wel goede ervaringen mee.”

Respondent 5 (Voorhout, 25):

“Dat vind ik lastig. Want je hebt hele toffe plekken en je hebt hele slechte plekken in Nederland. Maar als je het gemiddeld moet pakken, er mogen er meer komen, want het is de laatste jaren heel erg verminderd. Dat is mijn enige probleem. Maar ik denk dat we qua muren niet eens moeten klagen. Of je nou een muur met goten, een muur met ribbels of een gladde muur. Kijk een gladde muur is het makkelijkst maar daar hoor je mij niet over klagen, zolang we maar een plek hebben. Dat is het enige.”

Deze respondenten zijn over het algemeen tevreden met de kwaliteit van graffiti-vrijplaatsen in Nederland. Echter heeft respondent 1 (Leiden, 21) wat commentaar op de graffiti-vrijplaats in Zoeterwoude-Rijndijk.

Respondent 1 (Leiden, 21):

“Het is donker. Zelf overdag zijn er gewoon plekken die te donker zijn om echt te kunnen zien welke kleuren je bijvoorbeeld hebt gebruikt, en om mooie foto's te maken bijvoorbeeld. Er zijn veel fietsers, wielrenners.”

Dennis Bonsen:

“Dus je zit het verkeer in de weg ook?”

Respondent 1 (Leiden, 21):

“Ook, inderdaad. Het is ook een stukje fietsen met allemaal emmers verf, dat is best wel kut.”

Dennis Bonsen:

“Dus dat is ook iets wat je tegenhoudt om daarheen te gaan? Als een soort pakezel op de fiets naar Zoeterwoude.”

Respondent 1 (Leiden, 21):

“Ja.”

Respondent 1 (Leiden, 21) heeft moeite met het feit dat deze graffiti-vrijplaats zich in een tunnel bevindt, waardoor het licht slecht is en men het verkeer daar in de weg zit. Ook andere respondenten vinden graffiti-vrijplaatsen in tunnels en viaducten geen fijne graffiti-vrijplaatsen. Buiten dit wordt ook duidelijk dat haar beperkte ruimtelijke mobiliteit haar tevredenheid met de graffiti-vrijplaats schaadt. Wederom is ook bereikbaarheid een grote factor in de kwaliteit van graffiti-vrijplaatsen. Voor andere

graffitischrijvers is variatie in de omgeving ook een belangrijke factor in het bepalen van de kwaliteit van een graffiti-vrijplaats.

Respondent 6 (Leiden, 41):

“Ja, want mijn ideale plek is eigenlijk het voorbeeld, de Teufelsberg in Duitsland. Dat is een oud gebouw, waar je echt alles op kan doen. (...). De NDSM is ook zo’n plek, gewoon oud en industrieel, verlaten ruïnes of nog wel constructies die intact zijn. Maar waar gewoon van alles op zit. Kleine wandjes, hele lange stukken muur.”

Dennis Bonsen:

“Dus afwisseling is ook belangrijk?”

Respondent 6 (Leiden, 41):

“Ja, pijpjes, staal, alles door elkaar heen. Daar kan je stickers op doen, je kan er lekker op taggen, je kan er superlekker op pasten soms. Metalen plaatjes zijn er, daarnaast heb je weer een goed gemetselde wand, die redelijk glad, nou, daar kan je weer een mooie graffiti-piece op plaatsen. Alles naast elkaar gewoon. Want zo zit ik in elkaar, ik vind het allemaal mooi, dus pleur het maar allemaal bij elkaar.”

(...)

Respondent 6 (Leiden, 41):

“(...) Voor mij, omdat ik zo veel dingen wil doen is dat de beste plek, maar idealiter moet je ook niet één plek hebben, maar meerdere. Eentje waar je alles kwijt kan, en ééntje alleen maar voor graffiti. (...)”

Respondent 9 (Leiden, 26):

“Vaak hebben ze een heel terrein of een oud gebouw. In ieder geval is het qua sfeer vetter dan een neergezet houten muurtje. Afgelegen plekken zonder huizen eromheen. Misschien een paar bedrijven maar je valt er niemand lastig en je kan gewoon je ding doen.”

Dennis Bonsen:

“Zijn dat dan van die verlaten gebouwen?”

Respondent 9 (Leiden, 26):

“Ja, vaak wel. Van die afgekeurde verlaten gebouwen, waar je dan niet in mag. Maar je mag wel op de buitenkant je ding doen.”

Samengevat is muurstructuur, lichtinval, overdekking, sociale sfeer, fysieke inrichting en bereikbaarheid belangrijke factoren in het bepalen van de kwaliteit van graffiti-vrijplaatsen. Over het algemeen zijn graffitischrijvers tevreden met de kwaliteit van graffiti-vrijplaatsen in Nederland. Wat wel opvalt is dat de voorbeelden die graffitischrijvers gebruiken om hun ideale graffiti-vrijplaats te concretiseren, er vaak dezelfde plaatsen worden gebruikt. De NDSM-werf in Amsterdam en Berlijn liggen goed in de smaak bij de respondenten.

Graffiti-vrijplaatsen in eigen woonplaats

Natuurlijk zijn er ook graffiti-vrijplaatsen in de omgeving van Leiden. Hier weten de respondenten meer vanaf omdat ze hier vaker gebruik van maken. Echter, omdat veel respondenten in Leiden wonen, zijn veel antwoorden op de vraag 'wat is het lokale beleid betreffende graffiti in [woonplaats]?' hetzelfde, namelijk dat er geen beleid is. Respondent 10 (Leiden, 49) voegt hier nog aan toe dat er wel een beleid voor andere kunst in de openbare ruimte.

Dennis Bonsen:

"Wat is, voor zover jij weet, het lokale beleid voor graffiti in Leiden?"

Respondent 10 (Leiden, 49):

"Het wordt niet gedoogd. Gemeente Leiden heeft geen gedoogplaatsen [Graffiti-vrijplaatsen], heeft die wel gehad. Maar ze hebben er heel weinig moeite in gestoken om dat tot een succes te maken. Ze staan ook niet bepaald open voor nieuwe dingen. (...). Ik weet het eigenlijk niet, ik heb het nooit uitgezocht. Maar ik kan me niet voorstellen dat ze een beleid hebben wat toeziet op graffiti. Wel voor kunst in de openbare ruimte. Maar wat de gemeente Leiden dan verstaat onder openbare kunst is een beeld, of beelden in Leiden. Maar ik denk niet dat bij het ontwerp van het kunstbeleid, graffiti bij iemand ergens in het hoofd heeft gezeten."

Veel respondenten zijn daarom ook ontevreden over dit beleid. Wel heeft Leiden instanties zoals het Cultuurfonds Leiden en het Lucas van Leyden Fonds, die openbare kunst in hun portefeuille hebben zitten. En zoals respondent 10 (Leiden, 49) aankaart, wordt graffiti niet opgenomen door deze instanties als het gaat om kunst in de openbare ruimte.

Naast het feit dat veel graffitischrijvers die in Leiden wonen het jammer vinden dat er geen graffiti-vrijplaats in Leiden is, vinden ook veel graffitischrijvers die buiten Leiden wonen het jammer dat er geen graffiti-vrijplaats in Leiden is. Zij stellen zelfs dat het logischer is om een graffiti-vrijplaats in Leiden te hebben dan in hun eigen woonplaats.

Dennis Bonsen:

"Ben je tevreden met huidige situatie betreffende graffiti-vrijplaatsen in je Sassenheim?"

Respondent 3 (Sassenheim, 40):

"Nee."

Dennis Bonsen:

"Jij zou wel open staan voor een graffiti-vrijplaats daar?"

Respondent 3 (Sassenheim, 40):

"Ja, maar meer toch in Leiden."

Dennis Bonsen:

"Ja? Leiden zou je een betere plek ervoor vinden?"

Respondent 3 (Sassenheim, 40):

"Ja, omdat je dan toch meer in een stad bent in plaats van een dorp."

Dennis Bonsen: *"En wat is het lokale beleid betreffende graffiti in Roelofarendsveen?"*

(...)

Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16): *“Ja, nou ik had van [Graffitischrijver] gehoord dat hij geprobeerd heeft een legale plek te krijgen in Roelofarendsveen, maar hij zei dat de gemeente daar best wel moeilijk doet.”*

Dennis Bonsen: *“Er zijn dus geen legale plekken in Roelofarendsveen?”*

Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16): *“Nee, in Roelofarendsveen heb je niks. (...)”*

Dennis Bonsen: *“Ben je tevreden met de huidige situatie betreffende graffiti-vrijplaatsen in Roelofarendsveen, Zoeterwoude, Leiden, in ieder geval dit gebied?”*

(...)

Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16):

“Nou ja, in Roelofarendsveen zou ik het wel fijn vinden als daar een graffiti-vrijplaats komt, maar dat is niet echt een logische plek want er zijn heel weinig mensen. Het is veel handiger om dat bijvoorbeeld in Leiden te doen.”

Dennis Bonsen:

“Zodat meer mensen er gebruik van kunnen maken?”

Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16):

“Ja. Het zou ook niet logisch zijn als ik in Roelofarendsveen een legale muur zou regelen want er is niemand die ik ken in Roelofarendsveen die ook graffiti doet. Ik vind het wel jammer dat die twee plekken in Leiden weg zijn.”

Deze respondenten stellen dat zij het logischer zouden vinden als er een graffiti-vrijplaats in Leiden zou komen in plaats van bij hun in het dorp. Voor hen zou dit veel reistijd schelen, zeker voor respondent 7 (Roelofarendsveen, 16) die 50 minuten moet fietsen en 100% legaal graffiti beoefend. Desondanks begrijpen zij dat er meerdere mensen gebruik willen maken van graffiti-vrijplaatsen. Centrale steden en/of locaties zijn dan logische plekken voor de vestiging van een graffiti-vrijplaats.

In Zoetermeer, waar wel twee graffiti-vrijplaatsen zijn, wordt met name over de belichting en de grootte van de graffiti-vrijplaatsen geklaagd. Respondent 2 (Zoetermeer, 44) heeft duidelijk wel wat irritatiepunten betreffende de lokale graffiti-vrijplaats, maar het lijkt geen heel groot probleem voor hem te zijn. Dit terwijl de kritiek op de gemeente Leiden wat feller is. Het feit dat er geen graffiti-vrijplaats is in Leiden lijkt toch enigszins wat frustratie op te leveren bij de respondenten die in Leiden wonen.

Hoeveelheid graffiti-vrijplaatsen door heel Nederland

De meningen over de hoeveelheid graffiti-vrijplaatsen lopen wat verder uiteen. In het vorige stuk is al behandeld dat respondent 7 (Roelofarendsveen, 16) en respondent 3 (Sassenheim, 40) het logischer zouden vinden om geen graffiti-vrijplaats in hun eigen dorp te hebben. Er zijn echter ook respondenten met een andere mening. Respondent 5 (Voorhout, 25) vindt dat er ook in dorpen graffiti-vrijplaatsen moeten zijn, en dan het liefst een overdekte en een open plek. Dit omdat de graffiti-vrijplaatsen dan effectiever zouden zijn als preventiemiddel tegen illegale graffiti. Hij stelt namelijk dat als er geen graffiti-vrijplaatsen in de buurt zijn, dat mensen dan illegaal op straat gaan verven. Ook respondent 8 (26) is het met respondent 5 (Voorhout, 25) eens, echter heeft hij een andere kijk op de mening van respondent 5 (Voorhout, 25), die graag twee graffiti-vrijplaatsen per gemeente zou zien, één overdekte en één open graffiti-vrijplaats.

Respondent 8 (26):

“Ik heb liever één goede dan meerdere slechte. Kijk, het mooiste zou zijn, een muur met een dakje erboven, geen tunnel, maar een dakje. Dan kan je voor je foto zo ver mogelijk naar achteren lopen en sta je toch droog als het regent.”

Dennis Bonsen:

“En vind je dan dat elke stad er één moet hebben? Of elk dorp ook?”

Respondent 8 (26):

“Elk dorp ook. Overal doen er mensen graffiti. Dus als je er ook voor hen wilt zijn, moeten er daar ook vrijplaatsen komen. Kijk naar [dorp], voor een dorpje is het perfect.”

Door middel van een afdakje te gebruiken, in plaats van een tunnel, bij een graffiti-vrijplaats, kunnen de twee voordelen van beide vormen van een graffiti-vrijplaats gecombineerd worden. Als het zonnig is, sta je in het daglicht en kan je goede foto's maken. En als het regent sta je droog. Dit zou het aantal gewenste graffiti-vrijplaatsen per gemeente terugdringen naar 1. Wederom wordt benadrukt door een respondent dat tunnels geen goede locatie vindt voor een graffiti-vrijplaats. Respondenten 5 en 8 stellen dus dat er in elke gemeente een graffiti-vrijplaats moet komen, echter is niet iedereen het hier mee eens, zeker de respondenten die zelf in dorpen wonen niet, namelijk respondenten 3 (Sassenheim, 40) en 7 (Roelofarendsveen, 16). Ook andere respondenten vinden de plaatsing van een graffiti-vrijplaats in elke gemeente iets te overdreven. Zij vinden dat het op zijn minst iets evenrediger verspreid moet worden.

Respondent 9 (Leiden, 26):

“De hoeveelheid nu is wel goed. Maar er zijn wel plaatsen waarvan ik denk, als je er daar nou een neerzet. Dan zou dat wel kunnen helpen.”

Dennis Bonsen:

“Dus je zegt eigenlijk dat het op zich goed is in Nederland, maar ze hebben een paar gaten laten vallen?”

Respondent 9 (Leiden, 26):

“Ja. En waarvan Leiden dus één gat is. Den Haag heb je muurtjes en in Haarlem. Maar daartussen niks. En dat is toch wel een groot gebied.”

(...)

Dennis Bonsen:

“En zijn er nog meer van dat soort gaten in Nederland?”

Respondent 9 (Leiden, 26):

“Zover ik weet is Leiden wel een van de grootste gaten. Het Oosten heeft de vetste muren. Amsterdam heeft muren, Utrecht, Rotterdam.”

Respondent 6 (Leiden, 41) zegt dat het net lijkt alsof het totaal willekeurig is waar er in Nederland graffiti-vrijplaatsen zijn. Ook de antwoorden van andere respondenten komen hiermee overeen. Respondent 9 (Leiden, 26) spreekt van 'gaten', waarvan Leiden één 'gat' is. Echter, wanneer hem gevraagd wordt waar er nog meer van dit soort 'gaten' bevinden, heeft hij hier geen antwoord op. Ook komt dan de vraag naar boven: als er geen behoefte is aan graffiti-vrijplaatsen in een bepaald gebied, is er dan nog steeds sprake van een 'gat'? Respondent 10 (Leiden, 49) heeft hier een genuanceerd antwoord op.

Dennis Bonsen:

“En wat vind je van de hoeveelheid?”

Respondent 10 (Leiden, 49):

“Volgens mij zijn er genoeg. Maar als je in Leiden woont heb je pech.”

Dennis Bonsen:

“Want is jouw ervaring dat er in de rest van het land niet van zulke gaten vallen?”

Respondent 10 (Leiden, 49):

“Ik heb daar nog nooit echt zo naar gekeken of er overal ‘dekking’ is. Maar mijn ervaring is wel dat als ik ergens naartoe ga, is er altijd wel iets in de buurt. Iets op een logische afstand, maar ik weet niet hoe de landelijke spreiding is. Op de site ‘legal-walls’ kan je het een beetje zien. En daarvan is mijn indruk dat het wel een beetje verspreid is.”

Dennis Bonsen:

“Wat zou jij zeggen van de kwantiteit in Nederland? Zou jij zeggen dat er elke kilometer een vrijplaats moet komen? Of in elk dorp? Of elke stad?”

Respondent 10 (Leiden, 49):

“Natuurlijk zou ik willen dat er 5 of 6 plaatsen zijn in Leiden en dat ik eens kan kijken. Maar als je het hebt over behoefte, een stad als Leiden heeft zo’n groot volume aan mensen, daar hoort op zijn minst één plek te zijn. Natuurlijk is het dan prettig als het er twee zijn. (...). Waarom zou het per se een gemeentelijke plek moeten zijn? Waarom zou de eigenaar van een flatgebouw niet kunnen zeggen dat ze het helemaal prima vinden als de onderkant van ons gebouw dient als vrijplaats? Gemeente Leiden zet er een goede prullenbak neer. Hoeveel woningbouwverenigingen stikken er niet van locaties die in beginsel geschikt zijn? Dus ja, het kan veel meer, zonder overlast en zonder problemen. Maar wat nodig is, is dat een stad met 123.000 inwoners gewoon een eigen plek nodig heeft.”

Dennis Bonsen:

“Maar bijvoorbeeld Leeuwarden heeft er 8 en Rotterdam heeft er volgens mij 10, of ergens daar in de buurt. Maar zou jij zeggen dat dat eerlijker verdeeld moet worden? Of zeg je dat dat niet uitmaakt als hun er wat meer hebben?”

Respondent 10 (Leiden, 49):

“Nou ja, kijk, Rotterdam heeft er 10, maar Rotterdam heeft ook bijna een miljoen inwoners.”

Dennis Bonsen:

“Dus dat is ook wel geschikt?”

Respondent 10 (Leiden, 49):

“Ja. Maar dat Leeuwarden er 8 heeft. Is het comfortabel? Ja. Maar is het nodig? Nee.”

Dennis Bonsen:

“En wat vind je van dorpen? Zouden ze daar ook vrijplaatsen moeten hebben? Of zou je zeggen dat de dorpen gebruik kunnen maken van de graffiti-vrijplaatsen in de grote steden eromheen?”

Respondent 10 (Leiden, 49):

“Als je 14 of 15 bent is je dorp je stad. Dan ga je echt niet in je ééntje op je fiets van Roelofarendsveen naar Leiden om daar te gaan spuiten. Maar ja, wat nodig is, is wat anders dan wat wenselijk zou zijn. Natuurlijk is het leuk als je dat wilt doen, dat je dan redelijk in de buurt terecht kunt. Maar ik kan mij voorstellen dat als het gemeentelijk bestuur van Zoeterwoude bent en je hebt 8600 inwoners, dat je in de gemeenteraad niet iets krijgt van “We moeten iets doen voor onze jongeren”, dat zijn er 500. Moet dat dan per se graffiti zijn? Nee. Als je dan iets voor ze doet, kan ik mij voorstellen dat je iets anders voor ze organiseert. Maar als je een stad zoals Leiden bent met 123.000 inwoners heb je misschien wel 10.000 mensen in de leeftijdsgroep dat ze zin hebben in graffiti, dan moet je iets regelen. Je zorgt ook voor speelplaatsen voor kinderen. Het volume is zo groot dat je op een bepaalde manier ook wel een soort van verplichting hebt om mensen te faciliteren in hun wensen. Er is ook een basketbalveldje en zoveel basketballers zijn er niet. Voor elke behoefte wordt wel iets gecreëerd. Nou, dit is ook een behoefte.”

Ter rectificatie is het nodig om te melden dat respondent 10 in zijn laatste antwoord stelt dat ‘je echt niet in je ééntje op je fiets van Roelofarendsveen naar Leiden gaat om daar te spuiten’. Echter gebeurt dit wel, namelijk door Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16). Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16) gaat alleen niet naar Leiden, maar naar Zoeterwoude-Rijndijk omdat er in Leiden geen graffiti-vrijplaats is, maar in Zoeterwoude-Rijndijk wel. Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16) is dus wel bereid om langere afstanden af te leggen voor een graffiti-vrijplaats.

Verder weet respondent 10 (Leiden, 49) hier het wenselijke van het noodzakelijke te scheiden, rekening houdend met bestuurlijke mogelijkheden. Samengevat, zouden veel respondenten graag in elk dorp één of meerdere graffiti-vrijplaatsen zien. Echter, andere respondenten, waaronder respondenten die zelf in dorpen wonen, zien hier het noodzakelijke niet van in. Als er dus geen behoefte is aan graffiti-vrijplaatsen, is er ook geen sprake van een ‘gat’ in het voorzieningsgebied van graffiti-vrijplaatsen, zoals respondent 9 (Leiden, 26) het noemde. Contact tussen gemeenten en de lokale graffiti-gemeenschap speelt dus een cruciale rol in het identificeren van zulke ‘gaten’ in de lappendeken van graffiti-vrijplaatsen. Echter, in grote steden boven een bepaald inwoneraantal kan aangenomen worden dat de behoefte aan graffiti-vrijplaatsen bestaat. In die zin zou het redelijk zijn om te verwachten dat de steden op zijn minst één graffiti-vrijplaats leveren aan de bevolking.

Ervaringen met geslaagde en gesloten graffiti-vrijplaatsen

In Leiden zijn er in 2018 twee graffiti-vrijplaatsen gesloten (Bijlage 2). Veel respondenten weten hier veel vanaf en hebben hier veel kritiek op. De gemeente heeft de graffiti-vrijplaatsen gesloten omdat er ‘racistische en kwetsende graffiti en tags’ zijn geplaatst en omdat er veel klachten ontvangen waren door bewoners. Ook stelt de gemeente dat er maar sporadisch sprake was van een mooie ‘schildering’. Beiden tunnels waren ook in of nabij woonwijken. Respondent 4 (Leiden, 22) heeft een andere mening over waarom de tunnels gesloten zijn.

Dennis Bonsen:

“En waarom zijn die gesloten?”

Respondent 4 (Leiden, 22):

“Omdat er niet aan de regels gehouden werd. Dat zei de gemeente, maar dat is niet zo geweest, maar de gemeente heeft het daarop gegoooid.”

Dennis Bonsen:

“Dus je zegt dat de gemeente de graffiti-vrijplaatsen onterecht gesloten heeft?”

Respondent 4 (Leiden, 22):

“Ja.”

Dennis Bonsen:

“En waarom is dat? “

Respondent 4 (Leiden, 22):

“Het is onterecht omdat er gewoon mooie werken neergezet werden. De gemeente heeft gezegd dat we alleen ‘tags’ daar neerzetten, en klaar.”

Respondent 4 (Leiden, 22) vindt dat er wel mooie werken werden neergezet. Wat mooi is en wat lelijk is, is natuurlijk subjectief. Ook ontkent hij niet dat er geen tags werden geplaatst. Over hoe deze ‘racistische en kwetsende graffiti en tags’ op de muren kwamen heeft respondent 1 (Leiden, 21) een antwoord.

Dennis Bonsen:

“En waarom was die [graffiti-vrijplaats in Leiden] mislukt?”

Respondent 1 (Leiden, 21):

“Omdat er vooral kinderen waren die aanstootgevende teksten neerzetten, of hakenkruizen of dat soort dingen.”

Dennis Bonsen:

“En die kinderen heb je ook gezien? Of is dat een aanname?”

Respondent 1 (Leiden, 21):

“Nee, ik heb er wel wat gezien.”

(...)

Dennis Bonsen:

“En heb je ook met hen gepraat?”

Respondent 1 (Leiden, 21):

“Niet echt, wel met één kind, maar die was wel redelijk normaal. Die probeerde wel echt goede dingen te maken.”

(...)

Dennis Bonsen:

“En de rest was allemaal maar een beetje aan het aankloten?”

Respondent 1 (Leiden, 21):

“Ja.”

Nu wordt er een splitsing duidelijk in gebruikers van de graffiti-vrijplaats. Namelijk, de lokale jeugd en de graffiti-schrijvers. Volgens respondent 1 (Leiden, 21) zijn de graffiti-schrijvers verantwoordelijk voor de ‘sporadische mooie schildering’, en de lokale jeugd voor de ‘racistische en kwetsende graffiti en tags’. Omdat de gemeente geen onderscheid maakt tussen deze twee groepen, worden beiden even veel gestraft door de sluiting van de graffiti-vrijplaats. Dit is waarom respondent 4 (Leiden, 22) het onterecht vond dat de graffiti-vrijplaatsen werden gesloten en waarom hij het volgende antwoordde op de vraag “en waarom zijn die [graffiti-vrijplaatsen] gesloten?": “Omdat er niet aan de regels gehouden werd. Dat zei de gemeente, maar dat is niet zo geweest, maar de gemeente heeft het daarop gegoooid.” Het is dus niet zo dat iedereen zich aan de regels hield op de graffiti-vrijplaats, maar de

graffitischrijvers, of in ieder geval respondent 4, wel. Daarbovenop komt nog eens dat sommige graffitischrijvers deze graffiti-vrijplaatsen kwalitatief gezien zo slecht vonden dat ze er nooit hebben geverfd.

Respondent 10 (Leiden, 49):

“Nou, ik heb de pest aan een tunnel en ik heb de pest aan een niet-gladde ondergrond.”

Dennis Bonsen:

“En daar houdt het ook op qua eisen?”

Respondent 10 (Leiden, 49):

“Ja. En ik moet gewoon normaal achteruit kunnen lopen en niet een fietspad op lopen. Dat is allemaal leuk dat de gemeente Leiden zegt “we hebben een tunnel”. Maar één, het is een tunnel. Twee, er is een fietspad achter. En drie, daardoor heb je een probleem als je naar achteren loopt. En de ondergrond was bubbeltjesplastic ongeveer. Daar kan ik het niet mee. Ik ben daar ook helemaal niet heengegaan, ik heb nog nooit geverfd daar. Ik ga liever naar Zoetermeer.”

Dennis Bonsen:

“Dus de gemeente heeft zichzelf daar een beetje mee in de vingers gesneden?”

Respondent 10 (Leiden, 49):

“Nou ja, het is neergezet als experiment, dat experiment leidt alleen nergens toe want mensen gaan daar groot met zilver dingen neerzetten. Het is een soort legale plek waar illegaal werk gemaakt wordt. Dat heeft absoluut niet de potentie laten zien van zo'n plek. Ik denk dat als ze in de stad zo'n boarding neerzetten zoals in Zoetermeer, echt mooi en goed onderhouden, dat ze daar met enige regelmaat hele fraaie werken op zouden zien. Dat geeft de stad ook wel wat levendigheid.”

Door de muurstructuur en het feit dat de graffiti-vrijplaats een tunnel was, heeft ervoor gezorgd dat sommige graffitischrijvers, waaronder respondent 10 die al ruim 30 jaar ervaring heeft, andere graffiti-vrijplaatsen verkozen boven de graffiti-vrijplaatsen die inmiddels gesloten zijn, ook al waren deze minder ver reizen. De jongere, minder ervaren respondenten, zoals respondent 4 (Leiden, 22) bleven wel gebruik maken van deze tunnels vanwege hun beperkte mobiliteit.

Respondent 4 (Leiden, 22) stelt dat het, in het bijzonder als beginnende graffitischrijver, lastig was om kwalitatief werk neer te zetten door de slechte muurstructuur. Dit kan een verklaring zijn voor de 'slechts sporadisch voorkomende mooie schilderijen', wat een motivatie van de gemeente Leiden is geweest om de tunnels te sluiten. Een andere reden waarom de gemeente Leiden deze graffiti-vrijplaatsen heeft gesloten, is omdat er veel klachten zijn ontvangen over de graffiti-vrijplaatsen. Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16) kan hier wat meer over vertellen.

Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16):

“Zoeterwoude is echt de perfecte plek, het is een beetje afgelegen, het is rustig, er staan geen gebouwen omheen. Niemand kan illegaal gaan schrijven daar, want er staan gewoon geen gebouwen in de buurt. Het is een goede muur, hij wordt goed onderhouden. Maar die gesloten plekken in Leiden hadden muren van kutkwaliteit. Ik hoorde ook dat daarom mensen het vervelend vonden om daar te verven. Het was bijna naast Leiden Centraal, wat ook weer fijn is natuurlijk als je daar heen wilt, maar het is wel druk in de omgeving.”

Dennis Bonsen:

“Dus jij denkt dat het aan de locatie ligt met name? In de polder versus in de stad?”

Respondent 7 (Roelofarendsveen, 16):

“Ja, maar NDSM is ook midden in de stad en dat is juist de perfecte plek. Maar dat is een hele grote plek en daar is het geaccepteerd door mensen. In Leiden zou ik voor de wat meer afgelegen plekken gaan, maar in Amsterdam, waar het al geaccepteerd is, zijn grotere centrale plekken gewoon perfect. Dus het ligt er een beetje aan.”

Hier wordt een interessante vergelijking getrokken. De NDSM-werf, een graffiti-vrijplaats vele malen groter dan de twee graffiti-vrijplaatsen in Leiden, ligt net als de voormalige graffiti-vrijplaatsen in Leiden midden in de stad. Echter is de NDSM-werf een graffiti-vrijplaats van hogere kwalitatieve standaard dan de graffiti-vrijplaatsen in Leiden dat waren. Wellicht hebben de slechte kwaliteit van de graffiti-vrijplaatsen in Leiden indirect als gevolg gehad dat er meer klachten zijn ontstaan vanuit de omgeving. Maar ook de locatie van de graffiti-vrijplaatsen in Leiden heeft niet meegeholpen aan het succes van deze graffiti-vrijplaatsen. Respondent 2 (Zoetermeer, 44) vertelt hier meer over.

Dennis Bonsen:

“En in Leiden zijn natuurlijk twee graffiti-vrijplaatsen gesloten in 2018. Uit jouw persoonlijke ervaring, waarom zouden de graffiti-vrijplaatsen in Zoetermeer wel 15 jaar zonder problemen kunnen bestaan en die twee graffiti-vrijplaatsen in Leiden niet?”

Respondent 2 (Zoetermeer, 44):

“Ja, ik ben er weleens geweest [bij de graffiti-vrijplaatsen in Leiden]. Ik denk dat het er mee te maken heeft dat we in Zoetermeer plekken hebben uitgezocht die niet direct in de buurt waren van woningen. De mensen uit Zoetermeer houden er wel rekening mee. Maar als je uit Den Haag of uit Leiden komt en je loopt terug naar je auto of naar het openbaar vervoer en je ziet nog even dat muurtje daar in die wijk en je verft die nog even onder, dat is in Zoetermeer gewoon lastiger omdat het zo ver van dat soort plekken vandaan zit is. Daardoor blijft het wat geconcentreerder op de graffiti-vrijplaats. Natuurlijk gebeurt er weleens wat, maar we hebben we ook tegen de gemeente gezegd dat we niet kunnen garanderen dat dat niet meer gebeurt, dus houdt daar rekening mee, en dat doen ze ook. Af en toe rijden ze een rondje en dan worden dingen weer schoongespoten. Dat hoort gewoon bij het budget van graffiti-bestrijding. Je kan namelijk niet zeggen van: “joh, we doen een graffiti-vrijplaats en daarmee verdwijnt de illegale graffiti in de buurt ook mee”, zo werkt het niet. Want als jij graffitischrijver bent dan wil je altijd dat jouw naam zo veel mogelijk gezien wordt, zowel op een legale plek als op een illegale plek. Voor de mensen die er net mee beginnen, die gaan juist het illegale doen, omdat die hun naam bekend willen krijgen. En dat gebeurt niet door elke keer op een graffiti-vrijplaats te verven waar dan de volgende dag weer overheen wordt geverfd. Dus dat hebben we gelijk duidelijk gemaakt aan de gemeente dat er natuurlijk wel wat minder illegale graffiti gedaan zal worden, maar dat het niet verdwijnt.”

Dennis Bonsen:

“Dus je zegt die graffiti-vrijplaatsen in Zoetermeer zijn wat verder van de bewoonde wereld en daardoor is er in de directe omgeving van de graffiti-vrijplaats de illegale graffiti toegenomen of gelijk gebleven. Is het dan zo dat door die concentratie op één plek, dat de illegale graffiti in bijvoorbeeld de binnenstad is afgenomen?”

Respondent 2 (Zoetermeer, 44):

“Dat is moeilijk te beoordelen. Er is namelijk een afname in het graffiti-scene wereldje, dus dan zie je sowieso dat alle illegale graffiti minder wordt. Veel mensen die nog wel actief zijn kiezen er ook sneller voor om wat legals te pakken. Dus als er graffiti-vrijplaatsen komen is het belangrijk dat er duidelijk wordt gemaakt dat er een kans bestaat dat illegale graffiti minder wordt omdat mensen een alternatief op illegale graffiti hebben, maar dat is niet gegarandeerd. Voor de volle 100% illegale graffiti vermijden, dat kan niet. Dat blijft altijd bestaan.”

Ook anderen sluiten zich aan bij het standpunt van respondent 2 (Zoetermeer, 44). Zij vinden ook dat de locatie van de graffiti-vrijplaatsen ten opzichte van woonwijken niet goed uitgekozen is door de gemeente. Respondent 9 (Leiden, 26) koppelt de overlast die door lokale jeugd die de ‘racistische en kwetsende graffiti en tags’ geplaatst wordt aan de locatie van de graffiti-vrijplaatsen ten opzichte van de woonwijken.

Respondent 9 (Leiden, 26):

“(…). Degene die gesloten worden, of er wordt her-ontwikkeld, ze hebben de grond nodig voor wat anders, dus echt fout gaat het niet. Ik denk dat als het fout gaat, door vuilnis, of omdat teksten buiten de legale plek komen, dan hebben ze gewoon de verkeerde plek uitgekozen. Je moet ook niet een tunneltje naast een woonwijk neerzetten, dan weet je van tevoren al dat dat verkeerd gaat. Dat moet je dan net iets verder erbuiten doen. Dat project wat hier in Leiden geweest is, is gewoon verkeerd gegaan. Dat zei ik toentertijd al tegen die gasten, dit zijn de verkeerde tunnels. Ten eerste omdat de structuur van de muur gewoon kut is. Je hebt ook genoeg mooie tunnels buiten het centrum, bij bedrijventerreinen in de buurt. Daar kan je niks slopen of kapotmaken en dat is ook niet interessant om te doen. Maar daar kan je best zo’n tunnel legaal maken.”

Dennis Bonsen:

“Dus jij zegt dat het vooral ook belangrijk is om het niet in de buurt van een woonwijk te doen?”

Respondent 9 (Leiden, 26):

“Ja, want je hebt altijd jeugd die in zo’n woonwijk rondlopen en die zien dat. En die denken dan “Vet! Ik ga het nadoen!” En dan staat de hele buurt vol. Maar wie zijn schuld is dat? Dat komt dan weer terug op die legale plek.”

(...)

Dennis Bonsen:

“En taggen ze ook in de tunnel [graffiti-vrijplaats]?”

Respondent 9 (Leiden, 26):

“Ja, ook. Die verpesten het werk in de tunnel. Die zetten racistische dingen neer. En dat verspreid zich dan van de tunnel naar de buurt. Maar als de jeugd niet door heeft dat er een legale plek is, omdat het niet midden in een woonwijk ligt, gebeurt dat dus ook niet zomaar. Dan moeten ze het echt online gezien hebben.”

Respondent 9 (Leiden, 26) zegt dat de overlast door de lokale jeugd met name komt door de locatie van de graffiti-vrijplaatsen ten opzichte van woonwijken. Hij stelt ook dat als eenzelfde soort graffiti-vrijplaats geplaatst zou worden in een industriegebied of winkelgebied er minder van dit soort overlast zou zorgen. Als de graffiti-vrijplaatsen in Leiden vergeleken worden met de NDSM-werf in Amsterdam, zoals respondent 7 (Roelofarendsveen, 16) ook al deed, kan dit mogelijk kloppen. De NDSM-werf wordt namelijk hoofdzakelijk omringd door industriegebouwen, kantoorpanden, winkels en restaurants, niet door woningen. Ook andere respondenten leggen deze koppeling.

Dennis Bonsen:

“En als die plekken [De twee gesloten graffiti-vrijplaatsen in Leiden] in plaats van in een woonwijk bijvoorbeeld op een plek zouden zijn waar wel veel mensen komen, maar niet veel mensen wonen. Bijvoorbeeld bij een winkelcentrum, of een winkelgebied. Daar wonen natuurlijk minder mensen en 's nachts is alles rustig en dicht. Zou dat daar misschien verschil in brengen?”

Respondent 1 (Leiden, 21):

“Ja, vooral omdat er minder mensen wonen. Ik denk dat het verantwoordelijkheidsgevoel voor hun eigen wijk van die mensen wat minder aanspreekt.”

Dennis Bonsen:

“Want wat was er mis met de locatie? [Van een van de graffiti-vrijplaatsen in Leiden]”

Respondent 10 (Leiden, 49):

“Locatie, tunnel. Gewoon de omgeving, het was een tunnel waar mensen langslopen als je daar staat met je spullen. Mensen fietsen en lopen door zo'n tunnel en hebben het idee dat dat wat ze ruiken milieuvervuilend is. Die beginnen daarover tegen je. Als je naar achteren loopt, stoot je tegen fietser aan. De ondergrond is niet goed.”

Dennis Bonsen:

“Maar het probleem met de locatie is dus dat mensen daar doorheen moeten? Zou het beter zijn geweest als het op een plek was geweest waar mensen kunnen komen, maar waar ze niet per se doorheen hoeven?”

Respondent 10 (Leiden, 49):

“Ja, dat denk ik wel. Als andere mensen daar ook komen om te recreëren, om te skaten, om te voetballen, om te rennen, weet ik veel wat ze er maar doen. Dan is het voor sommigen leuk om er even te gaan kijken, maar je hoeft er niet te zijn. En de gemeente Leiden heeft het georganiseerd op twee plekken waar mensen echt doorheen moesten om van A naar B te komen. Zeker bij die Damtunnel, als je naar het Diamantplein moest, dan moest je wel daar doorheen, anders moest je een pokken-eind omlopen.”

Dennis Bonsen:

“Mensen werden geforceerd om daar mee in aanraking te komen?”

Respondent 10 (Leiden, 49):

“Ja. Daar gaat dat dus mis. Maar soms, bij bijvoorbeeld de ‘grindbak’ [in Utrecht], dat was een prima plek omdat die supergroot was. Maar tegelijkertijd zie je dat er daar heel lang heel veel water gestaan heeft, er werd helemaal niets opgeruimd waardoor het een beetje een Achenebbisj-zooi werd. Het vervulde een beetje het stereotype van “O ja, die maken er

een zootje van". Maar in Katwijk staat een bak waar je je lege bussen in kwijt kan. Ik heb daar echt nog nooit bussen op de grond gezien. Dan moet je het wel faciliteren."

Dennis Bonsen:

"Dus het gaat ook een beetje over de voorzieningen die er geleverd worden?"

Respondent 10 (Leiden, 49):

"Ja, als je in Haarlem gaat kijken, daar staan gewoon bakken waar je je spuitbussen in kan gooien. Mensen doen het daar allemaal super keurig en netjes. Ik heb het weleens gezien dat er iemand lege vuilniszakken had meegenomen voor het achtergrondje rollen, omdat hij het zonde vond als het op het gras viel. Dat ontkracht wel een beetje het beeld van de gasten die er een zootje van maken [zoals in Utrecht]. Het vraagt ook niet enorme bergens onderhoud, maar denk goed na over een logische plek en faciliteer mensen om die plek te gebruiken. En zorg voor voldoende ruimte om een goede foto te maken. Kijk, die gasten staan daar voor een deel voor de gezelligheid, maar ze willen als ze klaar zijn ook wel een beetje een schappelijke foto hebben."

Dennis Bonsen:

"En wat denk jij van dat er om vrijplaatsen heen illegale tags worden gezet? Denk jij dat dat een groot probleem is?"

(...)

Respondent 10 (Leiden, 49):

"Ja, ik heb dan zoiets van, het is veel erger geweest. De hele Haarlemmerstraat heeft van voor tot achter onder gestaan met Posca-stiften, spuitbussen, het was echt een teringzooi. 'Count your blessings', heb ik dan. En bij sommige dingen heb ik ook zoiets van nou, bijvoorbeeld in Zoeterwoude: "Het laatste stukje van de tunnel, daar mag je niet op spuiten". Ik snap wel dat mensen daar denken van "Het zal wel en ik zet daar toch een tag". Zelf doe ik het niet want er is altijd een kans dat die plek daardoor gesloten wordt en dan verkloot je het voor jezelf. En tags op oude gebouwen of privé-eigendom van mensen, ja, dat doet totaal afbreuk aan eventueel draagvlak. Dat is hartstikke waar. (...). Maar die link tussen die twee, als je dus niet een plek hebt waar je je spuitbussen zo weg kan gooien, dat mensen ze niet uit zo'n bak kunnen halen, dan zijn er echt gastjes van 7 of 8 jaar, die pakken een cap van de grond, een bijna lege spuitbus uit de bak en die taggen op plekken waar dat niet mag. Want dat interesseert ze niet. Dat is ook de verantwoordelijkheid van degene die het inricht. Ik ga ook niet met 8 lege bussen in mijn tas terug. Dat doe ik niet, dus ik laat ze achter. En ik wil zelfs nog wel een stukje fietsen om een prullenbak te hebben, maar als die gewoon niet te vinden is. Ik ben ook niet iemand die zijn bussen lek prikt voordat ik ze weggooi, want het interesseert me geen moer als ze over mijn werk heengaan. Dus dat hoef ik niet te beschermen, dus ik zie het ook echt wel als de verantwoordelijkheid van de inrichter dat ik het dan goed kan wegbrengen. Maar ik zie de relatie tussen een graffiti-vrijplaats en meer illegale graffiti in de buurt niet."

Respondent 10 (Leiden, 49), en de andere respondenten, stellen hier dat het feit dat de Damtunnel, één van de voormalige graffiti-vrijplaatsen in Leiden, een verkeersas voor fietsers is die van A naar B moeten, tot meer ontevredenheid en confrontatie met de nadelen van de graffiti-vrijplaats heeft gezorgd. Deze nadelen worden soms veroorzaakt door graffitischrijvers zelf, door de omgeving te vervuilen met onder andere lege spuitbussen. De graffitischrijvers zijn dus ook niet heilig en het probleem ligt niet alleen bij de lokale jeugd. Wat respondent 10 (Leiden, 49) wel aankaart is de wisselwerking tussen graffitischrijvers en de lokale jeugd wanneer er geen voorzieningen worden geleverd door de gemeente. Hij stelt dat als er geen plek is om lege verblikken weg te gooien in een prullenbak waar ze of niet meer uitgehaald kunnen worden, of waar ze door de prullenbak lek geprikt worden, de lokale jeugd deze blikken kan gebruiken om hun buurt mee te voorzien van ‘racistische en kwetsende graffiti en tags’. Deze speciale prullenbakken worden in verschillende gemeenten al gebruikt bij graffiti-vrijplaatsen, zoals te zien op figuur 8. Respondent 10 (Leiden, 49) stelt eigenlijk dat het probleem verergerd wanneer bepaalde voorzieningen niet geleverd worden op graffiti-vrijplaatsen. Ook respondent 4 (Leiden, 22) en respondent 8 (26) zij het eens met respondent 10 (Leiden, 49).

Dennis Bonsen:

“Als je nou je ideale graffiti-vrijplaats mocht uitkiezen hier in de buurt, hoe zou die er dan uitzien?”

(...)

Respondent 4 (Leiden, 22):

“Nou gewoon, een redelijk grote, gladde muur in de buurt van het centrum in ieder geval. Het liefst droog met een goede prullenbak, waar veel in kan, waar niks uit gehaald kan worden. Dat is belangrijk, ander halen kinderen die spuitbussen er weer uit en er zit altijd nog een klein beetje verf in. Dus je kan in Zoeterwoude nooit je bussen weggoeien want dan verven er meteen kinderen over je piece heen.”

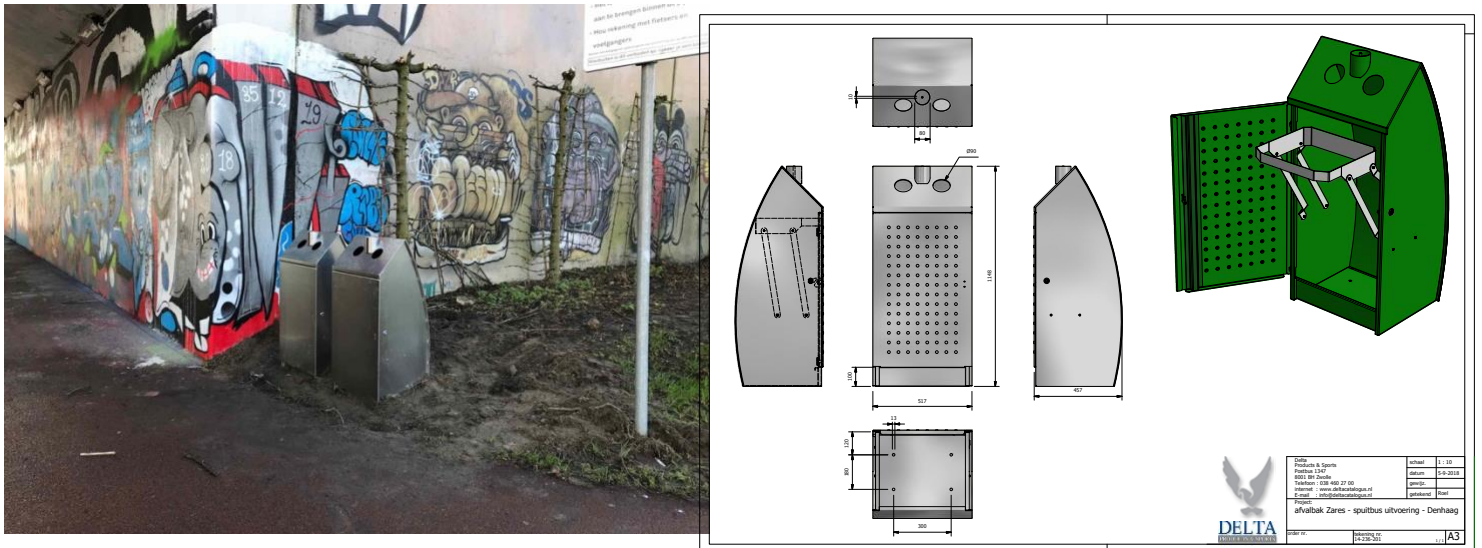

Dennis Bonsen:

“Maar wat vind jij van de kwaliteit van graffiti-vrijplaatsen?”

Respondent 8 (26):

“Speciale prullenbakken voor je spuitbussen zouden wel chill zijn. Vroeger hadden we dat in [stad], daar kon je een voor een je blikken in zetten en dan werden ze lek gestoken. Dat ging dan niet zwerven, niemand wil natuurlijk dat er met je lege blikken ergens doorheen wordt getagd. Prullenbakken zijn sowieso altijd chill. Zo’n Wc’ [Urinoir] is ook ideaal. Net als die je op de wallen hebt, die zijn echt hufterproof. Die zijn niet kapot te krijgen. Ja, ze worden onder getagd, maar ja, boeien.”

Figuur 8: Speciale prullenbakken gemaakt voor spuitbussen in Den Haag (links). De spuitbussen kunnen na het inwerpen niet meer uit de prullenbak gehaald worden en op de bovenkant van de prullenbak zit een scherpe punt omringd door een cilinder om de spuitbussen mee lek te prikken. (Bron: Artattack.nu, persoonlijk contact, 16 Juli 2019)

Een ander doel wat de gemeente Leiden, in tegenstelling tot de gemeente Zoetermeer, wilde bereiken met de graffiti-vrijplaatsen was dat ze graag een vermindering van illegale graffiti in Leiden als resultaat van de plaatsing van de graffiti-vrijplaatsen wilden zien (Bijlage 2). Dit doel is volgens de gemeente Leiden niet behaald en de klachten over illegale graffiti zijn juist toegenomen. Zoals al eerder is vermeld door meerdere respondenten is niet iedereen bereid te stoppen met illegale graffiti bij de plaatsing van een graffiti-vrijplaats. De effectiviteit van een graffiti-vrijplaats als preventiemiddel voor illegale graffiti is dus nooit 100%. Dat na de plaatsing van een graffiti-vrijplaats de illegale graffiti in het gebied juist kan toenemen wordt uitgelegd door respondent 8 (26).

Dennis Bonsen:

“En waarom gaan, volgens jou, sommige vrijplaatsen goed en anderen fout?”

Respondent 8 (26):

(...) Wat ik oprecht denk, en ik weet niet of dat tofdoenerij is, kijk, die [locatie-A] is een jaar nadat ik hier ben komen wonen legaal gemaakt. En toen ben ik hier gaan wonen en ik was één van de weinige van mijn vrienden die al op zichzelf ging wonen, dus we zaten altijd allemaal bij mij. En toen hebben ze na twee jaar [Locatie-A] gesloten, omdat in die twee jaar de illegale graffiti met 75% was gestegen. Ik heb dat krantenknipsel ook uitgeknipt.”

Dennis Bonsen:

“Dus de gemeente heeft eigenlijk maatregelen genomen tegen een probleem waar ze helemaal geen zicht op hadden, zeg maar?”

Respondent 8 (26):

“Ja.”

Dennis Bonsen:

“Want ze waren gewoon niet goed genoeg geïnformeerd over wat precies de activiteit was met graffiti.”

Respondent 8 (26):

“Ja, maar ik vind ook niet dat dat zo moet zijn.”

Dennis Bonsen:

“Nee precies, maar dat zouden ze wel in hun achterhoofd kunnen houden dat mensen verhuizen soms.”

Respondent 8 (26):

“Jawel, maar dat valt niet te controleren, want dan zou jij moeten weten wat iemand schrijft, bijvoorbeeld. En daarbij moet dat ook voor ons niet zo zijn. Want wij willen helemaal niet dat zij weten wat wij doen.”

Dennis Bonsen:

“Je wil niet in de gaten gehouden worden?”

Respondent 8 (26):

“Nee.”

Dennis Bonsen:

“Zou daar een oplossing voor zijn denk je?”

Respondent 8 (26):

“Kijk, zolang er mensen leven en hun eigen bewegingsvrijheid hebben, en geen avondklok en dat soort dingen, dan zal dit blijven bestaan. Je kan camera's ophangen. Je kan sensoren op yards ophangen, en zo. Maar wij zijn met zo veel meer dan dat zij denken. Kijk, zij hebben gewoon een team en die worden hier opgezet. “Kijk, jullie gaan nu een oplossing verzinnen zodat hier geen treinen meer worden geleverd, bijvoorbeeld”. En dan denken zij: “O, we gaan daar een sensor ophangen en daar een sensor ophangen”. Nou, dan gaan er vijf gasten naar de yard toe, die willen de yard verven, die vijf gasten worden gepakt. Die gaan vervolgens met hun vrienden praten, “Ja, wij zijn er daar en daar opgegaan en we hebben dit en dit gedaan”. Dan weten de volgende dat zij dat dus niet moeten doen.”

Dennis Bonsen:

“Dus eigenlijk is er onder ‘graffers’ ook een soort ‘intelligence network’?”

Respondent 8 (26):

“Ja, en je moet niet dom zijn. Ja, zo is het wel. En het is allemaal logisch dat het wel gebeurd. Ik ben ook vaak op mijn bek gegaan. Ik heb mijn geld ook echt wel moeten betalen, toen ik jonger was. Kijk, het valt misschien wel een beetje terug te dringen met hoge boetes, maar als je eenmaal bent begonnen, dan gaat het niet meer uit je. Ik heb dat ook al een paar keer geprobeerd, maar dat werkt gewoon niet.”

Eigenlijk is de kern van wat respondent 8 (26) hier verteld heel simpel. Als er meer graffitischrijvers in een stad komen wonen, is er meer overlast van illegale graffiti. Ook stelt hij dat er ‘graffiti-toeristen’ zijn die in Nederland metro’s te verven. Kortom, als er geen zicht is op de mensen die het ‘probleem’ veroorzaken, zijn de effecten van de maatregelen ertegen ook moeilijk te beoordelen. Ook stelt hij dat andere maatregelen tegen illegale graffiti, zoals sensoren, maar beperkt effectief zijn omdat graffitischrijvers onderling ook informatie uitwisselen.

Het feit dat veel graffitischrijver elkaar kennen is ook een zwaktepunt van de gemeenschap. Hoe andere vormen van preventie tegen illegale graffiti wel succesvol kunnen zijn, wordt uitgelegd door respondent 2 (Zoetermeer, 44).

Dennis Bonsen:

"Zijn er gesloten graffiti-vrijplaatsen in Zoetermeer?"

Respondent 2 (Zoetermeer, 44):

"Ja, we hadden vroeger PWA-hal, een grote ijshal. En op de Olympus mocht je spuiten, een groot zwembad was dat. Maar dat is eind jaren '80 begin jaren '90 allemaal opgedoekt."

Dennis Bonsen:

"En dat komt omdat die gebouwen er niet meer zijn, of?"

Respondent 2 (Zoetermeer, 44):

"Ja, de ijshal is gesloopt. Maar op de Olympus mag je gewoon niet meer verven."

Dennis Bonsen:

"En waarom mag daar niet meer geleverd worden?"

Respondent 2 (Zoetermeer, 44):

"Dat is echt een heel lang verhaal, echt waar. Daar kan je een boek over schrijven. Maar de korte versie is dat er eind jaren '80 een heel groot graffiti-probleem was in Zoetermeer. Toen heeft de gemeente een aantal graffiti-vrijplaatsen aangewezen, waaronder dus de Olympus. Daarna werd het probleem nog groter omdat er een grote "graffiti-boom" was. Toen hadden we alleen in Zoetermeer al 80 tot 90 graffitischrijvers. Toen heeft de gemeente gezegd: "ja, nu zijn we er klaar mee". Toen zijn ze bij de graffiti-vrijplaatsen foto's gaan nemen van mensen die daar stonden te verven en toen hebben ze hen één voor één opgepakt. Toen zijn mensen gaan praten [tegen de politie] en toen zijn er "Razzia's" geweest en werden mensen van hun bed gelicht. Toen was de graffiti-scene in één keer helemaal dood. Daarna hebben ze de Olympus ook gesloten."

Graffiti-vrijplaatsen worden dus ook gebruikt door de politie om graffitischrijvers op te sporen wanneer er veel last is van illegale graffiti in de desbetreffende plaats. Contact tussen graffitischrijvers en de vorming van netwerken kan dus zowel in het voordeel als in het nadeel werken voor graffitischrijvers.

In dit stuk over 'geslaagde' versus gesloten graffiti-vrijplaats is de term 'geslaagde graffiti-vrijplaats' vaak gebruikt om graffiti-vrijplaatsen die niet gesloten zijn mee aan te duiden. Respondent 5 (Voorhout, 25) was het hier echter niet mee eens. Hij legt uit waarom.

Respondent 5 (Voorhout, 25):

"Ja, als ik spreek vanuit Leeuwarden. Wat er daar is gebeurd, dat was helemaal niet zo dat er overlast was of iets, het is gewoon een monopoliespelletje. Ze hebben daar liever een subsidietent waar ze geld mee kunnen verdienen dan een legaal muurtje. Terwijl dat [graffiti en graffiti-vrijplaatsen] wel één van de redenen is waarom Leeuwarden culturele hoofdstad van 2018 is geworden. Toen kregen ze geld om het echt een culturele stad te maken, meteen 3 minder graffiti-vrijplaatsen."

(...)

Respondent 5 (Voorhout, 25):

"Maar volgens mij is elk muurtje wat er is geslaagd."

Dennis Bonsen:

"Oké, dus jij ziet een 'geslaagde' muur niet als iets wat er nu nog steeds is, maar..."

Respondent 5 (Voorhout, 25):

“Nee, er zijn ook plekken die er geweest zijn, en dat heeft gewoon plek moeten maken voor iets nieuws. Maar in die tijd dat het er was, was het gewoon geslaagd.”

Dennis Bensen:

“Dus in die zin zeg je eigenlijk dat er wel plekken gesloten kunnen worden, als daar binnen de gemeente behoefte aan is...”

Respondent 5 (Voorhout, 25):

“... Zolang er maar iets voor terug komt, ja. Dat is het belangrijkste.”

Dennis Bensen:

“Zolang het maar niet de laatste plek uit die stad is?”

Respondent 5 (Voorhout, 25):

“Nee, precies. Kijk Leeuwarden had er 11, uiteindelijk zijn het er nu nog 8. Je hoort mij niet klagen, je hoort niemand daar klagen. Want we hebben nog steeds graffiti-vrijplaatsen. Maar zou je ze alle 11 weghalen, en er komt niks voor in de plek, ja, de hele stad komt onder. Zo simpel is het.”

Respondent 5 (Voorhout, 25) vindt elke graffiti-vrijplaats in Leeuwarden geslaagd, voor hoelang deze er ook geweest is. Hij heeft begrip voor het feit dat graffiti-vrijplaatsen soms plaats moeten maken voor andere dingen. Echter vindt hij het niet ‘geslaagd’ als de laatste graffiti-vrijplaats in een gebied gesloten wordt vanwege de graffiti zonder dat er een plan is om op een andere locatie een graffiti-vrijplaats te openen.

Samengevat, bestaat het verschil tussen een ‘geslaagde’ en een gesloten vrijplaats volgens de respondenten uit de locatie en de kwaliteit van de graffiti-vrijplaats, en dan met name de muurstructuur, de voorzieningen die geleverd worden bij de graffiti-vrijplaats, de locatie van de graffiti-vrijplaats en de hoeveelheid graffiti-schrijvers die (uitsluitend) illegale graffiti doen in het gebied.

H5: Conclusie

Allereerst kan er geconcludeerd worden dat graffiti en street-art twee termen zijn die moeilijk van elkaar te onderscheiden zijn. Veel respondenten vinden dat er geen verschil is tussen de twee termen. Anderen vinden dat het verschil tussen graffiti en street-art in de inhoud van het kunstwerk zit of in de manier waarop het geplaatst is, namelijk illegaal (graffiti) en legaal (street-art). Zelfs de makers van deze kunstvormen kunnen geen consensus vormen over deze termen, laat staan de algehele maatschappij. Om over dit onderwerp een conclusie te trekken was geen doel van het onderzoek, echter is het een politiek gevoelig onderwerp en is er in deze scriptie weloverwogen een kant gekozen door alle respondenten 'graffitischrijvers' te noemen. Het niet vernoemen van de andere kant van het verhaal was daarom niet verantwoord en is daarom wel behandeld in deze scriptie.

Betreffende het onderzoek, zullen eerst de deelvragen apart worden behandeld. Beginnende met deelvraag 1: "Beoefenen Nederlandse graffitischrijvers graffiti overwegend legaal of illegaal en waarom heeft één van deze opties de voorkeur?".

Of Nederlandse graffitischrijvers overwegend legaal of illegaal graffiti beoefenen is moeilijk te zeggen, daar is de groep respondenten te klein voor. Binnen deze groep respondenten ligt de verhouding tussen en legale en illegale graffiti redelijk in het midden. Wat wel gesteld kan worden is dat het merendeel van de respondenten die enige vorm van illegale graffiti beoefenen dit (gedeeltelijk) doen vanwege het gebrek aan een graffiti-vrijplaats in de nabije omgeving.

De motivaties voor het beoefenen van illegale graffiti lopen ver uiteen. Er is ook niet één motivatie die aanzienlijk vaker genoemd wordt dan andere motivaties. Een aantal van deze motivaties zijn bekendheid, vriendschap, frustratie (op de maatschappij), agressie, therapeutische werking, adrenaline-kicks, zelfvertrouwen, creativiteit en het opfleuren van de omgeving. De meeste van deze motivaties komen overeen met eerder onderzoek (Moeskops, 2017; Van Loon, 2009 & 2011).

Graffitischrijvers gebruiken graffiti-vrijplaatsen voor een verscheidenheid aan redenen. Deze redenen liggen wel dicht bij elkaar dan de redenen voor het beoefenen van illegale graffiti. Veelvoorkomende motivaties om legale graffiti te beoefenen zijn de therapeutische werking, als hobby, creativiteit, om te ontspannen, om de tijd nemen om te verven, omdat het makkelijker is dan illegale graffiti, om vaardigheden verbeteren, voor de gezelligheid en om sneller te leren verven. Ook deze motivaties zijn gedeeltelijk in eerder onderzoek vastgelegd (Van Loon, 2009 & 2011). Over het algemeen ligt de focus bij legale graffiti meer op de kwaliteit van het werk dan de kwantiteit van het werk, zoals het geval is bij illegal graffiti.

Wat wel geconcludeerd kan worden, en wat aansluit op de motivaties voor het beoefenen van graffiti, is dat graffiti-vrijplaatsen als bestrijdingsmiddel tegen illegale graffiti nooit 100% effectief zullen zijn. Eén respondent gaf aan dat, zelfs al zou er een ideale graffiti-vrijplaats op de gewenste afstand in zijn woonplaats komen, hij hier geen gebruik van zal maken omdat hij graffiti het liefst illegaal doet. Andere respondenten waren wel bereid in een gedeelte of de totaliteit van hun illegale graffiti op te offeren voor legale graffiti als er een graffiti-vrijplaats in de buurt zou komen. De meeste respondenten zouden illegale graffiti nog steeds in mindere mate beoefenen. Ook zijn er respondenten die überhaupt geen illegale graffiti beoefenen. Een graffiti-vrijplaats als bestrijdingsmiddel tegen illegale graffiti heeft dus geen 100% kans van slagen, vanwege de uiteenlopende motivaties waarom graffitischrijvers illegale graffiti beoefenen. Wanneer deze verwachtingen gesteld worden aan een groep (graffitischrijvers) bij het openen van een graffiti-vrijplaats, kan dit ook verkeerd gaan. Eén respondent gaf aan dat er in zijn woonplaats twee graffiti-vrijplaatsen waren geopend een jaar nadat hij naar deze gemeente verhuisde. Deze respondent beoefend uitsluitend illegale graffiti. Deze twee graffiti-vrijplaatsen zijn later gesloten door meerdere redenen, waaronder de overweging dat de

illegale graffiti in de gemeente was toegenomen, waarschijnlijk door hemzelf. Wanneer er verwachtingen en eisen gesteld worden aan een groep mensen zonder dat je als gemeente zijnde zicht hebt op deze mensen, kan dit leiden tot het leggen van onjuiste oorzaak-gevolg relaties. De verwachtingen van de graffiti-gemeenschap richting gemeenten betreffende illegale graffiti en graffiti-vrijplaatsen wordt het duidelijkst uitgelegd door respondent 2 (Zoetermeer, 44):

“Natuurlijk gebeurt er weleens wat, maar we hebben we ook tegen de gemeente gezegd dat we niet kunnen garanderen dat dat niet meer gebeurt, dus houdt daar rekening mee, en dat doen ze ook. Af en toe rijden ze een rondje en dan worden dingen weer schoongespoten. Dat hoort gewoon bij het budget van graffiti-bestrijding. (...). Dus als er graffiti-vrijplaatsen komen is het belangrijk dat er duidelijk wordt gemaakt dat er een kans bestaat dat illegale graffiti minder wordt omdat mensen een alternatief op illegale graffiti hebben, maar dat is niet gegarandeerd. Voor de volle 100% illegale graffiti vermijden, dat kan niet. Dat blijft altijd bestaan.”

Deelvraag 2: “Welke invloed heeft de mobiliteit van Nederlandse graffitischrijvers op het bezoeken van graffiti-vrijplaatsen?”

Over het algemeen lijkt de theorie van McAuliffe (2012a) betreffende een verband tussen leeftijd en ruimtelijke mobiliteit te kloppen. Als alle respondenten met elkaar vergeleken worden op basis van leeftijd en verst bezochte locaties, komt er duidelijk een duidelijke samenhang naar voren. De jongste respondenten hebben de minste ruimtelijke mobiliteit en de oudste respondenten, met name respondenten boven de 40, hebben de meeste ruimtelijke mobiliteit. Ook verkiezen respondenten illegale graffiti boven legale graffiti wanneer de graffiti-vrijplaats, gemiddeld genomen, verder dan 20 tot 30 minuten fietsen is. Dit verschilt echter heel erg van persoon tot persoon. Bij de respondenten met een hogere ruimtelijke mobiliteit zijn de graffiti-vrijplaatsen in Berlijn populair. Bij de respondenten met een lagere ruimtelijke mobiliteit is de NDSM-werf in Amsterdam populair.

Dezelfde samenhang tussen leeftijd en mobiliteit komt echter niet naar voren wanneer de grootte van het netwerk (sociale mobiliteit) vergeleken wordt met leeftijd. Sommige jongere respondenten hebben een groter netwerk dan sommige oudere respondenten. Ook zien alle respondenten graffiti-vrijplaatsen als ontmoetingsplekken. Alle respondenten hebben ofwel andere graffitischrijvers leren kennen op graffiti-vrijplaatsen ofwel met graffitischrijvers die zij al kenden afgesproken op graffiti-vrijplaatsen. De sociale functie van deze graffiti-vrijplaatsen is van groot belang voor het vormen van een gemeenschap aangezien veel graffitischrijvers door de heersende anonimiteit en argwaan moeilijk te bereiken zijn. Eén respondent heeft door graffiti-vrijplaatsen zijn netwerk (sociale mobiliteit) kunnen vergroten en daarmee andere graffiti-vrijplaatsen kunnen ontdekken. Een andere respondent praat veel met voorbijgangers op graffiti-vrijplaatsen en zegt dat hij het leuk vindt als een graffiti-vrijplaats zich bevindt op een plek waar andere mensen ook recreëren, voor de gezelligheid. Graffiti-vrijplaatsen vervullen dus weldegelijk een sociale functie, zoals de literatuur ook al suggereerde.

Op het gebied van beleidsmobiliteit is ook een duidelijker beeld gevormd. De meeste graffiti-vrijplaatsen in Nederland worden georganiseerd door graffitischrijvers die contact zoeken met de gemeente, oftewel door een ‘bottom-up’ structuur. Hier zijn wel uitzonderingen op, zoals bijvoorbeeld in Rotterdam, waar de gemeente een proactieve rol heeft aangenomen in het plaatsen van graffiti-vrijplaatsen (Gemeenteraad Rotterdam, 2016). In dit geval is er dus sprake van een ‘top-down’ structuur. Op deze manier verspreid beleid betreffende graffiti-vrijplaatsen zich door het land, ofwel van graffitischrijver naar gemeente, ofwel van gemeente naar gemeente. Ook bestaan er ‘gedoogzones’, dit zijn plekken die door de graffiti-gemeenschap gebruikt worden als zijnde een graffiti-vrijplaats. Echter zijn deze plekken nooit door de gemeente aangewezen en zijn dus technisch gezien illegaal. De wet wordt niet gehandhaafd op deze plekken omdat er al veel graffiti aanwezig is in het gebied. Deze ‘gedoogzones’ komen in Nederland weinig voor maar in het buitenland meer.

Deelvraag 3: “Wat zijn de ervaringen van Nederlandse graffitischrijvers met geslaagde en gesloten graffiti-vrijplaatsen?”

Uit de ervaringen van de respondenten kunnen een aantal belangrijke lessen getrokken worden in het beoordelen van de effectiviteit van graffiti-vrijplaatsen. Allereerst, is het sluiten van graffiti-vrijplaatsen omdat illegale graffiti is toegenomen niet altijd een juiste oorzaak-gevolg relatie. In sommige gevallen, zoals eerder vermeld, word er dan een graffiti-vrijplaats gesloten omdat de illegale graffiti in de gemeente is toegenomen als gevolg van de plaatsing van een graffiti-vrijplaats. Echter kan een alternatieve verklaring voor dit effect zijn dat ‘illegale graffitischrijvers’ naar de gemeente verhuizen. Dit staat verder dus los van de graffiti-vrijplaats. Dit terwijl er ook graffitischrijvers zijn die alleen legale graffiti doen en van deze graffiti-vrijplaats gebruik maken. Deze ‘legale graffitischrijvers’ kunnen mogelijk na de sluiting van een graffiti-vrijplaats illegale graffiti gaan beoefenen. Buiten dit, hangt het succes van een graffiti-vrijplaats samen met de kwaliteit (dit zal behandeld worden bij deelvraag 4), maar ook de locatie van een graffiti-vrijplaats. Vrijwel elke respondent raadt het af om graffiti-vrijplaatsen in woonwijken te plaatsen. Wanneer graffiti-vrijplaatsen in woonwijken worden geplaatst trekt dit namelijk ook de lokale jeugd aan. Volgens de respondenten zijn dit de mensen die graffiti doen op plekken waar het niet mag, met name in de woonwijken. Omdat er geen zicht is op wie wat doet betreffende graffiti krijgen de graffitischrijvers (in mindere mate terecht) de schuld van de toename van illegale graffiti in de woonwijk.

In het geval van de graffiti-vrijplaatsen in Leiden, die inmiddels gesloten zijn, bevonden deze graffiti-vrijplaatsen zich in of naast een woonwijk. Beiden waren fietstunnels waar het fietsverkeer hinder ervaart van graffitischrijvers en de graffitischrijvers ook van de fietsers. Er waren geen speciale prullenbaken voor spuitbussen (Figuur 8) en de muurstructuur was enorm slecht. Dit resulteerde in veel klachten door fietsers en bewoners en door het gebrek aan prullenbakken kon de lokale jeugd achtergelaten spuitbussen gebruiken voor in hun eigen wijk. Ook was de kwaliteit van het werk in deze tunnels niet wat gemeente had verwacht. Volgens een van de respondenten kwam dit omdat mooi werk maken op een muur gemaakt van ‘bubbeltjesplastic’ onmogelijk is. Sommige respondenten zagen het mislukken van deze graffiti-vrijplaatsen ook al van tevoren aankomen. Andere respondenten denken dat het verantwoordelijkheidsgevoel wat mensen hebben over hun eigen woonwijk ook meespeelt in het aantal klachten die door de gemeente Leiden ontvangen zijn over deze twee mislukte graffiti-vrijplaatsen. Volgens één van de respondenten moet een graffiti-vrijplaats vooral op een plek zijn waar mensen wel heen kunnen, maar niet (door)heen moeten. De graffiti-vrijplaats moet volgens hem, net als elke andere plek in de openbare ruimte, goed onderhouden worden door de gemeente omdat dit klachten en overlast voor zowel bewoners als de gebruikers van de graffiti-vrijplaats voorkomt. Dit alles wil niet zeggen dat tenzij een graffiti-vrijplaats helemaal perfect is, er geen kans van slagen bestaat. Echter, waren er met deze twee vrijplaatsen meerdere dingen mis. Er kan wel één ding mis zijn met de graffiti-vrijplaats, zoals bij de meeste graffiti-vrijplaatsen in Nederland, maar niet vier dingen. Buiten dit is de minimumeis van alle respondenten aan de locatie van een graffiti-vrijplaats, dat deze niet in een woonwijk geplaatst wordt. Door veel respondenten worden plekken wat verder buiten de stad, mits goed bereikbaar, plekken in winkelgebieden waar wat meer camerabewaking aanwezig is, recreatiegebieden of plekken in of nabij industrieterreinen aangeraden voor plekken die geschikt zijn voor graffiti-vrijplaatsen, afhankelijk van de gemeente en de lokale graffiti-gemeenschap in kwestie.

Deelvraag 4: “Wat zijn volgens Nederlandse graffitischrijvers de minimumeisen aan de locatie en kwaliteit van een graffiti-vrijplaats om deze als geschikt te beschouwen voor regelmatig bezoek?”

Over het algemeen zijn respondenten heel tevreden met de kwaliteit van graffiti-vrijplaatsen in Nederland. Een terugkerend thema is dat de respondenten grotere en ‘actievere’ graffiti-vrijplaatsen, dus graffiti-vrijplaatsen waar meer activiteiten plaatsvinden dan alleen graffiti, vaak leuker vinden. Dat er ook andere groepen mensen aanwezig zijn op een graffiti-vrijplaats hoeft niet altijd positief te zijn. Een respondent vertelde over een graffiti-vrijplaats waar hij vroeger naartoe ging in Rotterdam, waar hij vaak ‘hoeren’ en ‘junks’ tegenkwam. Hierdoor ging hij hier minder vaak heen, en ook nooit alleen.

Ook de muurstructuur, die vrij glad moet zijn, bereikbaarheid, lichtinval, overdekking, sociale sfeer en fysieke inrichting zijn belangrijke factoren die effect hebben op de tevredenheid van een graffiti-vrijplaats. Wat voor veel respondenten ‘afknappers’ zijn bij graffiti-vrijplaatsen zijn slecht bereikbare graffiti-vrijplaatsen, graffiti-vrijplaatsen met een slechte muurkwaliteit of een graffiti-vrijplaats in een viaduct, dit zorgt voor hinder voor en door het verkeer en deze plekken hebben een slechte lichtinval. Dit alles kan leiden tot minder regelmatig bezoek, een toename in illegale graffiti of zelfs dat sommige graffitischrijvers weigeren om zo een graffiti-vrijplaats te bezoeken.

Alle antwoorden op de deelvragen kunnen nu samengenomen om de onderzoeksvraag te beantwoorden, namelijk: “Wat is volgens Nederlandse graffitischrijvers de ideale ruimtelijke distributie van graffiti-vrijplaatsen in Nederland?”

Over de kwantiteit van graffiti-vrijplaatsen in Nederland zijn de meningen verdeeld. Op één punt zijn alle respondenten het met elkaar eens, namelijk dat er veel te weinig graffiti-vrijplaatsen zijn. En dan met name dat het lijkt alsof graffiti-vrijplaatsen ‘willekeurig’ verspreid zijn door Nederland, het lijkt alsof er geen centraal plan achter lijkt te zitten. Dit kan kloppen aangezien de meeste graffiti-vrijplaatsen gelegaliseerd worden door een ‘bottom-up’ structuur. Veel respondenten geven aan dat er in sommige gebieden in Nederland te weinig graffiti-vrijplaatsen zijn en in andere gebieden meer dan dat nodig is. Waar de meningsverschillen naar voren komen is wanneer gevraagd wordt aan de respondenten wat de ruimtelijke verdeling van graffiti-vrijplaatsen volgens hun zou moeten zijn. Sommigen stellen dat er in elke gemeente, ongeacht het aantal inwoners, één of meerdere graffiti-vrijplaatsen moeten komen. Anderen stellen dat ze dat ook willen, maar dan alleen als de kwaliteit van de graffiti-vrijplaats gewaarborgd kan worden. Anderen, met name de respondenten die zelf in kleinere gemeenten wonen, zien het nut van graffiti-vrijplaatsen in kleinere gemeenten niet in. Zij vinden het logischer om de graffitischrijvers in de regio in centrale grotere gemeenten te voorzien van graffiti-vrijplaatsen. Andere respondenten vinden dat de grote ‘gaten’ in Nederland, waar geen graffiti-vrijplaatsen zijn, moeten worden opgevuld. Waar er elders in Nederland van deze ‘gaten’ voorkomen, was niet mogelijk om te achterhalen uit deze groep respondenten, die veelal in en rondom Leiden woonachtig zijn. Het vaststellen van de locatie van deze ‘gaten’ is een onderwerp wat geschikt is voor maatschappelijk relevant vervolgonderzoek. Alleen wat kan dan gecategoriseerd worden als een ‘gat’? Eén respondent had daar een genuanceerd antwoord op, namelijk dat dat afhankelijk is van de vraag naar graffiti-vrijplaatsen. Het contact tussen de gemeente en de lokale graffiti-gemeenschap, mits deze aanwezig is, is dus erg belangrijk in het bepalen van een gepaste ruimtelijke verdeling van graffiti-vrijplaatsen. Echter, wat deze respondent ook aankaart, is dat men er in de grotere gemeenten, zoals bijvoorbeeld Leiden, vanuit kan gaan dat deze vraag naar graffiti-vrijplaatsen aanwezig is, vanwege de omvang van de populatie. Er is dus een duidelijke scheiding tussen het wenselijke en het noodzakelijke, waarbij op zijn minst één graffiti-vrijplaats in de grotere gemeenten noodzakelijk is om aan de behoeften van de lokale graffiti-gemeenschap te voldoen en alle graffiti-vrijplaatsen die extra worden geplaatst, wenselijk zijn. Dit kan dienen als ‘vuistregel’ voor de ruimtelijke distributie van graffiti-vrijplaatsen. Echter kan dit afwijken als blijkt dat er in de gemeente in kwestie een grotere graffiti-

gemeenschap is dan in andere plaatsen. Of wanneer het merendeel van de lokale graffiti-gemeenschap aangeeft dat zij alleen maar illegale graffiti doen omdat er niet genoeg graffiti-vrijplaatsen zijn, of omdat deze van onvoldoende kwaliteit zijn. In afwijkende omstandigheden kan het 'wenselijke' van de ene gemeente het 'noodzakelijke' van de andere gemeente zijn.

Dat er volgens Nederlandse graffitischrijvers in grotere gemeenten op zijn minst één graffiti-vrijplaats zou moeten komen is nu duidelijk. Echter, zoals eerder aangegeven, weigeren sommige graffitischrijvers gebruik te maken van een graffiti-vrijplaats wanneer deze van onvoldoende kwaliteit is. Andere graffitischrijvers maken überhaupt geen gebruik van graffiti-vrijplaatsen omdat zij graffiti alleen illegaal beoefenen, juist omdat het illegaal is. Weer andere graffitischrijvers kunnen door hun beperkte sociale mobiliteit en het gebrek aan informatie op gemeentelijke websites, de graffiti-vrijplaatsen niet vinden. Ook is er in sommige gemeenten helemaal geen contact tussen de graffiti-gemeenschap en de gemeente waardoor het vaststellen van de behoeften van de lokale graffiti-gemeenschap moeilijk is. Dit is vooral belangrijk om te weten te komen wat geschikte locaties voor graffiti-vrijplaatsen. Het is namelijk niet verantwoord om graffiti-vrijplaatsen in woonwijken te plaatsen en niet iedere graffitischrijver is bereid, vanwege eventuele beperkte ruimtelijke mobiliteit, lange afstanden te reizen voor graffiti-vrijplaatsen. Een centrale en/of goed bereikbare plaats die zich niet in of naast een woonwijk bevindt zijn de beste plekken voor graffiti-vrijplaatsen. De lokale graffiti-gemeenschap kan, omdat de effectiviteit van de graffiti-vrijplaats afhangt van hun ruimtelijke mobiliteit en behoeften, het beste aangeven wat geschikte locaties zijn. Daarom luidt de algemene conclusie en het antwoord op de onderzoeksvraag als volgt:

De ideale ruimtelijke distributie van graffiti-vrijplaatsen in Nederland volgens Nederlandse graffitischrijvers is minimaal één graffiti-vrijplaats per grote gemeente, daarmee rekening houdend met de locatie en kwaliteit van de graffiti-vrijplaats, zoals hierboven beschreven, en de samenstelling en behoeften van de lokale graffiti-gemeenschap.

Aanbevelingen

Zoals aangegeven in de conclusie is contact tussen gemeenten en de lokale graffiti-gemeenschap belangrijk om problemen omtrent illegale graffiti op te lossen en, misschien nog wel belangrijker, om zicht te houden op waar de oplossingen voor illegale graffiti (graffiti-vrijplaatsen) goedgaan of stuklopen. Dit maakt aanbevelingen doen heel lastig, omdat elke graffiti-gemeenschap in elke plaats anders is samengesteld, zich anders gedraagt en andere behoeften heeft. Door de anonimiteit en argwaan binnen de graffiticultuur kan het lastig zijn dit contact te leggen.

In gemeenten waar al wel contact is tussen de graffiti-gemeenschap en de gemeente, zouden de behoeften van de lokale graffiti-gemeenschap serieus genomen moeten worden en zal er snel gehandeld moeten worden om problemen op te lossen. Veel graffitischrijvers beoefenen meerdere keren per week (illegale) graffiti. Elke week die voorbij gaat betekent dus hogere schoonmaakkosten. En gemeenten moeten vooral ook luisteren naar de graffiti-gemeenschap wanneer zij denken dat bijvoorbeeld de locatie van een graffiti-vrijplaats niet geschikt is. Dit voorkomt problemen omtrent graffiti-vrijplaatsen. Ook zal er, wanneer er een graffiti-vrijplaats geplaatst is, contact moeten blijven tussen de gemeente en de graffiti-gemeenschap. Op deze manier kan er gepolst worden welke groepen er voor eventuele problemen zorgen. Zoals in dit onderzoek behandeld is, worden er nog weleens verkeerde groepen beschuldigd of onjuiste oorzaak-gevolg relaties gelegd door gemeenten. Ook moeten gemeenten niet verwachten dat alle illegale graffiti 100% van de straten verdwijnt. Sommige graffitischrijvers beoefenen graffiti juist omdat het illegaal is. Deze mensen vallen in de portefeuille van de politie.

In gemeenten waar nog geen contact is tussen de graffiti-gemeenschap en de gemeente, is het noodzakelijk dit contact te leggen, mits er sprake is van overlast door illegale graffiti. Wanneer er, bijvoorbeeld, in een dorp maar één iemand graffiti beoefend en hier wordt geen overlast door deze persoon ervaren, is het wellicht de moeite niet waard. Echter, wanneer er overlast ontstaat of er is een grotere groep graffitischrijvers aanwezig in de gemeente, is het van belang contact te leggen met deze mensen. Dit kan op de volgende manieren. Als gemeente zijnde kun je deze mensen bereiken via het plaatsen van oproepen in de lokale media, hiermee speel je in op het goede vertrouwen van de graffitischrijvers. Echter omdat deze mensen criminele activiteiten ondernemen zal dit wellicht niet effectief blijken omdat zij bang zijn om opgepakt te worden of boetes te krijgen. Dit hangt dus af van de lokale graffiti-gemeenschap. Een andere manier is samenwerking met lokale politie. Wanneer er een graffitischrijver wordt opgepakt kan er aan deze graffitischrijver gevraagd worden waar de lokale graffiti-gemeenschap behoefte aan heeft. Zijn/haar taakstraf kan wellicht vervangen worden door het opstellen van een plan voor een graffiti-vrijplaats in de desbetreffende gemeente, mits hier behoefte aan is. Hiermee krijgt deze graffitischrijver toch nog een straf en zal het op de lange termijn de overlast aan graffiti in de gemeente wellicht verminderen (afhankelijk van de samenstelling van de graffiti-gemeenschap in kwestie). Dit kan er ook in resulteren dat er minder graffitischrijvers opgepakt worden. Daarmee wordt de lokale politie ook ontlast van extra werk. In een bepaalde zin zou dit een productieve taakstraf gefocust op misdaadpreventie zijn, waar in dit geval graffitischrijvers veel expertise in hebben.

En in alle gevallen moet er gelet worden op de kwaliteit van de graffiti-vrijplaats. Aspecten zoals muurkwaliteit, lichtinval, de locatie, het aanwezig zijn van voorzieningen en bereikbaarheid zijn hierin heel belangrijk. Deze behoeften kunnen per graffiti-gemeenschap verschillen, daarom blijft contact tussen gemeente en lokale graffiti-gemeenschap het belangrijkste.

Samenvattend, moeten gemeenten:

- Contact krijgen met de lokale graffiti-gemeenschap (door oproepen in de lokale media en/of via de politie)
- Wanneer er contact is met de lokale graffiti-gemeenschap, dit contact onderhouden.
- De behoeften en aanbevelingen van de lokale graffiti-gemeenschap serieus nemen. Zij zijn immers de mensen die je als gemeente zijnde wilt beïnvloeden om (gedeeltelijk) te weerhouden van illegale graffiti.
- Snel handelen. Elke week die voorbijgaat betekent hogere schoonmaakkosten.
- Niet verwachten dat illegale graffiti voor 100% stopt of überhaupt afneemt na het plaatsen van een graffiti-vrijplaats. Graffitischrijvers verhuizen ook. Zicht houden op de graffiti-gemeenschap is belangrijk.
- Geen overhaaste conclusies trekken wanneer een graffiti-vrijplaats klachten en/of problemen oplevert. In sommige gevallen zijn het niet de graffitischrijvers maar andere gebruikers van de graffiti-vrijplaats die voor deze problemen zorgen.
- Een graffiti-vrijplaats leveren van voldoende kwaliteit, afgestemd op de behoeften en de samenstelling van de lokale graffiti-gemeenschap.

Reflectie

Hoewel dit onderzoek unieke inzichten geeft in de ruimtelijke verdeling van graffiti-vrijplaatsen in Nederland, zijn er ook een aantal dingen misgegaan en hadden andere dingen beter gekund.

Ten eerste, bestond de groep respondenten in dit onderzoek uit een gemakssteekproef. Helaas was dit de enige optie aangezien er geen grote database met graffitischrijvers bestaat en heb ik in dit onderzoek gebruik gemaakt van mijn eigen netwerk aan graffitischrijvers. Dit heeft als gevolg gehad dat alle respondenten woonachtig zijn in Leiden en omgeving. Om deze reden heb ik in de aanbevelingen ook gefocust op contact tussen de lokale graffiti-gemeenschap en de gemeente. Op sommige onderwerpen zijn vrijwel alle respondenten het met elkaar eens, maar er zijn ook veel verschillende standpunten waarin de meningen hevig verschillen. De samenstelling van de lokale graffiti-gemeenschap is dus van groot belang in het maken van beleid. Deze scriptie moet dus ook niet een opzichzelfstaande handleiding zijn voor een succesvol graffiti-beleid in Nederland, maar zal altijd aangevuld moeten worden met de behoeften van de lokale graffiti-gemeenschap in kwestie.

Desondanks, was de samenstelling van de groep respondenten wel representatief in de man/vrouw verhouding (Moeskops, 2017) en zijn er zowel jonge als oude respondenten ondervraagd, wat van belang was betreffende de mobiliteit van graffitischrijvers.

Ten tweede, ben ik bij sommige respondenten bepaalde vragen vergeten te stellen, met name de vragen betreffende de maximale afstand die zij bereid zijn af te leggen voor een graffiti-vrijplaats waarbij zij de graffiti-vrijplaatsen zouden verkiezen boven het beoefenen van illegale graffiti. Echter, de meeste van de respondenten waaraan ik het vergeten ben te vragen hadden al gesteld dat zij niet bereid zijn illegale graffiti op te offeren voor legale graffiti, of zij hadden een hoog percentage aan illegale graffiti. Toch had dit interessant geweest dit te weten en had de resultaten betreffende ruimtelijke mobiliteit completer gemaakt.

Ten derde, heb ik bij sommige respondenten bepaalde dingen, en dan met name locaties en namen, moeten censureren in de interviews van de respondenten. Sommige respondenten vonden het geen probleem als hun woonplaats werd genoemd. Anderen vonden dit heel eng om dit openbaar te maken. Met name respondent 8 (26) wilde koste wat kost bepaalde informatie privé houden. Dit heeft in bijzonder bij respondent 8 (26) betekent dat ik bepaalde resultaten niet heb kunnen behandelen en hier geen conclusies uit heb kunnen trekken, ook al was dit één van de interessantere interviews waarbij de illegale kant van de graffiti-gemeenschap in detail uiteen werd gezet. Deze resultaten waren met name erg locatie-specifiek, en zijn om die reden niet vermeld. Echter respecteer ik de privacy van mijn respondenten en heb ik mijn uiterste best gedaan alles te censureren waaruit mogelijk de identiteit van mijn respondenten uit achterhaald kon worden.

Als laatste, is het zo dat ik zelf een graffitischrijver ben en ik ben zelf een collectief gestart (De O.K. Leiden) in Leiden waarin wij in contact zijn met de gemeente om in Leiden een graffiti-vrijplaats te openen. Hoewel hieruit mijn standpunt jegens graffiti al snel duidelijk wordt en er mogelijk mijn persoonlijke mening doorschijnt in deze scriptie heb ik geprobeerd mij zo neutraal mogelijk op te stellen. Helaas wordt dit een beetje tenietgedaan door het feit dat veel van mijn respondenten ook uit Leiden komen en veel kritiek hebben op de gemeente. Dit heb ik geprobeerd te balanceren met het feit dat ik de nadruk heb gelegd op het belang van het contact tussen de gemeente en de lokale graffiti-gemeenschap.

Al met al denk ik dat dit een geslaagde scriptie is met interessante nieuwe inzichten die gebruikt kunnen worden in de onderzoeken van andere wetenschappers en eventueel in de beleidsvorming van gemeenten. Echter is het belangrijk ook deze scriptie met een kritische blik te lezen, aangezien ik heel erg betrokken ben in de (lokale) graffiti-gemeenschap.

Literatuurlijst

- 9292 (2019). Senioren korting en voordeel in het OV, korting voor ouderen in het OV. Verkregen van <https://9292.nl/nieuws/voordeel/senioren-korting-ov>. Geraadpleegd op 27 Maart 2020.
- Annika (2009) bestaan, betekenis en ontwikkeling van graffiti. Verkregen van <https://kunst-en-cultuur.infonu.nl/geschiedenis/48365-ontstaan-betekenis-en-ontwikkeling-van-graffiti.html>
Geraadpleegd op 2-10-2019
- Austin, J. (2001) Taking the Train: How Graffiti Art Became an Urban Crisis in New York City. New York: Columbia University Press.
- Barker, J., Kraftl, P., Horton, J. and Tucker, F. (2009) The road less travelled: new directions in children's and young people's mobility, *Mobilities*, 4, pp. 1–10.
- Benwell, M. C. (2009) Challenging minority world privilege: children's outdoor mobilities in post-apartheid South Africa, *Mobilities*, 4, pp. 77–101.
- Brewer, D.D. (1992) Hip Hop Graffiti Writers' Evaluations of Strategies to Control Illegal Graffiti. *Human organization*, 51(2), 188-196
- Brighenti, A.M. (2010) At the Wall: Graffiti Writers, Urban Territoriality, and the Public Domain. *Space and Culture*, 13(3), 315 - 332
- BSP Clothing (2017) BIG IN JAPAN [Youtube video]. Verkregen van <https://www.youtube.com/watch?v=BudGBUYVRI>
- City of Melbourne (z.d.) Graffiti. Verkregen van <https://www.melbourne.vic.gov.au/residents/home-neighbourhood/graffiti/Pages/graffiti.aspx> geraadpleegd op 2-10-2019
- Craw, P. J., Leland Jr, L. S., Bussell, M. G., Munday, S. J., & Walsh, K. (2006). The mural as graffiti deterrence. *Environment and Behavior*, 38(3), 422-434.
- Cresswell, T. (1992) The crucial 'where' of graffiti: a geographical analysis of reactions to graffiti in New York, *Environment and Planning D*, 10, pp. 329–344.
- Cresswell, T. (1996). In place/out of place: Geography, ideology and transgression. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Dickenson, M. (2008) The making of space, race and place: New York City's war on graffiti, 1970–the present, *Critique of Anthropology*, 28, pp. 27–45.
- Etymologiebank.nl (z.d.) GRAFFITI - (LEUZEN AANGEBRACHT OP MUREN E.D.). Verkregen van <http://www.etymologiebank.nl/trefwoord/graffiti> geraadpleegd op 2-10-2019
- Ferrell, J. (1996) Crimes of Style: Urban Graffiti and the Politics of Criminality. Boston, MA: Northeastern University Press.
- Gemeenteraad 's Hertogenbosch (2016) Motie vreemd aan de orde van de dag 'Graffiti als kunstvorm'. Verkregen van <https://shertogenbosch.d66.nl/content/uploads/sites/55/2016/05/Motie-Graffiti-als-kunstvorm.pdf>

Gemeenteraad Rotterdam (2016) MOTIE RUIJTE VOOR GRAFFITI IN ROTTERDAM. Verkregen van <https://rotterdam.raadsinformatie.nl/document/4107418/3>

Gorsek, C.S. (2004) The effect of informal social control on the presence and geographic distribution of graffiti on city streets [Dissertatie]. Verkregen van <https://search.proquest.com/openview/527feb68ef7193d4f4d7828543165158/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>

Gottlieb, L. (2004) Graffiti Art Styles: A Classification System and Theoretical Analysis. Jefferson, Verendigde Staten. McFarland & Company, inc., publishers

Graffiti.org (z.d.) Art Crimes: Philly Wicked. Verkregen van <https://www.graffiti.org/faq/wicked.html> geraadpleegd op 3-10-2019

Halsey, M., & Young, A. (2002). The Meanings of Graffiti and Municipal Administration. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 35(2), 165–186.

Halsey, M., & Young, A. (2006). 'Our desires are ungovernable' Writing graffiti in urban space. *Theoretical criminology*, 10(3), 275-306.

Harker, C. (2009) Student im/mobility in Berzeit, Palestine, *Mobilities*, 4, pp. 11–35.

Haworth, B., Bruce, E. & Iveson, K. (2013) Spatio-temporal analysis of graffiti occurrence in an inner-city urban environment. *Applied Geography*, 38(1), 53-63

Holdsworth, C. (2009) 'Going away to uni': mobility, modernity and independence of English higher education students, *Environment and Planning A*, 41, pp. 1849–1864.

Hole in a Hole (2012) Atlas: Los Angeles Graffiti Documentary (2005) [Youtube video]. Verkregen van <https://www.youtube.com/watch?v=WOG1O2MdBic>

Ironlak (2015) Ironlak Family at Rehlhatna in Dubai – World's Longest Graffiti Scroll [Youtube video]. Verkregen van <https://www.youtube.com/watch?v=J5Q8xdDCjVM>

Iveson, K. (2009) War is over (if you want it): rethinking the graffiti problem, *Australian Planner*, 46, pp. 24–34.

Iveson, K. (2010) The wars on graffiti and the new military urbanism, *City*, 14, pp. 115–134.

Iveson, K., McAuliffe, C., Murray, W., & Peet, M. (2014). Reframing Graffiti and Street Art in the City of Sydney: Report of the Mural, Street Art and Graffiti Review Project.

JAYdoubleA (2009) TLOK and ENEM !! PHILLY STYLE— [Youtube video]. Verkregen van https://www.youtube.com/watch?v=b8c1_O6p4_c

JUST DO HIT (2017) JUST DO HIT: CHINA [Youtube video]. Verkregen van <https://www.youtube.com/watch?v=SQzBwKp1zJE>

Kels 6 (2015) Arabic graffiti [Youtube video]. Verkregen van <https://www.youtube.com/watch?v=6dbdSn2nRHk>

Koopman, R. (2008) De Leidse School – De geschiedenis en ontwikkeling van de Leidse graffiticultuur [Boek]. SDAprint+Media

- Kramer, R. (2010). Painting with permission: Legal graffiti in New York City. *Ethnography*, 11(2), 235-253.
- Last, F. (2015) CHOLO WRITING: Latino gang graffiti in Los Angeles [Boek].
- Legal-Walls (z.d.) Graffiti walls around the world. Verkregen van <https://www.legal-walls.net>
- LOCO on graffiti wildstyles (z.d.) [Facebook-pagina]. Verkregen van <https://www.facebook.com/pages/category/Artist/LOCO-on-Wildstyles-Graffiti-1045827215509927/> geraadpleegd op 3-10-2019
- Malone, K. (2002) Street life: youth, culture and competing uses of public space, *Environment and Urbanization*, 14, pp. 157–168.
- McAuliffe, C., & Iveson, K. (2011). Art and crime (and other things besides...): Conceptualising graffiti in the city. *Geography Compass*, 5(3), 128-143.
- McAuliffe, C. (2012a) Legal Walls and Professional Paths: The Mobilities of Graffiti Writers in Sydney, *Urban Studies* 50. Verkregen van <https://journals-sagepub-com.proxy.library.uu.nl/doi/pdf/10.1177/0042098012468894>
- McAuliffe, C. (2012b) Graffiti or Street Art? Negotiating the Moral Geographies of the Creative City, *Journal of Urban Affairs*, 34:2, 189-206, DOI: 10.1111/j.1467-9906.2012.00610.x
- McAuliffe, C. (2015). Young people and the spatial politics of graffiti writing. *Identities and Subjectivities*, 1-23.
- McCann, E. & Ward, K. (Eds) (2011) *Mobile Urbanism: City Policymaking in the Global Age*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- MacDonald, N. (2001) *The Graffiti Subculture: Youth, Masculinity and Identity in London and New York*. Basingstoke: Palgrave.
- McDonald, F. (2013) *The Popular History of Graffiti: From the Ancient World to the Present* [Boek]. Verkregen van https://books.google.nl/books?id=ZnGCDwAAQBAJ&pg=PT539&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false geraadpleegd op 3-10-2019
- Moeskops (2017). Graffiti: een tegenreactie op modernisering? [Bachelorscriptie]. Verkregen van <http://scriptiesonline.uba.uva.nl/document/650120>
- Newyorkgraffiti.com (z.d.) Old school NY graffiti – subway cars and trains. Verkregen van <http://newyorkgraffiti.com/blog/index.php/old-school/trains/> geraadpleegd op 3-10-2019
- Pain, R. and Smith, S. J. (2008) *Fear: Critical Geo- politics and Everyday Life*. Aldershot: Ashgate.
- Peng xin (2010) Graffiti china.flv [Youtube video]. Verkregen van <https://www.youtube.com/watch?v=2urkP66tp8o>
- Pinterest (z.d.) ThrowsAllDay. Verkregen van <https://images.app.goo.gl/725bfnpwyqUripR6A> geraadpleegd op 3-10-2019
- Ross, J. I. (Ed.). (2016). *Routledge handbook of graffiti and street art*. Routledge.

- Skelton, T. (2000) Nothing to do, nowhere to go? Teenage girls and 'public' space in the Rhondda Valleys, South Wales, in: S. Holloway and G. Valentine (Eds) *Children's Geographies: Playing, Living, Learning*, pp. 69–85. London: Routledge.
- Smith, D. M. (1997). Geography and ethics: a moral turn?. *Progress in Human Geography*, 21(4), 583-590.
- The Loods H.O.F. (z.d.) [Facebookpagina]. Verkregen van https://www.facebook.com/pg/TheLoodsHoF/posts/?ref=page_internal geraadpleegd op 2-10-2019
- Valentine, G. (1996) Angels and devils: moral landscapes of childhood, *Environment and Planning D*, 14, pp. 581–599.
- Valjakka, M. (2013). Graffiti in China—Chinese Graffiti?. *The Copenhagen journal of Asian studies*, 29(1), 61-91.
- Van Dale (2019a) Betekenis 'graffiti'. Verkregen van <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/graffiti#.XZCHMC2iE1J> Geraadpleegd op 2-10-2019
- Van Dale (2019b) geen resultaat voor 'street-art'. Verkregen van <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/street-art#.XZDz-S2iE1I> Geraadpleegd op 2-10-2019
- Van Loon, J. (2009) Graffiti in het Amsterdamse stadshart verklaard [Bachelorscriptie]. Verkregen van https://www.academia.edu/9152175/Graffiti_in_het_Amsterdamse_stadshart_verklaard
- Van Loon, J. (2011). De geografie van graffiti. *Geografie*, 19(2), 10-13.
- Vermeulen, R. (2015) Graffiti in Amsterdam, de vergankelijkheid van een eigentijdse cultuur [Bachelorscriptie]. Verkregen van https://www.ahk.nl/media/lichtingen/docs/2015/Robin_Vermeulen_-_Graffiti_in_Amsterdam.pdf
- White, R. (2001) Graffiti, Crime Prevention & (and) Cultural Space, 12 *Current Issues Crim. Just.* 253 verkregen van https://heinonline-org.proxy.library.uu.nl/HOL/Page?lname=&public=false&collection=journals&handle=hein.journals/cj12&men_hide=false&men_tab=toc&kind=&page=253

Bijlagen

Bijlage 1: Begrippenlijst

Alle uitwerkingen van termen uit de graffiti subcultuur zijn verkregen uit twee boeken, 'The popular history of graffiti: From the ancient world to the present' van McDonald (2013) en de 'Routledge Handbook of Graffiti and Street Art' van Ross (2016). Hier en daar zijn termen aangevuld zonder bron, hierbij gaat het om de Nederlandse en 'vernederlandste' termen, die wel gebruikt zijn door de respondenten. Voor deze woorden zijn nog geen bronnen beschikbaar.

Cap – Een spuitmondje voor op een spuitbus. Er zijn veel verschillende soorten caps.

Crew – Een groep graffitischrijvers die dezelfde naam verft.

Getting up – De term die gebruikt wordt om het maken van graffiti aan te duiden. Van oorsprong duidde deze term alleen op het verven van treinen, echter betekent het nu het plaatsen van graffiti overal.

Graffitischrijver – Iemand die graffiti beoefent

Tag – Een tag is vergelijkbaar met een handtekening, bestaande uit enkele lijnen die samen het pseudoniem van de desbetreffende schrijver vormen.

Handstyle – zie 'Tag'.

Throw-up – Een throw-up is vergelijkbaar met een piece maar wordt hiervan onderscheiden door de snelheid waarmee het gezet wordt, meestal niet meer dan een paar minuten. Een throw-up bestaat uit dikke letters die ingekleurd kunnen worden met 'outline' om deze 'fill-in' heen.

Fig. 1: Throw-up van TORO (Pinterest, z.d.)

Piece – Een piece is vergelijkbaar met een throw-up. Echter kost een piece meer tijd om te maken en is over het algemeen ook groter. Vaak zitten er gecompliceerde vormen en meer details in verwerkt. Het woord piece stamt af van het Engelse woord 'Masterpiece'.

Mural – Zie ‘piece’.

Wildstyle – Een wildstyle is een piece, uitsluitend bestaande uit letters, die een dermate gecompliceerde letterstructuur heeft dat het voor de meeste mensen onleesbaar wordt.

Fig. 2: Voorbeeld van een wildstyle (LOCO on wildstyles graffiti, z.d.)

Character – Een Character is een afbeelding van een mens of wezen.

Stencil-art – Stencil-art is een afbeelding gemaakt met een stencil. Een stencil bestaat uit een stuk papier, karton of plastic met een figuur daarin uitgesneden. Dit stencil kan tegen een oppervlak aan worden geplaatst en met spuitbus worden ingekleurd in een paar seconden.

Paste-up – Een Paste-up is stuk papier met een afbeelding erop, deze worden met behanglijm of ‘wheat-paste’ aan muren vastgelijmd.

Straight letter – Een straight letter is piece bestaande uit simpele, blokkige en makkelijk leesbare letters.

Hollow – Een hollow is hetzelfde als een throw-up, echter ontbreekt de fill-in. Er wordt dus een throw-up gemaakt met alleen een outline. Dit wordt meestal gedaan op drukke plekken, zodat de throw-up nog sneller gezet kan worden.

Stencil – Een stuk papier, karton of plastic waar een vorm is uitgesneden. Wanneer de stencil op een oppervlak wordt geplaatst, kan deze worden ingekleurd met verschillende soorten verf.

Spotter – Iemand die graffiti bekijkt en/of fotografeert.

Graff – Afkorting van graffiti.

Buffen – het verwijderen van graffiti. De term vindt zijn oorsprong in New York, waar de gemeente een ‘wasstraat’ had gebouwd voor treinen, zodat graffiti gemakkelijk verwijderd kon worden. Deze ‘wasstraat’ werd ‘The Buff’ genoemd door lokale graffitischrijvers.

Spot – Een plek.

Pasten – Het aanbrengen van een ‘paste-up’.

Stickertrade – Het ruilen van stickers. Dit kan fysiek gebeuren of via de post.

Bak – Een trein.

Painten – Verven. Vernederlandste versie van het woord ‘To Paint’.

Graff-scene – De graffiti subcultuur.

Hof – Graffiti-vrijplaats. Stamt af van het woord 'Hall of Fame'.

H.O.F. – Graffiti-vrijplaats. Afkorting van het woord 'Hall of Fame'.

Yard – Plekken op het spoor waar treinen stilstaan om verwisseld te worden of om schoongemaakt te worden. Dit zijn meestal, maar niet uitsluitend, rangeerterreinen.

Graffers – Zie 'graffitischrijver'.

Bomben – Illegaal graffiti beoefenen. Vernederlandste versie van 'Bombing'.

Burgemeester en Wethouders

Retouradres: Postbus 9100, 2300 PC Leiden

Gemeente Leiden
Bezoekadres Stadhuis
Stadhuisplein 1
Postadres Postbus 9100
2300 PC Leiden
Telefoon 14071
E-Mail
Website www.leiden.nl/gemeente

Datum 26 september 2017
Ons kenmerk Z/17/1180652
Onderwerp Evaluatie Legale Graffiti Plekken

Contactpersoon M.E. Timmer
Doorkiesnummer 071 5167793

Geachte leden van de raad,

Als uitvoering van een door uw raad in december 2015 aangenomen motie hebben wij als pilot twee Legale Graffiti Plekken (LGP's) aangewezen: de Pesthuistunnel en de Damtunnel. Deze pilot zou na een half jaar en na een jaar geëvalueerd worden. Bij de opzet van de pilot is, zoals gevraagd in de motie, gekeken naar de opzet van vergelijkbare pilots in de gemeenten Zoeterwoude en Den Haag. Wij hebben de opzet van Zoeterwoude gevolgd: in Den Haag was de opzet van de LGP's namelijk veel uitgebreider omdat er een groot budget beschikbaar was

Hoewel de afspraak was dat wij u al na een jaar een evaluatie zouden presenteren, hebben wij de pilot een jaar langer laten duren om een duidelijker beeld te krijgen en de pilot indien nodig bij te kunnen sturen. Met deze brief willen wij u informeren over de evaluatie van de pilot. De evaluatie behandelt de binnengekomen klachten, signalen en opmerkingen van De Zijk Bedrijven (DZB), Handhaving en de omwonenden.

Aan het aanwijzen van de twee LGP's lagen twee doelstellingen ten grondslag:

1. LGP's zorgen voor muren/tunnels waar de inwoners van kunst (Street Art) in de openbare ruimte kunnen genieten;
2. LGP's zorgen er voor dat er in de directe omgeving minder sprake is van illegale graffiti.

Om het juiste gebruik van deze plekken te waarborgen en te kunnen optreden, indien er sprake is van bovenmatige overlast, werd een aantal voorschriften opgesteld waaraan de gebruikers moesten voldoen. Geconstateerd is dat een aantal voorschriften niet zijn nageleefd. Het voorschrift dat alleen de aangewezen plekken gebruikt mogen worden voor graffiti en het voorschrift dat racistische, kwetsende graffiti en tags niet zijn toegestaan, zijn geenszins nageleefd. Er is vanaf het begin van de pilot sprake van graffiti buiten de aangewezen plekken. Daarom hebben we met De Zijk Bedrijven (DZB), verantwoordelijk voor de schoonmaak van graffiti, afgesproken dat zij maandelijks de LGP's inspecteert en de schoonmaak van de LGP's intensiveert. Dit heeft echter niet geholpen.

DZB heeft aangegeven dat toen deze tunnels nog niet als legale graffiti plekken waren aangewezen, het schoonmaken van de vervuiling onder controle te houden was maar dat de

situatie, doordat er erg veel gespoten wordt op de delen van de viaduct die illegaal zijn, niet mee bij te houden is.

Dit uit zich dan ook in de klachten over graffiti van de inwoners van Leiden. Vastgesteld kan worden dat het aantal klachten over graffiti in de hele stad niet is afgenomen, en dat er juist meer is geklaagd naar aanleiding van de LGP's.

Niets wijst er dan ook op dat er door de inwoners van Leiden meer wordt genoten van de Street Art. Ook kan niet worden vastgesteld dat de Street Art is opgeleefd in Leiden. Incidenteel is er sprake van een mooie 'schildering' in de tunnels, maar over het algemeen kan gezegd worden dat er vooral tags en namen geplaatst worden. Eén van de oorzaken hiervan lijkt te zijn dat het initiatief voor het plaatsen van LGP's niet, zoals in Zoeterwoude, na een duidelijke wensvraag van de jongeren om een legale graffiti muur te plaatsen is geïnitieerd.

We moeten dan ook constateren dat de doelstellingen van de LGP's niet zijn gehaald. Op grond van de resultaten zullen we per 1 januari 2018 stoppen met de LGP's.

Hoogachtend,

Burgemeester en Wethouders van Leiden,
de Secretaris, de Burgemeester,

Bijlage:
- Evaluatie Legale Graffiti Plekken

Topic-list

1. Algemeen

- a. Woonplaats
- b. Eerdere woonplaatsen
- c. Leeftijd
- d. Werkend? Studerend? Anders?
- e. Mening over het graffiti/Street-art debat?

2. Mobiliteit

- a. Ruimtelijke Mobiliteit
  - i. Welk vervoersmiddel gebruikt de respondent als hij/zij gaat verven?
- b. Sociale mobiliteit
  - i. Heeft de respondent een groot netwerk of een klein netwerk van andere graffitischrijvers?
  - ii. Hoe lang doet de respondent al aan graffiti?
- c. Beleidsmobiliteit
  - i. Wat is het lokale beleid betreffende graffiti in de woonplaats van de respondent?
  - ii. Is dit beleid onderhevig geweest aan veranderingen?

3. Verhouding legaal/illegaal werk?

- a. Hoe vaak gaat respondent verven?
- b. Waar verft de respondent?
- c. Met wie? Wanneer? Waar?

4. Waarom beoefent de respondent illegale graffiti?

- a. Door gebrek aan aanwezigheid van graffiti-vrijplaatsen?
  - i. Zou de komst van een kwalitatieve (ideaal voor de respondent) graffiti-vrijplaats verandering brengen in de visie van de respondent op legale graffiti?
  - ii. Zou de respondent vaker gebruik maken van graffiti-vrijplaatsen als deze van voldoende kwaliteit is en binnen het mobiliteitsbereik van de respondent is?
- b. Indien niet door gebrek aan graffiti-vrijplaatsen:
  - i. Wat zijn de beweegredenen van de respondent?

5. Waarom beoefent de respondent legale graffiti?

- i. Waarom legaal?
- ii. Is de respondent tevreden met de huidige toestand betreffende graffiti-vrijplaatsen in zijn/haar woonplaats?

6. Ervaringen met graffiti-vrijplaatsen

- a. Kwaliteit
- b. Kwantiteit
  - i. Maximale reisafstand?
- c. Geslaagde en gesloten graffiti-vrijplaatsen

7. Ideale ruimtelijke distributie in Nederland (niet locatie-specifiek)

- a. Wensen/verwachtingen

- i. Kwaliteit
  - 1. Inrichting
  - 2. Muurkwaliteit
  - 3. Graffiti-vrijplaats als ontmoetingsplek
- ii. Kwantiteit
- iii. Locatie

Analyse-schema

